

Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája

2014-2020

TARTALOMJEGYZÉK

1	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	3
1.1	A magyar élelmiszeripar helye, helyzete	5
1.2	Átfogó társadalompolitikai célok, az ágazat jövőképe.....	7
1.3	Stratégiai programok	8
1.4	Ütemterv, megvalósítás, forrásterv	12
2	BEVEZETÉS.....	13
2.1	Indíttatás	13
2.1.1	Az élelmiszer-ellátás jelentősége	13
2.2	Előzmények	15
2.3	Mandátum.....	16
2.4	Készítők és alkalmazott módszertan	17
3	KONCEPCIÓ.....	18
3.1	Helyzetelemzés és helyzetértékelés.....	18
3.1.1	Az élelmiszer-feldolgozó ipar helye és jelentősége az EU-ban.....	18
3.1.2	Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentősége	18
3.1.3	Az élelmiszertermelés és - értékesítés alakulása	18
3.1.4	Az élelmiszeripar tevékenységének eredménye.....	19
3.1.5	Az élelmiszeripar hitelezési helyzete (AKI, 2014).....	20
3.1.6	Foglalkoztatottság, keresetek	22
3.1.7	Vagyoni, pénzügyi, hatékonysági, jövedelmezőségi helyzet vizsgálata mutatókkal.....	22
3.1.8	Vállalkozási és tulajdoni szerkezet.....	25
3.1.9	Beruházások és a termelés műszaki feltételei	26
3.1.10	Szakágazatok összehasonlító elemzése	28
3.1.11	A szakágazatok problémái, fejlesztési igényei, irányai	30
3.1.12	Élelmiszerlánc, élelmiszerellátás, értékesítési csatornák	35
3.1.13	Szakpolitikai környezet.....	45
3.2	SWOT elemzés.....	53
3.3	Jövőkép 2020-ban.....	54
4	STRATÉGIA.....	55
4.1	Átfogó társadalompolitikai célok	55
4.1.1	Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel.....	55
4.1.2	Egészséges életmódot támogató élelmiszer-előállítás előmozdítása.....	55
4.1.3	Munkahelyteremtés és megőrzés	55
4.1.4	Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával.....	56
4.1.5	Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz	56
4.2	Sarkalatos stratégiai célok	57
4.2.1	Az élelmiszeripar belső problémái, és azok összefüggései.....	57
4.2.2	Célmeghatározás	57
4.2.3	Sarkalatos stratégiai célterületekre irányuló programok.....	60
4.2.4	Kapcsolódások más kormányzati stratégiákhoz, programokhoz.....	64
4.2.5	A stratégiai célok elérése esetén elvárt társadalompolitikai hatások.....	67
4.3	Eszközkészlet	69
4.3.1	Program: Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás	72
4.3.2	Program: Innovatív, hatékony vállalkozások.....	74
4.3.3	Program: Korszerű tudással rendelkező munkaerő	76

4.3.4	Program: Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban	77
4.3.5	Program: Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció	79
4.3.6	Támogató vállalkozási környezet.....	81
4.4	Nyomon követési és értékelési rendszer.....	85
4.4.1	A nyomon követés és értékelés alapjai, eszközei.....	85
4.4.2	Értékelések	85
4.4.3	Az értékelések végrehajtása	86
4.5	Indikatív forrásterv	86
4.5.1	Források.....	86
4.5.2	Megtérülés.....	87
4.6	Ütemterv- a megvalósítás intézményrendszere és folyamata.....	88
4.7	Társadalmi egyeztetés	93
4.8	Előzetes értékelés.....	94
1. melléklet:	A helyzetelemzés táblázatai	97
2. Melléklet:	A HS-nomenklatúra feldolgozottság szerinti besorolása.....	112
3. melléklet:	TEÁOR 2008	114
4. melléklet:	A magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform Innovációs stratégiai tervében meghatározott alapelvek összefoglalása.....	116
5. melléklet:	A társadalmi egyeztetésben résztvevő szervezetek és szakértők.....	118
6. melléklet:	Emlékeztető	121
	Ábrák jegyzéke.....	125
	Táblázatok jegyzéke.....	126
	Hivatkozásjegyzék.....	127

1 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Mivel az élelmiszer-feldolgozás az élelmiszer ellátás biztonságában kulcsszerepet tölt be, alapvető fontosságú az ágazat kiemelt fejlesztése. Ennek érdekében biztosítani kell a hazai adottságoknak és hagyományoknak megfelelő, a mezőgazdasági alapanyag háttér sokszínűségét figyelembe vevő és azt kihasználó élelmiszeripar talpra állítását, versenyképességének javítását. Elő kell segíteni az ágazat kiegyensúlyozott fejlődését, kiemelt figyelemmel a mezőgazdasági termelők, családi gazdaságok, kistermelők élelmiszer-feldolgozó tevékenységére, a mikro, kis, közepes élelmiszeripari vállalkozások műszaki, technológiai, minőségi színvonalának megújítására, a nagyvállalatok fenntartható fejlődést megvalósító, biztonságos és versenyképes tömeg-élelmiszereket előállító működésére.

Ennek megfelelően a **Kormány az élelmiszeripart stratégiai ágazatnak tekinti**, és ezért szükségessé vált egy olyan szakpolitikai stratégia kidolgozása, amely – azon túl, hogy megalapozza a 2014-2020 közötti időszak Vidékfejlesztési Program (VP) élelmiszer-feldolgozás fejlesztési fókuszterületét –, sorvezetőként szolgál a Földművelésügyi Minisztérium (FM) és a kormányzat számára az élelmiszeripar talpra állításához szükséges intézkedések kidolgozásához és végrehajtásához.

2011 novemberében – kormányzati kezdeményezésre – Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság alakult, amely a Vidékfejlesztési Minisztérium Élelmiszer-feldolgozási Főosztálya által korábban készített megalapozó dokumentumok, valamint a Nemzeti Vidékstratégiában (NVS) megfogalmazott stratégiai célok figyelembe vételével segítette Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripar fejlesztési stratégiája (ÉFS) főbb célkitűzéseinek meghatározását.

A stratégia alapvető célja valamennyi vállalkozás típusnál a versenyképesség javítása, továbbá az élelmiszeriparban foglalkoztatottak számának növelése, valamint a hazai mezőgazdasági alapanyag-termeléshez közvetlenül kapcsolódó vidéki munkahelyek megőrzése és gyarapítása.

A Stratégia a kiemelt célok közé sorolja a vállalkozások stabil finanszírozását, a kiegyensúlyozott gazdálkodás javítását, innovatív, hatékony vállalkozások elősegítését, a termékpályák szerinti fejlesztést, a megfelelő képzettségű, gyakorlott, motivált munkatársak képzését, a termékpálya szereplői közötti horizontális és vertikális kapcsolatok erősítését, továbbá a közösségi marketing és egyéb eszközök felhasználásával a magyar élelmiszerek ismertségének, jó hírnevének erősítését. További fontos cél, hogy Magyarország holland minta alapján disztribúciós központtá váljon.

A fejlesztések kedvezményezettjei között kiemelt fontosságúak a termelőkkel közvetlen kapcsolatban álló, elsődleges termékfeldolgozást végző szakágazatok, így a hús- és baromfifeldolgozás, a tejfeldolgozás és a zöldség-gyümölcs feldolgozás területén működő hazai vállalkozások. A tömegtermékeket előállító vállalkozások mellett nem elhanyagolható a különleges fogyasztói igényeket kiszolgáló, valamint a nemzeti sajátosságoknak megfelelő hagyományos, magas hozzáadott értékű, különleges termékek (pálinka, szarvasgomba termékek stb.) előállításának ösztönzése.

Az ÉFS azonban az egész ágazatot, annak minden piaci szegmensét átfogja. A helyzetelemzés is alátámasztja, hogy minden szegmensnek megvan a maga fontos ágazati és a társadalmi szerepe, kiegyenlített fejlődésük az egész agrárágazat alapvető érdeke. A stratégia azonban nem nyújt lehetőséget az élelmiszeripar minden szegmensének egyforma támogatására. A stratégia programjai kellően differenciáltak, más és más megoldásokat javasolnak az egyes vállalkozástípusok, csoportok számára. Ez konkrétan megnyilvánul például abban, hogy az EU társfinanszírozású programok mely élelmiszeripari vállalkozásokat támogatják.

Az ÉFS a kormány, és elsősorban az FM élelmiszeriparral kapcsolatos stratégiája. Így csak azokat az eszközöket tartalmazza, amelyeket legalább bizonyos vonatkozásban a kormány, illetve egyes kormányzati szervek (minisztériumok, hatóságok) alkalmazni tudnak az egyes specifikus célok elérésére. Nyilvánvalóan, az ÉFS nem lehet eredményes az ágazat szereplőinek együttműködése nélkül, és a célok eléréséhez el kell nyerni az ágazat működésében szerepet játszó egyéb szereplők (szakmai és társadalmi szervezetek, köztisztviselők, háttérintézmények, bankok, beszállítók, kereskedők stb.) együttműködését is.

Az ágazat fejlesztéséhez a legjelentősebb eszköz- és forráskészlettel a VP rendelkezik, ugyanakkor további programok, illetve hazai forrás is rendelkezésre áll a célok eléréséhez.

A VP forrásaiból mintegy 200 Mrd Ft támogatás felhasználása tervezett a hazai mezőgazdasági alapanyag-termeléssel szoros kapcsolatban álló, elsődleges feldolgozást végző („Annex I”) mikro- és kisvállalkozások versenyképességének és hatékonyságának növelésére, ill. élelmiszeripari profittal tevékenységi körét bővítő vállalkozások támogatására. Ugyanitt kaphatnak támogatást – mérettől függetlenül – a mezőgazdasági termelő vállalkozások élelmiszer-feldolgozásra irányuló fejlesztéseikhez.

A Kormány döntése alapján a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) különböző prioritásai keretében további mintegy 100 Mrd Ft forráshoz juthatnak az elsődleges feldolgozást végző közép- és nagyvállalkozások (amelyek a korábbi támogatási időszakokban csak az EMVA forrásaiból juthattak támogatáshoz). A Partnerségi Megállapodás értelmében azon közép-, nem mezőgazdasági terméket előállító vállalkozások részére, amelyek az EK Szerződés 1. melléklete szerinti termékeket állítják elő, ERFA támogatás elsődlegesen pénzügyi eszközökön keresztül lesz elérhető. Indokolt esetekben pénzügyi eszközök és vissza nem térítendő támogatások kombinációja is nyújtható ezen cégeknek. Uniós jogforrás alapján hagyományosan a GINOP támogatja továbbá a nem elsődleges feldolgozás iparágainak fejlesztéseit.

A Nemzetgazdasági Minisztérium, az FM és a Miniszterelnökség Agrár-vidékfejlesztésért Felelős Államtitkársága jelenleg együtt vizsgálja, hogy milyen módon lehet bevonni az élelmiszeripari nagyvállalatokat a támogatott körbe.

- A stratégia végrehajtásával az ágazat jövedelmezősége a jelenlegi 0% körüli értékről 4-5%-ra nő.
- A belföldi értékesítés 7-10%-kal, míg az export 30-40%-kal bővül.
- A közvetlenül az élelmiszer-feldolgozásban dolgozók száma 10-15 ezerrel bővül, és a növekvő mezőgazdasági alapanyag igény a mezőgazdasági foglalkoztatottak számának alakulására is kedvező hatással lesz.

- Növekszik az innovatív kis- és középvállalkozások részaránya.

Az élelmiszer-feldolgozó vállalkozások széles körű üzemi és üzleti fejlesztési lehetőségekhez jutnak. Ezek segítségével fenntartható tevékenységet tudnak folytatni.

A megerősödő közepes és nagy vállalkozásokra stabilan lehet számítani a hazai élelmiszer-szükséglet kielégítésében a jó minőségű tömegtermékek tekintetében, valamint tovább tudják bővíteni export kínálatukat és ezzel lehetőség nyílik a foglalkoztatás további bővítésére.

A kis- és mikro-vállalkozások pedig a magas hozzáadott értéket képviselő, egyedi, helyi ízeket megtestesítő, többnyire rövid ellátási láncban értékesített termékeket tudják korszerűbb eszközökkel és élelmiszerbiztonsági szempontból megbízhatóbban előállítani, amely mind a mezőgazdasági alapanyag-termeléssel való közvetlen kapcsolat, mind a vidéki foglalkoztatás által hozzájárul a vidéki térségek megerősödéséhez, életszínvonalának javulásához.

A javuló térségi és termékpálya együttműködések biztonságosabbá teszik a kárpát-medencei tájegységek természetes kapcsolódási pontjain megtermelt mezőgazdasági alapanyag 2/3-ának feldolgozását, ez által a magyar föld értékeinek magasabb hozzáadott értékű terméként történő értékesítését, valamint a kárpát-medencei gazdasági kapcsolatok erősödését is.

A Stratégia megvalósításával a hazai élelmiszer-gazdaság egyre inkább az egészséges táplálkozást elősegítő természetes, hazai, friss alapanyagokból készülő élelmiszereket állít elő, hozzájárulva a lakosság általános egészségi állapotának javulásához. A biztonságos és jó minőségű hazai élelmiszer fogyasztása a megerősödő középosztály mintaadása révén a lakosság identitásának részévé válik, amelyet mindennapi vásárlási döntéseiben is érvényesít.

A Stratégia sikeres megvalósítása növeli mind a mezőgazdasági termelésben, mind az élelmiszer-feldolgozásban foglalkoztatottak létszámát, csökkenti a hazai lakosság import élelmiszereknek való kitettségét, azaz megerősítik az élelmiszer-önrendelkezést.

1.1 A magyar élelmiszeripar helye, helyzete

Magyarország nemzeti érdeke:

- **a hazai lakosság** egészséges, biztonságos és megbízható élelmiszer ellátását **a lehető legnagyobb mértékben hazai forrásokból** biztosítani;
- az élelmiszerlánc optimalizálásával a lehető legmagasabb hozzáadott értéket itthon előállítani, és **a hazai szükségletet meghaladó** élelmiszerek **exportjával javítani a nemzetgazdaság helyzetét**;
- **a vidék** önfenntartó képességét, **munkalehetőségeit megőrizni, az élelmiszer-feldolgozás arányának növelésével is javítani**, ennek érdekében a fenntartható élelmiszertermelő rendszereket fejleszteni.

Magyarország mérsékelt klímája, a kiváló termőföld és a mezőgazdaság számára rendelkezésre álló vízvágyon biztosítja, hogy megfelelő technológiával és tudással ne csak a hazai lakosságot lássuk el kiváló minőségű és biztonságos élelmiszerrel, hanem jelentős mennyiségű élelmiszert exportálhassunk más országok akár igényesebb fogyasztói számára is.

Az élelmiszeripar termelési értéke 2004 és 2013 között folyó áron csaknem 35 százalékkal növekedett, ugyanakkor volumenváltozásban kifejezve ez 11 százalékos visszaesést jelentett. A belföldi értékesítés volumenváltozása ennél is lényegesen nagyobb mértékben, 26 százalékkal csökkent. Az élelmiszeripar teljesítménye az utóbbi években pozitív képet mutatott, mind a termelés, mind az értékesítés javult a gazdasági válság okozta visszaesést követően. Ez a kedvező folyamat elsősorban az export bővülésének köszönhető. Az exportárbevétel folyó áron 2004 és 2012 között több mint duplájára nőtt, de ennek az emelkedésnek is jó része egyrészt az árfolyamváltozás árakra gyakorolt pozitív hatásának, másrészt a külpiazi árak növekedésének volt köszönhető, amit az is jelez, hogy a volumenindex csak 45 százalékkal növekedett a vizsgált időszakban. Az egész időszakban jellemző, hogy az ágazat pénzügyi eredménye negatív, köszönhetően az ágazat erős eladósodottságának, és az ezzel járó jelentős kamat- és törlesztő kiadásoknak, valamint az árfolyam ingadozások káros hatásainak.

A kedvezőtlen állapot kialakulásához számos tényező vezetett. Ezek – a teljesség igénye nélkül – a következők: az input árak (alapanyagok, üzemanyag stb.) növekedése és a kiskereskedelmi láncok árleszorító hatása; hitelhez jutás nehézségei mind a forgóeszköz finanszírozás, mind a fejlesztések területén; fejlesztési támogatások, és ezzel a szükséges korszerűsítések és szerkezetátalakítás elmaradása; magas adó- és adminisztratív terhek; hazai alapanyag nem megfelelő mennyisége és ára (pl. sertés); horizontális és vertikális együttműködés hiányosságai; vállalatvezetői szinten a stratégiai gondolkodás hiánya; a fogyasztói tudatosság hiányosságai, a fizetőképes kereslet beszűkülésével a rövid távú szemlélet térnyerése. Külön ki kell emelni a kilencvenes években végrehajtott 100%-os élelmiszeripari privatizációt, mellyel figyelmen kívül hagyva az ágazat nemzeti élelmiszer ellátás-biztonságban betöltött stratégiai szerepét, teljes mértékben a globális piaci versenynek szolgáltatották ki a magyar lakosság élelmiszer ellátását. A legutóbbi időszak bizonyos eseményei, így az Oroszországgal szemben érvényesített szankciókra válaszul bevezetett élelmiszer-beviteli korlátozások, szintén hátrányosan érintették az ágazatot. A felsorolt nehézségek ellenére, a magyar élelmiszeripar a mezőgazdaság 2260 milliárd Ft értékű éves bruttó termelési értékén felül mintegy 2600 milliárd forint termelési értékkel járul hozzá az ország bruttó nemzeti termékéhez, amely azonban még így is messze elmarad a fejlett gazdaságokban regisztrált, a mezőgazdasági termelési értéket 2-3-szorosan meghaladó értéktől.

A mezőgazdaság és az élelmiszer-feldolgozás szoros kapcsolatát mutatja, hogy a mezőgazdaságban megtermelt alapanyagok 65%-át jelenleg is az élelmiszeripar dolgozza fel (VOSZ, 2012). Ez annak ellenére is így van, hogy az agrár- és élelmiszer exportban a feldolgozatlan termékek aránya eléri a 60%-ot.

Az utóbbi években számos kormányzati intézkedés segítette közvetve vagy közvetlenül az ágazat fejlődését. Ilyenek – a teljesség igénye nélkül az alábbiak:

- A hazai élelmiszer-termelés GMO-mentességének megőrzése jelentős piaci előnyt jelenthet a nemzetközi piacon.
- A sertéságazat fejlesztésére irányuló stratégia végrehajtása jelentősen javíthatja a húsipar alapanyag-ellátását.
- Az élelmiszerlánc biztonságának általános javítása érdekében a VM és a NÉBIH közösen kidolgozta az élelmiszerlánc-biztonsági nemzeti középtávú stratégiát (ÉlbS).
- A feketegazdaság, az áfacsalás visszaszorítását szolgálja a gabonafélék fordított áfájának bevezetése, az élő- és félsertés áfájának 5%-ra mérséklése, valamint az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER). A kormány döntése szerint 2016. január 1-jétől 27%-ról 5%-ra csökken a sertés tökehúsok értékesítésére vonatkozó áfa-mérték is.

1.2 Átfogó társadalompolitikai célok, az ágazat jövőképe

A Nemzeti Vidékstratégia egyértelműen meghatározza azokat a társadalompolitikai célokat, amelyek elérésében az élelmiszeripar kulcsszerepet játszik. Ezek a célok az alábbiak:

- *Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel*
- *Egészséges életmódot támogató élelmiszer-előállítás előmozdítása*
- *Munkahelyteremtés és megőrzés, a munka alapú társadalomhoz való kötődés megerősítése*
- *Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával*
- *Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz*

Az ÉFS célja, hogy – a helyzetelemzés alapján megállapított gyengeségek mérséklésére vagy megszüntetésére alkalmas, az erősségeket és lehetőségeket kihasználó, valamint a veszélyeket figyelembe vevő eszközöket tartalmazó – programokat határozzon meg az ágazat versenyképességének javítása érdekében. A programok sikeres végrehajtása hozzájárul az átfogó társadalompolitikai célok eléréséhez, és így az ágazat pozitív jövőképének valóra válásához:

A MAGYAR ÉLELMISZER-TERMELÉS A MAGYAR AGRÁRGAZDASÁG KOMPARATÍV ELŐNYEIT KIHASZNÁLVA AZ EURÓPAI ÉLELMISZER-ELŐÁLLÍTÁS FONTOS TÉNYEZŐJE, ÉS A MAGYAR GAZDASÁG KIEGYENSÚLYOZOTT, VERSENYPÉES SZEREPLŐJE, AMELY AZ EGÉSZ LAKOSSÁG BIZTONSÁGOS ÉS JÓ MINŐSÉGŰ ÉLELMISZEREKKEL TÖRTÉNŐ ELLÁTÁSA MELLETT JELENTŐSEN HOZZÁJÁRUL A VIDÉK JÓLÉTÉHEZ

1.3 Stratégiai programok

Sarkalatos célokként a fő problémakörök megoldását tűztük ki:

- 1) stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás
- 2) innovatív, hatékony vállalkozások
- 3) korszerű tudással rendelkező munkaerő
- 4) egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban
- 5) keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció.

Ezen túlmenően, az ágazat jövőjét több területen befolyásoló, „horizontális” sarkalatos célként határoztuk meg a „Támogató gazdasági környezet” kialakítását. A sarkalatos célokon belül határoztuk meg azokat a specifikus célokat, amelyek elérésével megszüntethetők, vagy legalább is enyhíthetők az ágazat problémái.

A stratégia végrehajtása az egyes sarkalatos célok megvalósítására szolgáló programok útján történik. Ezek a programok több ponton kapcsolódnak más kormányzati stratégiákhoz, ill. programokhoz is.

Az ÉFS a kormány, és elsősorban az FM élelmiszeriparral kapcsolatos stratégiája, így csak azokat az eszközöket tartalmazza, amelyeket legalább bizonyos vonatkozásban a kormány, illetve egyes kormányzati szervek (minisztériumok, hatóságok) alkalmazni tudnak az egyes specifikus célok elérésére. Nyilvánvalóan, az ÉFS nem lehet eredményes az ágazat szereplőinek együttműködése nélkül, és a célok eléréséhez el kell nyerni az ágazat működésében szerepet játszó egyéb szereplők (szakmai és társadalmi szervezetek, köztestületek, háttérintézmények, bankok, beszállítók, kereskedők stb.) együttműködését is.

A sarkalatos célok megvalósítására irányuló programok a céltérképen meghatározott specifikus célokat, és az azok elérését szolgáló eszközöket foglalják magukban. Ezt a cél-eszköz rendszert a következő táblázat foglalja össze.

Specifikus cél	Eszköz
1. PROGRAM: STABIL FINANSZÍROZÁS, KIEGYENSÚLYOZOTT GAZDÁLKODÁS	
Egyszerű hitelhez jutás elősegítése	- Élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogram működtetése - Az Élelmiszeripari Bankgarancia program és az egyéb finanszírozási konstrukciók elemzése, szükség esetén új konstrukciók kidolgozása - Az élelmiszer-feldolgozást is támogató agrárbank létrehozása - Vállalkozások koncentrált tájékoztatása a hitellehetőségekről
Egyéb forrásbevonási lehetőségek ösztönzése	- Kapcsolódás a Nemzeti Befektetési Ügynökség befektetés-ösztönzési ágazati stratégiájához - Egyéb befektetési lehetőségek ösztönzésével (pl. kockázati tőkebevonás, nyugdíjalapok tőkekihelyezése) tőkebeáramlás elősegítése az élelmiszeripar egyes szakágazataiba
Struktúra kialakítása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások kezelésére	- „Probléma monitoring- és válságkezelési” rendszer kidolgozása - Nehéz helyzetben lévő vállalkozások felmérése - A már ismert problémák megoldására intézkedési terv kidolgozása
A kiegyensúlyozott gazdálkodás, ezen belül a tartalékképzés ösztönzése	- Támogatások feltétele a kiegyensúlyozott gazdálkodás
2. PROGRAM: INNOVATÍV, HATÉKONY VÁLLALKOZÁSOK	
Műszaki, technológiai korszerűsítés	- Magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, vállalati szerkezetátalakítást, jobb munkaerő és termelés hatékonyságot, versenyképesebb termékstruktúra kialakítását, piacra jutást elősegítő fejlesztések (ezek ösztönzése VP 3 prioritáson, GINOP-on keresztül) - Anyag-, energia- víztakarékos, valamint környezetterhelést csökkentő feldolgozási technológiák bevezetése, üzemi infrastruktúra energia- és víztakarékosságot, valamint emisszió-csökkentést célzó korszerűsítése, beleértve az épületenergetikát (VP 5. prioritás, GINOP) - Egyedi támogatások nagyvállalatok számára (KKM) - Nagy élőmunka igényű termékek előállításához szükséges beruházások (VP 3 és 6. prioritás)
Versenyképes ágazati struktúra kialakítása	- <i>(Termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása)</i> - Szakágazati szerkezetátalakítási programok kidolgozása, megfelelő támogatás biztosítása
K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése	- Az ágazat szempontjából hasznos alap kutatások, és gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások ösztönzése (GINOP, Horizont 2020) - Élelmiszeripar egyes területeivel foglalkozó szellemi műhelyek létesítése az egyetemek, vállalatok, kormányzat, civil szervezetek bevonásával - Tudás- és technológia transzfer hálózat kialakítása (VP – EIP) - A piaci igényekre reagáló korszerű termékek, technológiák és eljárások kidolgozása, bevezetése és elterjesztése együttműködés keretében (VP 1. prioritás) - Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozó célcsoport számára szaktanácsadási rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás) - Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer-feldolgozó célcsoport számára szakmai továbbképzési rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)

3. PROGRAM: KORSZERŰ TUDÁSSAL RENDELKEZŐ MUNKAERŐ	
Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben	- Menedzserképzés a korszerű vezetői ismeretek megszerzéséhez (hatékonyságot növelő szervezési megoldások, stratégiai gondolkodás, vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, társadalmi felelősségvállalás) - Vállalkozási ismeretekre irányuló képzési és tanácsadási programok (GINOP)
Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása	- A szakképzési és felsőoktatási rendszer átalakítása a gyakorlat igényeihez igazodva, a gyakorlati képzés feltételeinek megteremtése, javítása - Agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújítása a magas szintű, korszerű agrár-szakigazgatás biztosítása céljából, a szakmai értékek társadalmi szintű elismertetése - Élelmiszeripari szakemberek társadalmi és szakmai elismerésének javítása
4. PROGRAM: EGYENRANGÚ POZÍCIÓ AZ ÉLELMISZERLÁNCBAN	
Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése	- Termékpályák integrált helyzetelemzése, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása - Az élelmiszerlánc-menedzsment szemlélet, és gyakorlati módszerek oktatása - Az egyes termékpályák szereplőinek hálózatba integrálása, ezzel a know-how átadás hatékonyságának növelése
Vertikális és horizontális együttműködés erősítése	- Jogszabályi feltételek áttekintése, szükség esetén segítő jogszabályok megalkotása, feldolgozó értékesítő szervezetekre („FÉSz”) vonatkozó rendelet megalkotása - Együttműködéseket népszerűsítő programok, integrációk, szociális szövetkezetek, versenyképességet és innovációt elősegítő hálózatok előnyben részesítése a támogatásoknál - Rövid ellátási láncok kialakítása, szervezése, promóciója és a termelői részvétel elősegítése – a kistermelők bevonása a minőségi élelmiszerellátásba (REL alprogram) - Közös infrastruktúra használatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása (TOP) - Az együttes piacra jutás elősegítése érdekében bármilyen formában együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelem-fejlesztési beruházásainak támogatása (TOP) - Kereskedőházak integrációs tevékenységének támogatása - A hatékony együttműködési formák, azok előnyeinek bemutatása - <i>(Közös védjegy vagy márkahasználat elősegítése)</i>
5. PROGRAM: KERESETT MAGYAR ÉLELMISZEREK, ERŐS PIACI POZÍCIÓ	
Kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, kihasználása	- Kül- és belpiaci felmérések, információk, elemzések rendszerének kialakítása - A felmérések eredményeinek eljuttatása a piaci szereplőkhöz - Új, alternatív értékesítési lehetőségek (pl. közétkeztetés, gasztronómia) kihasználásának elősegítése, partnerek „összehozása” - Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója

Közösségi marketing lehetőségek kihasználása	- Segítség marketingprogramok kidolgozásában - Magyar élelmiszerek promóciója a bel- és küpiacon, kiemelten KKV-k termékei
Magyar élelmiszerek ismertségének, megkülönböztethetőségének javítása	- EU által elismert minőségrendszerek népszerűsítése (VP 3. prioritás) - Hagyományos előállítás, illetve magas minőségű élelmiszerek és az azokhoz kapcsolódó programok népszerűsítése (Hungarikum program, HÍR program, KMÉ, Élelmiszerkönyv emelt szint) - Nemzeti minőségi rendszer egységes szabályozásának létrehozása és működtetése - Közös védjegy- vagy márkahasználat elősegítése - Önkéntes nyomonkövetési és minőségrendszerek támogatása (VP 3. prioritás)
Fogyasztói bizalom és a fogyasztói tudatosság növelése	- A legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal - Az élelmiszerlánc szereplőinek ösztönzése az egészséges táplálkozást elősegítő (pl. csökkentett só- és cukortartalmú) termékek arányának növelésére - Vásárlói tudatosság erősítése az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel, az árban megjelenő minőségi többlettel kapcsolatos felvilágosítással - Információs rendszerek kiépítése
6. PROGRAM: TÁMOGATÓ VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET	
Stabil, vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet	- (Lásd: Egyszerű állam kormányzati program)
A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok	- (Lásd: Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia) -
Összehangolt támogatáspolitikai	- Fejlesztési programok összehangolása (VP, GINOP, TOP stb.) - Egységes, vállalkozásbarát eljárásrendek kialakítása
Versenyképességet támogató egyszerű adó- és járulérendszer	- Élelmiszerek ÁFA kulcsának felülvizsgálata, amennyiben ez illeszkedik a kormányzati adópolitikába, illetve a költségvetés teherbíró képessége lehetővé teszi - Fogyasztási típusú adók összehangolása az élelmiszergazdasággal kapcsolatos kormányzati célokkal - Élelmiszer-előállítókat terhelő különadók kidolgozása/módosítása során az ágazat stratégiai céljainak lehetőség szerinti figyelembe vétele
Élelmiszeripar bel- és külpiazi érdekeinek kormányzati szintű védelme	- Védelem a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szemben - EU és WTO szintű kereskedelmi tárgyalásokon az élelmiszergazdaság érdekeinek összehangolt képviselése - <i>Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója</i> (lásd: Kül- és belpiazi lehetőségek feltárása, kihasználása)

1.4 Ütemterv, megvalósítás, forrásterv

A stratégia végrehajtásának koordinálása az FM, és ezen belül az Élelmiszer-feldolgozási Főosztály feladata. Tekintettel a feladatok sokrétűségére, valamint arra, hogy az egyes eszközök/feladatok a kormány különböző szerveinek illetékességi körébe tartoznak, a stratégia irányítását az Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság végzi, amely szükség esetén munkacsoportokat hoz létre az egyes programok, ill. az egyes feladatok végrehajtására.

A feladatok ütemezését az egyes feladatok sürgőssége és összetettsége befolyásolja, másrészt, alkalmazkodni kell a 2014-2020 közötti uniós tervezési folyamat ütemtervéhez. A külső és belső feltételeket figyelembe véve megpróbáltunk feszes, de reális ütemtervet kialakítani.

Tekintettel arra, hogy a stratégia végrehajtására irányuló kormányzati eszközök jelentős része közvetlenül nem „árazható be”, a stratégia forrásszükséglete csak igen nagy vonalakban tervezhető. Továbbá, az egyes programok megvalósításához meghatározott – konkrét költségekkel járó – eszközök kidolgozására a program végrehajtása során kerül sor, így a pontosabb költség/forrásigényt is csak a konkrét feladatok alapján lehet meghatározni.

A fentiekől eltérően, a stratégia készítésével párhuzamosan folyik a 2014-2020 közötti uniós társfinanszírozású programok tervezése, így a 2. – „Innovatív, hatékony vállalkozások” – program alapvetően e programok eszközeire épül. Ennek megfelelően, az élelmiszer-feldolgozás a VP keretéből közel 200 Mrd Ft forráshoz juthat, amelyet a forrásterv táblázat intézkedésenkénti bontásban tartalmaz. Az EU Bizottságának kedvező döntése esetén az ágazat az egyéb operatív programokból (alapvetően a GINOP, kisebb mértékben a TOP) is mintegy 300 Mrd Ft forráshoz juthat.

2 BEVEZETÉS

Mottó:

ÉLELMISZER-FELDOLGOZÁS NÉLKÜL NINCS ÉLETKÉPES MEZŐGAZDASÁG;
MEZŐGAZDASÁG NÉLKÜL NINCS ÉLHETŐ VIDÉK

2.1 Indíttatás

Nemzeti érdek, hogy képesek legyünk a lakosság biztonságos, jó minőségű, egészséges élelmiszerrel történő ellátását a lehető legnagyobb mértékben hazai forrásokból biztosítani. Ehhez szakértelmünk felhasználásával úgy kell legésszerűbben kiaknáznunk rendelkezésre álló erőforrásainkat, hogy – az ezek részét képező – ökológiai adottságainkat ne károsítsuk, hanem egyidejűleg megőrizzük, és biztosítsuk a gazdasági növekedés, a környezet megőrzése és a társadalmi szempontok, pl. megfelelő foglalkoztatottság összehangolására épülő fenntartható fejlődést. A Magyarországon megtermelt mezőgazdasági termékek számára ma is az élelmiszer-feldolgozás jelenti az elsődleges piacot, hiszen a mezőgazdasági termékek kétharmada feldolgozott formában hasznosul. A függőség kölcsönös: az élelmiszer-feldolgozók versenyben maradásához nélkülözhetetlen, hogy a mezőgazdaság megfelelő mennyiségben, minőségben, megbízható partnerként biztosítsa az alapanyagot. A hazai adottságok azonban lehetővé teszik a magyar lakosság ellátása mellett a jelentős mennyiségű exportot is. Ezáltal az élelmiszeripar számottevő mértékben képes hozzájárulni a nemzetgazdasági kivitel növekedéséhez is. **Az élelmiszerláncban a folyamatok és kapcsolatok rendszerének optimalizálásával a lehető legmagasabb hozzáadott értéket kell itthon előállítani, növelve a magyar ellátásban hazai előállítású termékek és szolgáltatások részarányát, valamint a magas értékű exportot.**

Figyelembe kell ugyanakkor venni a vidéki életminőség és a vidék önfenntartó képességének megőrzését és javítását, mint olyan rendkívül fontos összetársadalmi érdeket, amely nem vezethető le tisztán közgazdasági szempontok szerint. Ezért az élelmiszerlánc optimalizálása nem feltétlenül, és nem minden területen a „mérethatékonyság” javítását jelenti. **Különösen fontos szerepet játszhatnak a vidék munkahelymegtartó képességében, valamint a lakosság egészséges élelmiszerekkel történő ellátásában a helyben megtermelt mezőgazdasági alapanyagokból különleges igényeket kielégítő, hagyományos, jó minőségű élelmiszereket előállító családi vállalkozások, kistermelők, mikro-, kis- és középvállalkozások.**

2.1.1 Az élelmiszer-ellátás jelentősége

2.1.1.1 Nemzetgazdasági és stratégiai jelentőség

Magyarország jelenleg is mintegy 120%-os önellátásra képes az alapvető élelmiszerekből. Ez a szint termelési potenciálunk ésszerű és fenntartható fejlesztésével mintegy 150%-ra növelhető, ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedésével komoly nemzetgazdasági előnyt jelenthet Magyarország számára. Minden lehetőség megvan tehát ahhoz, hogy a magyar

lakosság ellátása alapvetően magyar termékekkel történjen, és emellett az élelmiszeripar kivitele tovább növekedjen. E lehetőség kihasználásához **olyan stratégiára van szükség, amely** e cél érdekében figyelembe veszi az élelmiszer-termelés összes szereplőjének érdekeit, és **kiegyensúlyozott fejlődést biztosít mind a helyi ellátásban egyre nagyobb szerepet játszó családi gazdaságoknak, kistermelőknek, kis- és középvállalkozásoknak (KKV), mind azoknak a közepes és nagy vállalkozásoknak,** amelyek magyar termékek feldolgozásával biztosítják a városi lakosság ellátását, exportjukkal pedig hozzájárulnak a nemzetgazdasági célok eléréséhez.

Annak érdekében, hogy a KKV-k hosszú távon is betölthessék a helyi, regionális ellátásban, foglalkoztatásban kívánatos szerepüket, az adó- és támogatáspolitikában tartósan kiemelt figyelmet kell fordítani rájuk.

Az élelmiszeripar kapcsolatban áll egyéb inputellátó, és felvevő iparágakkal, működése befolyásolja ezen ágazatok termelését, és foglalkoztatását is. Ezáltal közvetett módon nagyobb a hatása a nemzetgazdaságra, mint azt az ágazat GDP, vagy foglalkoztatási adatai tükrözik.

2.1.1.2 Minőség, egészséges életmódot támogató élelmiszerek

Az élelmiszer a lakosság egészségét és életminőségét jelentősen befolyásoló tényező. Ezért a stratégiaalkotás során **törekedni kell arra, hogy** – azon az alapelven túl, hogy ma sem kerülhet közfogyasztásra, egészségre ártalmas élelmiszer –, **a lakosság a lehető legjobb minőségű, magas tápértékű, lehetőleg friss élelmiszerhez jusson.** Ennek megfelelően támogatni kell az olyan élelmiszer-ellátó rendszerek kialakítását, ahol a megtermelt áru a lehető legrövidebb úton, legkevesebb szállítással, tárolással jut a fogyasztóhoz. Törekedni kell az ökológiai gazdálkodás elterjesztésére, illetve a lehető legalacsonyabb idegen-anyag tartalmú (vegyszermaradvány, tartósítószer stb.) élelmiszerek előállítására.

Folyamatos erőfeszítéseket kell tenni a lakosság fogyasztói tudatosságának növelésére. Az óvodai, valamint az alap- és középfokú iskolai nevelési programba be kell illeszteni a legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatását. Előtérbe kell helyezni a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását, és segíteni kell őket, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többlet értékeket fel- és elismerjék.

2.1.1.3 Vidéki foglalkoztatás, népesség megtartása, növelése

A magyar élelmiszeripar a feldolgozó-ipari ágazatok között a második legnagyobb foglalkoztató, bár a foglalkoztatottak létszáma évről-évre csökken. Így a vidéki munkahelyek megőrzésében az ágazatnak nagyon fontos szerepe van. A nemzetközi vállalatokkal versenyző vállalkozások munkaerő-hatékonysága azonban messze elmarad az EU tagországok hasonló adataitól, ami versenyhátrányuk egyik fontos oka. Míg az EU-ban az egy főre jutó hozzáadott érték átlagosan 41 ezer euró/fő, addig Magyarországon ez az érték 17,5 ezer euró/fő, ettől az értéktől csak Bulgária, Lettország, Litvánia és Románia marad el, ugyanakkor Írországból 171 ezer euró/fő az egy főre jutó hozzáadott érték, ami kijelöli a fejlődés irányát.

Mindez azt jelenti, hogy a **versenyben maradásukhoz szükséges fejlesztések** nem feltétlenül járnak munkahelyteremtéssel (csak ha piacaikat is bővíteni tudják), viszont **alapvető feltételei a munkahelyek megőrzésének.**

Nem hanyagolható el az ágazat vidéki foglalkoztatásra gyakorolt indirekt hatása sem, mivel a mezőgazdasági termékek legnagyobb felvásárlóiként jelentősen hozzájárul az alapanyag-termelők megélhetési biztonságához.

A statisztikák általában nem tartalmazzák a 4 főnél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásokat, valamint azokat az élelmiszer-előállítókat, akik kistermelőként, őstermelőként a helyi igények kielégítésére saját terményeik feldolgozása útján állítanak elő élelmiszert. **Ennek a rétegnek az erősítése jelentősen hozzájárulhat a vidéki foglalkoztatás javításához.**

Ehhez járulhat hozzá a megfelelő szakképzés, ismeretátadás, az adminisztratív terhek csökkentése, egyszerűsítése, és az együttműködés erősítése (termelés, feldolgozás, falusi turizmus összehangolása, közös marketing stb.), támogatása.

2.1.1.4 Fenntarthatóság, környezetmegőrzés

Az élelmiszertermelés előtt több, – egymással adott esetben ellentétes – kihívás áll az elkövetkező időszakban. Így többek között:

- meg kell felelnie a 2050-ig kb. 9 – 11 milliárd főre (FAO előrejelzés) duzzadó népesség biztonságos élelmiszer szükségletének;
- úgy kell a termelést fokozni, hogy mindeközben ne növekedjen számottevő mértékben a környezeti terhelés;
- csökkenteni kell az agrár-élelmiszergazdaság üvegház hatású gáz kibocsátását;
- növelni kell az energia hatékonyságot;
- hatékonyabbá kell tenni a vízgazdálkodást;

azaz, összegezve a fentieket, hangsúlyozottabban kell megvalósítani a fenntartható termelést, és ösztönözni kell a fenntartható fogyasztást.

Az agrár-élelmiszergazdaság mintegy 20 – 25% közötti mértékben felelős az üvegház hatású gázok kibocsátásáért. Ezen belül is a legnagyobb mértékben az állattartás, s azon belül is a kérődző ágazat a felelős a kibocsátásért. Az élelmiszer előállításához köthető emisszió nagyon nagymértékben eltér terméktől függően, ezért az élelmiszer láncok mentén mérhetővé kell tenni az egyes termékek környezet terhelését (pl. a karbon lábnyom értékén keresztül), és meg kell vizsgálni a fenntarthatóság növelését elősegítő fejlesztési lehetőségeket, ösztönözni kell az ilyen irányba ható tényleges fejlesztéseket.

Az élelmiszerek okozta emisszió nem csak az előállításon és forgalmazáson keresztül keletkezik, hanem az élelmiszerhulladékokon (megtermelt, de el nem fogyasztott, hulladékká vált élelmiszereken) keresztül is.

2.2 Előzmények

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) Élelmiszeripari Főosztálya (továbbiakban: a Főosztály) a 2000-es évek elején Phare HU9806-04-02 számon projektet valósított meg „Átfogó terv a szerkezet átalakítási intézkedésekhez - Az EU csatlakozással kapcsolatos beruházások felmérése - A mezőgazdasági termékfeldolgozás versenyképességének növelése” címmel. A projekt célja a Strukturális Alapok fogadására való felkészülés volt a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének javítása területén. Ezen belül kiemelt feladat volt

- az ágazat szereplőinek és
- a kormányzati szervek felkészítése (a Főosztály és az FVM egyéb szervezeti egységei, amelyek részt vesznek a Nemzeti Fejlesztési Terv vidékfejlesztési részének kidolgozásában.)
- a nem kormányzati szervek felkészítése (szakmai, érdekképviselői szervek, szaktanácsadók stb.)

- az ipar képviselőinek (potenciális pályázók) felkészítése.

Ezen túlmenően a projekt célul tűzte ki a Nemzeti Fejlesztési Terv illetve az Operatív Programok készítéséhez az alábbi szakágazati tervezési illetve programdokumentumok és egyéb dokumentumok elkészítését:

- szektorspecifikus tervek,
- specifikus szakágazati programok,
- cselekvési irányelvek.

A projekt a következő öt szakágazatra terjedt ki: hús, baromfi, tej, tojás, zöldség-gyümölcs.

A projekt alapozta meg a 2004-2006 közötti Agrár- és Vidékfejlesztési Program, de részben már a SAPARD előcsatlakozási program élelmiszeripari fejlesztési részét is. A programok keretében az élelmiszeripar számára allokkált összegek rendkívül alacsony aránya azonban nem járulhatott kellő mértékben hozzá a szakágazati programok következetes végrehajtásához.

Az Élelmiszer-feldolgozási Főosztály (továbbiakban: Főosztály) az élelmiszeripari szakmai szervezetekkel, valamint vállalkozásokkal folytatott konzultációkat követően 2010-ben kidolgozta téziseit a magyar élelmiszeripar kibontakozási lehetőségeiről „Összefogás és megújulás, magyar élelmiszer 2010” címen, amelyben meghatározta azokat a legfontosabb stratégiai célokat, amelyek hozzájárulhatnak az élelmiszeripar ismételt felvirágoztatásához.

A tézisekben foglaltakkal a minisztérium vezetése egyet értett, így ez szolgált alapként a Nemzeti Vidékstratégia élelmiszer ellátásra vonatkozó részeihez.

2011 novemberében – kormányzati kezdeményezésre – Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság alakult, melynek legfőbb feladata, hogy feltérképezze és összehangolja azokat az egyes kormányzati szerveknél végzett tevékenységeket, amelyekben bármilyen szinten megjelennek az élelmiszer-feldolgozó ágazatot érintő szabályozások, intézkedések. A munkabizottság munkájának eredményeként, és az ágazati fórumon elhangzottak figyelembe vételével dolgozta ki a Főosztály **az élelmiszeripar fejlesztésére irányuló legsürgősebb kormányzati intézkedésekről szóló kormány-előterjesztést**, amelyet a Kormány jelentés formában fogadott el. A jelentésben javasolt intézkedések képezik az élelmiszeripari fejlesztési stratégia gerincét.

2.3 Mandátum

Tekintettel arra, hogy a Kormány az élelmiszeripart stratégiai ágazatnak tekinti, szükségessé vált egy olyan szakpolitikai **stratégia** kidolgozása, **amely** – azon túl, hogy megalapozza a 2014-2020 közötti időszak Vidékfejlesztési Program élelmiszer-feldolgozás fejlesztési fókuszterületét –, **sorvezetőként szolgál az FM és a kormányzat számára az élelmiszeripar talpra állításához szükséges intézkedések kidolgozásához és végrehajtásához.**

Az FM Szervezeti és Működési Szabályzata szerint a Főosztály *„felelős a feldolgozott élelmiszerek előállításával kapcsolatos nemzeti program és stratégia szakmai előkészítéséért, a döntési folyamatban történő részvételért, a végrehajtás figyelemmel kíséréséért és elemzéséért”*. Ennek megfelelően, a Főosztály feladata volt, hogy elkészítse Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiáját.

2.4 Készítők és alkalmazott módszertan

Az ÉFS elkészítése az Államreform operatív program (ÁROP) 1.1.19 kódszámú projektje keretében történt, a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012 (III. 12.) Korm. rendeletnek megfelelően. A tervezési munkát munkacsoport végezte, a tervezésben sok éves tapasztalattal rendelkező vezető munkatárs irányításával. A munkacsoport tagjai a Főosztály és a minisztérium egyéb egységeinek egy-egy szakterületét alaposan ismerő munkatársai voltak. Részt vettek a munkában továbbá a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH), a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH), valamint az Agrárgazdasági Kutatóintézet (AKI) – a VM háttérintézményei – illetékes munkatársai. A munkacsoport munkáját az ágazat egyes aspektusait (K+F+I, fejlesztés, finanszírozás stb.) kitűnően ismerő külső szakértők is segítették. Az ÉFS egyes részeinek kidolgozása esetenként kisebb szakmai csoportokban történt, szükség esetén további szakértők bevonásával. A munka eredményeit a munkacsoport plenáris ülésen vitatta meg.

Az ÉFS kiinduló dokumentuma az előzményekben említett Nemzeti Vidékstratégiához kidolgozott élelmiszeripari ágazati részanyag. Az ÉFS megalapozásához számtalan forrást vettünk figyelembe. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) hivatalos statisztikai adatainak feldolgozásában és elemzésében az AKI munkatársai mellett részt vettek a VM munkatársai, valamint külső szakértők is. Fontos inputot jelentettek az egyes szakágazatok szervezeteivel, valamint élelmiszeripari vállalkozások vezetőivel folytatott konzultációk, illetve a szakmai szervezetek által rendelkezésünkre bocsátott szakmai dokumentumok.

Az ÉFS kidolgozásával párhuzamosan folyt annak ex-ante értékelése.

Az ÉFS tárcaegyeztetéseit követően a Miniszterelnökség javaslatára az FM úgy döntött, hogy arról a szakma és a lakosság felé jól kommunikálható jelentést nyújt be elfogadásra a Kormány részére.

A Kormány a jelentést 2014. december 23-i ülésén tudomásul vette. A tárcaegyeztetéseken elhangzott vélemények figyelembe vételével, a jelentésben foglaltaknak megfelelően megtörtént az ÉFS átdolgozása.

3 KONCEPCIÓ

3.1 Helyzetelemzés és helyzetértékelés

3.1.1 Az élelmiszer-feldolgozó ipar helye és jelentősége az EU-ban

Az élelmiszeripar az EU-ban a legnagyobb feldolgozóipari ágazat, forgalma meghaladja az 1 ezermilliárd eurót, kibocsátása pedig 23 milliárd euró, mindezt 286 ezer vállalkozás állítja elő. Az Európai Unió élelmiszer és italgyártása 4,24 millió embernek biztosít munkát a tagállamokban, leginkább vidéken. Az Unió egész gazdaságához az élelmiszeripar 1,8 százalékkal járul hozzá a hozzáadott érték százalékában, ezen belül szűkebb szegmenset, a teljes feldolgozóipart vizsgálva, az ágazat 14,6 százalékkal részesül annak forgalmából, 12,5 százalékkal pedig a hozzáadott értékből. Az Unió feldolgozóiparában az ágazatok (leginkább az autógyártás és a gépgyártás) a 2008-as válság miatt és azt követően gyenge teljesítményt tudtak elérni – az élelmiszeripar ezzel szemben stabil, nála kedvezőbb termelésbővülést csak a gyógyszeripar ért el. A kkv-k szerepe az Unió élelmiszeriparában meghatározó, a forgalom 51,6 százaléka, a hozzáadott érték 48,8 százaléka, a foglalkoztatottak 64,3 százaléka és a cégek 99 százaléka ebbe a kategóriába tartozik.

Külkereskedelmét tekintve az EU nettó exportőrnek minősül élelmiszerek és italok terén. Az EU exportja 2009-2012 között 53,7 millió euróról 86,3 millióra nőtt, az import ennél kisebb mértékben nőtt. Legfontosabb export partnerek az USA, Oroszország, Svájc, Kína és Japán, az import nagy része pedig Brazíliából, Argentínából, USA-ból, Svájcban és Kínából származik.

3.1.2 Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentősége

Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentőségét a pusztán a GDP termelésből való részesedéshez köthető számoknál tágabban kell értelmezni. Tekintettel az ágazat élelmezés biztonságban betöltött szerepére, valamint arra a tényre, hogy az ágazat a mezőgazdasági alapanyag termelés legnagyobb felvevő piaca, az élelmiszer-feldolgozás stratégiai jelentőségű ágazat. Az ÉFS célkitűzéseinek kidolgozása során ez a tágabban értelmezett jelentőség központi szerepet töltött be.

Magyarországon az élelmiszeripar részesedése mind a GDP termelésből, mind a beruházásokból, mind a foglalkoztatottságból jelentősen csökkent 2000-tól kezdődően. Ugyanakkor változatlanul magas az élelmiszerek részaránya a háztartások kiadási szerkezetén belül is (24%, miközben az EU átlag 13%). Mindemellett az élelmiszer jellegű termékek export részesedése – a mezőgazdasági alaptermékekkel együttvéve – megőrizte jelentős szerepét. (1. táblázat)¹

3.1.3 Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása

Az élelmiszeripar termelési értéke 2004 és 2013 között folyó áron csaknem 35 százalékkal növekedett, ugyanakkor volumenváltozásban kifejezve ez 11 százalékos visszaesést jelentett. A belföldi értékesítés volumenváltozása ennél is lényegesen nagyobb mértékben, 26 százalékkal csökkent. Az élelmiszeripar teljesítménye az utóbbi években pozitív képet mutatott, mind a

¹ A kiegészítő táblázatok az 1. számú mellékletben található

termelés, mind az értékesítés javult a gazdasági válság okozta visszaesést követően. Ez a kedvező folyamat elsősorban az export bővülésének köszönhető.

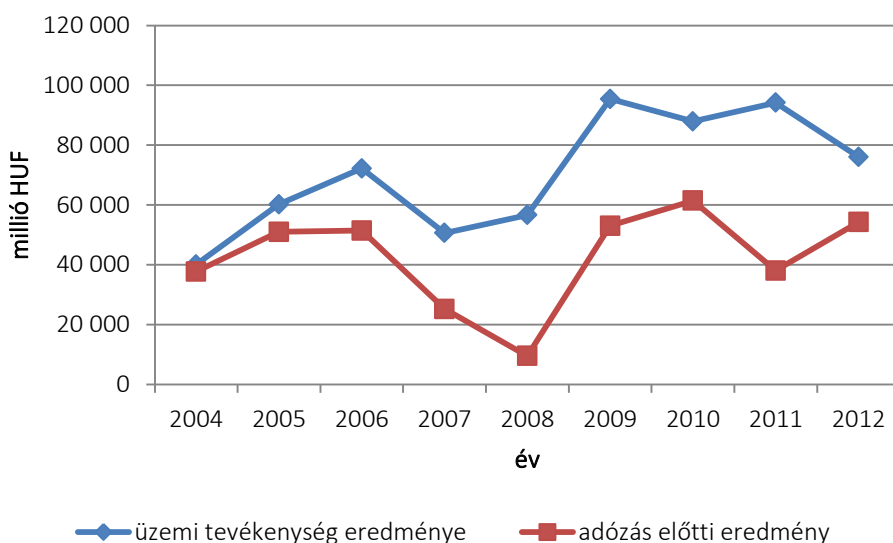
Az exportárbevétel folyó áron 2004 és 2012 között több mint duplájára nőtt, de ennek az emelkedésnek is jó része egyrészt az árfolyamváltozás árakra gyakorolt pozitív hatásának, másrészt a külpiazi árak növekedésének volt köszönhető, amit az is jelez, hogy a volumenindex csak 45 százalékkal növekedett a vizsgált időszakban (2. táblázat).

Hasonló tendenciákat igazolnak a NAV társas vállalkozásokról szóló adatai is (3. táblázat). Az árbevételből az export árbevétel aránya folyamatosan nőtt, a vizsgált években közel 5 százalékponttal emelkedett. A folyó áras kibocsátást² vizsgálva az élelmiszeripar hiába tudott egy kis visszaesés után bővülést felmutatni, ennek mértéke alig több mint fele a nemzetgazdaság egészének bővüléséhez képest.

3.1.4 Az élelmiszeripar tevékenységének eredménye

A különböző eredménykategóriák³ értékei évről-évre jelentős eltéréseket produkálnak (4. táblázat). A két legkifejezőbb eredménykategória, az üzemi tevékenység és az adózás előtti eredmény alakulása (1. ábra) szélsőséges ingadozásokat mutat.

1. ábra: Az élelmiszeripar üzemi és adózás előtti eredményének alakulása 2004-2012 között

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az egész időszakban jellemző azonban, hogy a pénzügyi eredmény negatív, köszönhetően az ágazat erős eladósodottságának, és az ezzel járó jelentős kamat- és törlesztő kiadásoknak. A vizsgált évek közül a legkritikusabb a 2008-as év volt, mikor is az ágazat csak 9,5 milliárd Ft adózás előtti nyereséget tudott kimutatni. Ennek egyik legfőbb oka a rendkívül magas pénzügyi veszteség, ami abban az évben meghaladta az 50 milliárd forintot. Az édességgyártás, a

² Kibocsátás= értékesítés nettó árbevétele +/- aktivált saját teljesítmény - ELÁBÉ - alvállalkozói teljesítmény

³ Az adózás előtti eredmény az adott vállalkozás üzemi, pénzügyi és rendkívüli eredményének összege. A vállalkozás tényleges működését legjobban az üzemi eredmény jellemzi, míg a pénzügyi eredmény a cég kamatterheit, az árfolyammozgásból eredő veszteségeit és nyereségeit illetve esetleges pénzügyi befektetéseinek eredményét tartalmazza. A rendkívüli eredmény – nevéből adódóan – nem a szokásos működéshez kapcsolódó pénzügyi mozgásokhoz kapcsolódik, pl. tőkeemelés, tőke kivonás, adósság elengedése tartozhat ide.

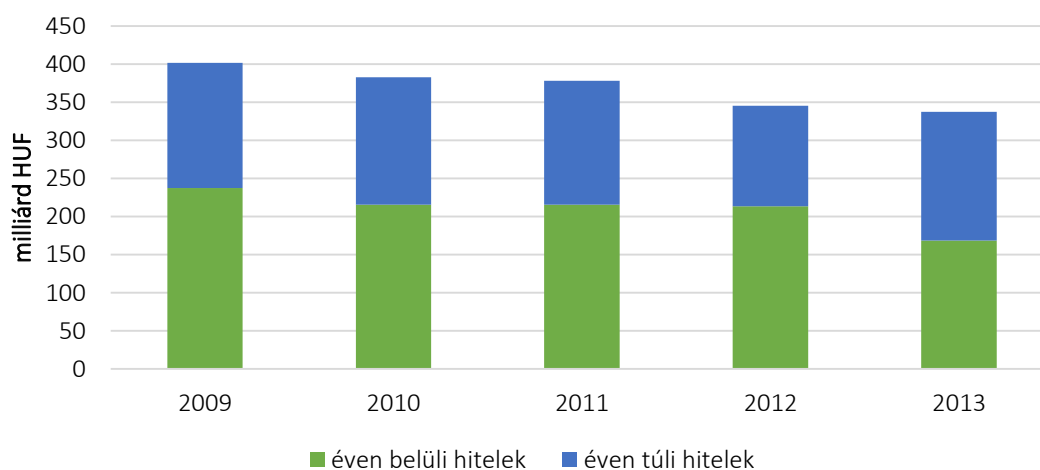
sörgyártás, a húskészítmény gyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és tartósítás szakágazatok kiemelkedő pénzügyi vesztesége együtt közel a teljes élelmiszeripari érték felét lefedi. Az említett szakágazatokat részletesen is vizsgálva azonban megállapítható, hogy szakágazatonként 1-3 vállalat együttes eredménye okozza az anomáliákat. 2009-ben és 2010-ben az ágazat ismét az előző évekhez hasonló mértékű nyereséget ért el, ami egyrészt az azokban az években bekövetkezett mezőgazdasági alapanyagár csökkenésnek, a vállalkozások által megtett költségcsökkentési intézkedéseknek, valamint a pénzügyi veszteség csökkenésének köszönhető. 2010 és 2012 között a világpiaci árak emelkedése miatt a mezőgazdasági alapanyagár ismét jelentősen növekedett, ami újfent negatívan hatott a vállalkozások adózás előtti eredményére, emellett a jelentős pénzügyi veszteség továbbra is nagy nyomást jelent és jelentett.

3.1.5 Az élelmiszeripar hitelezési helyzete (AKI, 2014)

A nemzetgazdaság társas vállalkozásainak hitelállománya 2013 év végén meghaladta a 6 686 milliárd forintot. Az élelmiszeripar részesedése ebből 5,04 százalék volt. 2009-ben még 5,24 százalékkal járultak hozzá az élelmiszeripari vállalkozások a gazdaság hitelállományához, ez 2012-re 4,95-re csökkent, viszont 2013-ban növekedés indult meg. Ennek oka, hogy míg a gazdaság hitelállománya is csökkent (5 év alatt közel 13 százalékkal) és az élelmiszeriparé is (5 év alatt 16 százalékkal), a csökkenés mértéke és üteme eltérő.

Az élelmiszeriparban a vizsgált időszakban az éven belüli hitelek állománya dominált a hosszú lejáratú hitelekkel szemben. 2009 és 2012 között a megoszlás jellemzően 40-60 százalék volt a rövid lejáratú hitelek javára (2. ábra). 2013-ban azonban a második félév jelentős változásokat hozott, az éven túli forinthitelek állománya jelentősen – negyedév alatt több mint 37 százalékkal, 47,3 milliárd forinttal – nőtt, míg az éven belüliek – forint és deviza alapon egyaránt – csökkentek. Ennek köszönhetően közel 50-50 százalék volt 2013 év végén az éven belüli és az éven túli hitelek értéke.

2. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratú idő szerint

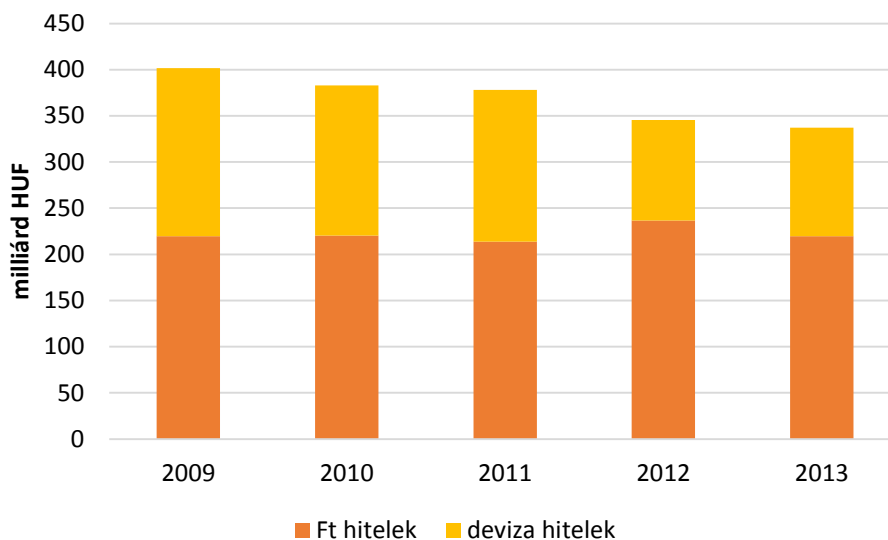
Forrás: MNB adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az élelmiszeripar hitelállománya tekintetében folyamatos mérséklődés tapasztalható 2013 júniusáig, az utolsó két negyedévben azonban megfordult a tendencia, júniusról decemberre 8,1 százalékos bővülés történt, ennek hátterében valószínűleg a gazdaságélénkítési hitelprogram játszik szerepet.

A nemzetgazdaság teljes hitelállományának 2009 év végén közel 58 százaléka volt devizahitel, majd 2011-ben ez az arány elérte az 59,9 százalékot is. 2012 végére azonban némi visszarendeződés tapasztalható, 2013 decemberében pedig 50 százalék alá süllyedt. Ez meghaladja az élelmiszeripar devizahiteleinek arányát, és erős árfolyamkitettséget jelez.

Az élelmiszeripar devizahiteleinek aránya 2008 és 2012 között átlagosan 39,5 százalék volt (3. ábra). 2009 év végén még meghaladta a 45,3 százalékot, majd 2011 után 40 százalék alá csökkent. A legalacsonyabb érték 2012 decemberében 31,5 százalék volt, ez azóta emelkedett, de még mindig 40 százalék alatt maradt.

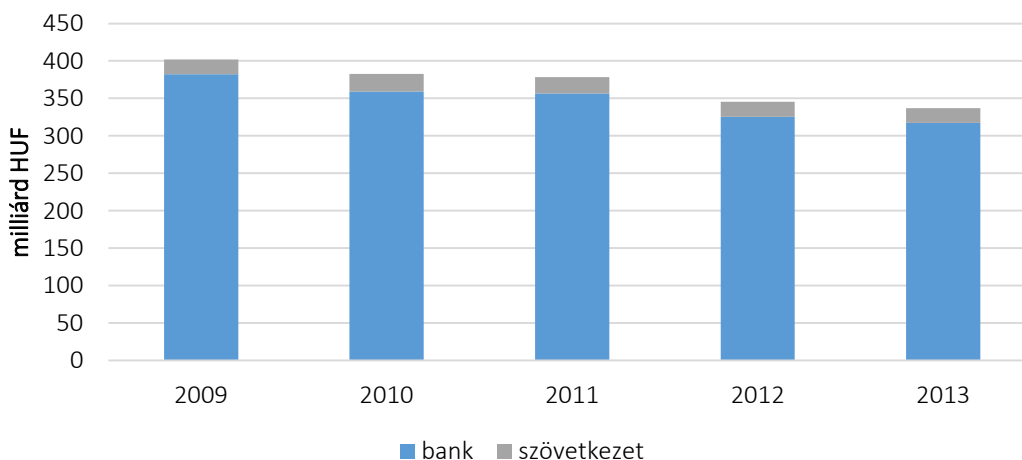
3. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint

Forrás: MNB adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az élelmiszeriparban a szövetkezeti hitelezés (4. ábra) csak elenyésző hányadot tesz ki, valamivel kevesebb, mint 6 százalékot 2013-ban. A szövetkezetektől igényelt hitelek sajátossága, hogy döntő többségében forint alapúak és jellemzően éven túliak.

4. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint

Forrás: MNB alapján

3.1.6 Foglalkoztatottság, keresetek

A magyar élelmiszeripar a feldolgozó-ipari ágazatok között az egyik legnagyobb foglalkoztató, bár az ágazatban az alkalmazásban állók száma csökkenő tendenciát mutat (5. táblázat). Az élelmiszeripar foglalkoztatásáról többféle adat is rendelkezésre áll, ezek összehasonlításával pontosabb képet kapunk a folyamatokról. A **foglalkoztatottak száma**⁴ az előző évek csökkenő tendenciájával szemben 2013-ban 7,6 százalékkal bővült az előző évhez képest, mintegy 130 ezer embernek nyújtott megélhetést az élelmiszeripar. Ugyanakkor az alkalmazottak számára vonatkozó adatok⁵ folyamatos visszaesést mutatnak. Az alkalmazásban állók száma 94 ezer fő volt 2013-ban, 0,2 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban. A két adat rávilágít az élelmiszeriparban jelenlévő ellentétes tendenciákra, a foglalkoztatás az egyéni vállalkozók, és a kisebb cégek körében bővül, míg a közepesek, illetve nagyok esetében mérséklődik⁶. Az alkalmazotti létszám csökkenése nem meglepő, ez összefügg az ágazat reálértéken számolt árbevételének, illetve jövedelmezőségének visszaesésével.

Az élelmiszeriparban teljes munkaidőben foglalkoztatottak⁷ havi bruttó és nettó átlagkeresete is a nemzetgazdasági átlagot meghaladó mértékben nőtt 2013-ban (6. táblázat). A bruttó keresetek a pékáru, tésztafélek gyártása, és a dohánytermék gyártása szakágazatokban, míg a nettó keresetek a halfeldolgozás, -tartósítás és a dohánytermék gyártása szakágazatokban nőttek a legnagyobb mértékben. A bruttó kereset csökkent a cukorgyártás és a burgonyafeldolgozás, -tartósítás szakágazatban. A legkisebb emelkedés a sörgyártás, tésztafélek gyártása és édesség gyártása szakágazatokban történt. A nettó keresetek csak a cukorgyártásban csökkentek, tésztafélek gyártása és az egyéb élelmiszer gyártás esetében történt a legkisebb növekedés.

A bruttó és nettó keresetek egyaránt a növényi, állati olaj gyártása, a sörgyártás, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban a legmagasabbak. Ezek az ágazat átlagkeresetének mintegy a kétszeresét teszi ki. A legkisebb bruttó és nettó keresetek pedig a halfeldolgozás, tartósítás, a pékáru, tésztafélek gyártása, és a húsfeldolgozás, tartósítás, húskészítmény gyártása szakágazatokat jellemzik. Ezekben a szakágazatokban foglalkoztatottak mintegy 20-30%-kal kevesebbet keresnek az átlagnál, közös jellemzőjük a fizikai foglalkoztatottak jelentős túlsúlya. Az utóbbi két szakágazat a legjelentősebb foglalkoztató az élelmiszeriparban, részesedésük az ágazat foglalkoztatásából több mint 50%. Az adatok alapján megállapítható, hogy az élelmiszeriparra jellemző alacsony keresetek hátterében nem az ágazat egésze, hanem csak néhány nagy szakágazat áll.

3.1.7 Vagyoni, pénzügyi, hatékonysági, jövedelmezőségi helyzet vizsgálata mutatókkal

Az élelmiszeripar vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének elemzéséhez szerkezeti, hatékonysági, jövedelmezőségi és likviditási mutatókat érdemes használni. Az alapadatok

⁴ A foglalkoztatottak száma a KSH lakossági Munkaerő-felméréséből származik. A felvétel fogalmai alapján foglalkoztatottnak minősül, aki a kikérdezés referenciahetében végzett legalább egy óra jövedelmet biztosító munkát, vagy van olyan munkája, munkaviszonya, amelyből átmenetileg hiányzott. A feltüntetett adat a foglalkoztatottak közül azokat tartalmazza, akiknek a munkáltatójuk fő tevékenysége, (vállalkozó esetén a vállalkozás főtevékenysége) az Élelmiszer, ital, dohány-termék gyártása. (TEÁOR '08 szerinti 10-12-es ágazat)

⁵ Az alkalmazottak számára vonatkozó adatok a KSH Intézményi Munkaügyi Statisztikájából származnak és a legalább 5 fős vállalatokra vonatkoznak, a NAV adatok pedig a kettős könyvvitelt vezető társaságokra

⁶ Ezt alátámasztja a 9. táblázat is.

⁷ 4 fő feletti szervezetek adatai

folyóárasak. Az iránymutató értékek mellett leginkább a tendenciák vizsgálata fontos – különösen a jövedelmezőségi mutatók esetében.⁸

Az élelmiszeriparban a befektetett eszközök aránya minimális mértékben ingadozik a vizsgált időszakban (7. táblázat). Az 50 százalék alatti érték oka a magas követelésállomány – leginkább a követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők) jelentős összege miatt. A magas „vevők” értékre hívja fel a figyelmet a vevők/szállítók mutató is. Ennél azonban az érték változása kedvező.

A tőkeerősség minden évben meghaladja az elvárt minimum értéket, de a kötelezettségek 60 százalék körüli értéke magas eladósodottságra, a saját tőke épp csak megfelelő arányú meglétére hívja fel a figyelmet. Az eladósodottság foka nemzetgazdasági szinten is hasonló, de a feldolgozóiparban – melynek része az élelmiszeripar – kiemelkedőnek számít az ágazat értéke.

Jövedelmezőség és hatékonyság szempontjából vizsgálva a létszamarányos árbevétel folyamatos emelkedést mutat, az elmúlt években növekedés tapasztalható a folyó áras értékekben. Ennek oka azonban nemcsak az árbevétel – mérsékelt – emelkedése, hanem a vetítési alap folyamatos csökkenése is, azaz csökkent a foglalkoztatottság az ágazatban. Az eredményre vetített mutatók értékeinél mindenképpen kedvező, hogy az értékek pozitívak minden vizsgált évben. A 100 Ft árbevételre jutó üzemi eredmény 2009 óta folyamatosan csökkent, de 2013-ban megfordult a tendencia, bár a mutató értéke még nem éri el a vizsgált időszak más kedvező értékeit. Az árbevétel-arányos eredmény (ROS) esetében a több éves csökkenés után 2012-ben és 2013-ban is kedvező növekedés tapasztalható. A sajáttőke-arányos nyereség (ROE) változása leginkább az adózott eredmény változásától függ – ami 2013-ra jelentősen nőtt –, mert a saját tőke értékében

⁸ Szerkezeti mutatók

- Befektetett eszközök aránya: tartósan lekötött eszközök aránya mekkora hányadát teszi ki a vállalkozás vagyonának. Értéke függ a vállalkozás tevékenységétől, értékelésénél a tendencia fontos. Aránya 30-70% között mozog, a termelő tevékenység magasabb lekötött eszköz igénytel jár.
*befektetett eszköz/összes eszköz*100*
- Befektetett eszközök fedezettsége: befektetett eszközök milyen arányban vannak fedezve saját forrásokból. Fontos, hogy a tartósan befektetett eszközök tartós forrásból legyenek finanszírozva. Értéke kedvező, ha meghaladja a 100%-ot.
*saját tőke/befektetett eszközök*100*
- Tőkeerősség: a vállalkozás tőkeellátottságát mutatja, vagyis a tulajdonosi tőkerész arányát. Minél nagyobb az értéke, annál kevésbé külső forrás függő a vállalkozás. Értéke minimum 30%. Nagyságát befolyásolja a vállalkozási tevékenység típusa és formája is.
*saját tőke/összes forrás*100*
- Eladósodottság foka: kötelezettségek értékének viszonyítása az összes eszközhöz, vagyis milyen mértékben van megterhelve az eszközállomány kötelezettségekkel.
*kötelezettség/összes eszköz*100*
- Vevők/szállítók aránya (szállítók fedezettsége): túl magas érték fizetési gondokat jelenthet. Optimális esetben egy vállalkozás a szállítói kötelezettségeit a befolyt vevőköveteléseiből egyenlíti ki, kedvező értéke épp ezért 100%. Jelentős eltérés egyik irányban sem kedvező.
*vevő/szállító*100*

Hatékonysági és jövedelmezőségi mutatók

- Létszám arányos árbevétel: a vállalkozás egy foglalkoztatottjára mekkora árbevétel jut.
árbevétel/létszám
- Árbevétel arányos üzemi eredmény: a társaság alaptevékenységének jövedelmezőség fejezi ki, értéke minél magasabb, annál kedvezőbb.
*üzemi eredmény/árbevétel*100*
- Árbevétel arányos adózott eredmény (ROS)
*adózott eredmény/árbevétel*100*
- Eszközarányos nyereség (ROA): 100 Ft eszközértékre mekkora eredmény jut.
adózott eredmény/összes eszköz
- Saját tőke arányos nyereség (ROE): a vállalkozás saját tőkéjének az eredményhozamát fejezi ki.
*adózott eredmény/saját tőke*100*

Likviditási mutatók

- Likviditási ráta: forgóeszközök mekkora hányadát fedezik rövid lejáratú kötelezettségek. Optimális értéke 1,1-2 között van, együtthatóban és százalékban is kifejezhető. Túl alacsony és túl magas érték sem kedvező.

bekövetkezett változások (2-7 százalék vizsgált évtől függően) nem befolyásolják jelentősen a mutató értékét.

A fontosabb mutatók alakulását vállalkezési méret szerint is megvizsgáltuk (8. táblázat). A mikro vállalkozások a mutatók értékét tekintve kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az élelmiszeripar egésze, de önmagához képest fejlődés tapasztalható: javult például a likviditás – 2012 óta minden évben –, a saját tőke arányos nyereség és ezzel párhuzamosan csökkent az eladósodottság foka, 2013-ban a vizsgált időszak legkedvezőbb értékét mutatva.

Kisvállalkozásoknál a 2011. év értékei kritikusak, de utána az értékek kedvező irányba változtak. A likviditás, vagy a saját tőke arányos nyereség ágazati szinten is kimagaslóan kedvező.

A középvállalkozásokra jellemző kedvező eredményességet csak a pénzügyi veszteségek rontják. A vizsgált időszak elejétől kezdve jellemző tendencia, hogy az eredménykategóriák értékei nagyobb mértékben emelkedtek, mint amennyivel a pénzügyi eredmény romlott, így a vizsgált hatékonysági, jövedelmezőségi mutatók (ROS, ROE, ROA) értékei pozitívak és a változás iránya is kedvező.

A méret szerinti legnagyobb kategóriába tartozó vállalkozások az összesített értékeik alapján eredményesek, mind az üzemi, mind az adózás előtti eredményük pozitív minden vizsgált évben, és a 2009-es kimagaslóan jó évet követő eredménycsökkenés után 2012-ben újra pozitív irányba fordult – bár a 2013. évi előzetes adatok enyhe visszaesést mutatnak. Eladósodottságuk az élelmiszeripar viszonylatában kedvező és csökkenő, de a feldolgozóipari nagyvállalkozásokhoz képest még mindig magas. A likviditási mutató értéke megfelelő, és egy 2009-es visszaesés óta folyamatosan javul.

Néhány fontos mutató értékét érdemes szakágazati szinten is megvizsgálni. A létszám arányos árbevétel a legmagasabb a keményítő gyártás, olajgyártás, cukorgyártás szakágazatokban – jellemzően ott, ahol a szakágazaton belül kevés a működő vállalkozás, ezek is közép- vagy nagyvállalatok, és leginkább automatizált az alkalmazott gyártási folyamat. Alacsony a kenyér, pékáru szakágazatnál és a halfeldolgozásban – jellemzően a nagyobb kézi-munkaigényes, mikro vállalati méretnél. Az élelmiszeripar társas vállalkozásai összességében egy nemzetgazdasági átlagnak megfelelő eladósodottságot mutatnak, az eladósodottság mértéke azonban markánsan eltér a szakágazatoknál. Kimagasló a halfeldolgozás eladósodottsága, minden vizsgált évben 100 százalék feletti és nő az értéke. Ezen felül kedvezőtlen (80 százalék feletti) az érték az olajgyártás és malátagyártás szakágazatoknál. Ezen ágazatok sajátossága az alacsony cégszám, így az ágazatra jellemző érték akár egy-egy cég kedvezőtlen helyzetéből is adódhat. A másik végletet is érdemes megemlíteni, 2009-ben a cukorgyártás eladósodottsága 15 százalék, a tea és kávé feldolgozása pedig 29 százalék volt, 2010-ben és 2011-ben is ez a két ágazat volt a legkedvezőbb helyzetben. Itt is igaz, hogy kevés vállalkozás uralja az említett szakágazatokat, vagy magas a szakágazatok koncentrációs mutatója. Likviditás esetében a túl alacsony érték fizetési problémákat jelez, a túl magas pedig túl sok likvid eszközt, amely jövedelmezőség szempontjából lehet kedvezőtlen. Magas, 2 feletti a likviditási érték a cukorgyártás, az olajgyártás, a hobbiállateledel gyártás, a tea és kávé gyártás, a margarinyártás és a gyümölcsbor termesztés szakágazatoknál – vizsgált évtől függően. Fizetési problémák pedig a húsfeldolgozás, a keményítő gyártás, a kenyér és friss pékáru gyártás, a jégkrém gyártás, az olajgyártás, a sörgyártás, a malátagyártás, a baromfihús feldolgozás és halfeldolgozás szakágazatok esetében jelentkeztek.

3.1.8 Vállalkozási és tulajdoni szerkezet

Az élelmiszeripari vállalkozások többségét a kis és közepes vállalkozások adják, ugyanakkor meghatározó az ágazat kettőssége, egyszerre vannak jelen a mikro- és kisvállalkozások rendkívül alacsony teljesítménnyel, és a kínálatot meghatározó nagyvállalatok. Az utóbbi 10 évben a mikrovállalkozások száma több mint kétszeresére nőtt – 2013-ban az élelmiszeripari vállalkozások több mint 73 százaléka mikrovállalkozás –, míg a nagyvállalkozásoké a felére csökkent. A vállalkozások számához képest – a kategorizálás jellegéből adódóan is – a legfőbb munkaadók elsősorban a nagy- és a közepes méretű vállalatok, miközben a mikrovállalkozások az élelmiszeripari munkavállalók 8,4 százalékát foglalkoztatták 2013-ban, és megfigyelhető, hogy a vizsgált időszakban a bővülés több mint 1 százalékpontnyi volt. (9. táblázat)

Szakágazati szinten vizsgálva természetesen a tevékenység jellegétől is függ, hogy melyik szakágazatban jellemzően milyen méretű vállalkozások fordulnak elő – vizsgált évtől függetlenül. Jellemzően kevés mikrovállalkozás fordul elő a dohányiparban, a margaringyártásban vagy a cukorgyártásban, annál jellemzőbb azonban ez a méret a bortermelésben, a kenyér és friss pékáru gyártásában vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásban. A kisvállalkozások jelenléte meghatározó a húsfeldolgozás- és tartósításnál, illetve – a mikrovállalkozások körében is meghatározó – bortermelésnél, a kenyér és friss pékáru gyártásnál. Közepes méretű vállalkozások elvétve fordulnak elő halfeldolgozásnál, inkább a már említett húsfeldolgozás és – tartósításnál, vagy a haszonállat-eledel gyártásban. A burgonya-feldolgozás, az olajgyártás, a keményítőgyártás, a cukorgyártás, a hobbiállat-eledel gyártás, és a sörgyártás szakágazatok árbevételeinek szinte teljes egészét a nagyvállalatok adják.

A kisméretű vállalkozások nagy aránya ellenére a nettó árbevétel és a hozzáadott érték jelentős koncentrációt mutat. A nagyvállalkozások (250 fő felett) adják nettó árbevétel és a hozzáadott érték több mint felét, a közepes vállalkozások (50 és 250 fő között) részesedése a nettó árbevételből és a kibocsátásból pedig közel egyharmad. Ezért ez a két vállalkozáscsoport felelős az árbevétel és a hozzáadott érték négyötödéért. Az alkalmazottak száma azonban más képet mutat. Itt a nagyvállalkozások részesedése mindössze egyharmad. A kisvállalkozások részesedése (49 főig) azonban jelentősen meghaladja a nettó árbevételből, illetve hozzáadott értékből való részesedésüket. Ez azt mutatja, hogy a kisebb élelmiszeripari vállalkozások szerepe jelentős a foglalkoztatásban. Ugyanakkor a nagyvállalatok modern technológiával termelnek, ezért élőmunka hatékonyságuk meghaladja a kisebb vállalkozásokat.

Az élelmiszeripari vállalkozások koncentrációját szakágazatonként a CR5 (10. táblázat) és CR10 (11. táblázat) mutatók szemléltetik legjobban. A legkoncentráltabb szakágazatok, ahol már az első 5 cég is lefedi a teljes szakágazatot, vagy meghaladja annak 95%-át az olajgyártás, margaringyártás, jégkrém gyártása, keményítő- és cukorgyártás, készétel és homogenizált, diétás ételek gyártása, a hobbiállat eledel gyártás, gyümölcsbor előállítás, egyéb ital-, valamint a maláta- és sörgyártás.

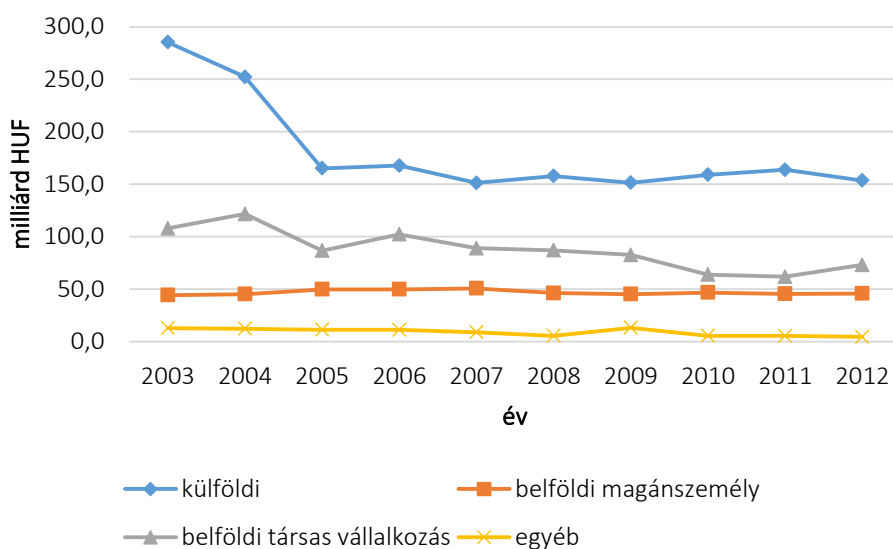
Kevésbé koncentrálnak ítéltetők azok a szakágazatok, ahol a CR10 mutató is még 50-60 százalék alá esik. Csak kevés ilyen szakágazatot találunk, ezek a húsfeldolgozás, zöldség- gyümölcsfeldolgozás, kenyér, pékáru gyártása és a szőlőbor gyártása.

A nagyvállalkozások jelentős része külföldi tulajdonban vannak, modern technológiával rendelkeznek, és ők adják az ágazat exportjának döntő többségét. Az agrárpolitika egyik célja, hogy további erőfeszítéseket tegyen annak érdekében, hogy a kis és közepes, főként hazai tulajdonú vállalkozások technológiai helyzete és tőkeellátottsága javuljon, illetve hogy kiléphessenek a külpiacokra. Ez azért is hangsúlyos, mert amint a fentiek is mutatják, ezeknek a

cégeknek számottevő szerepe van a foglalkoztatásban, valamint a magyar mezőgazdaság fontos felvevő piacát is jelentik.

Az ágazatban a külföldi tőke aránya meghatározó és jelentős. Az ágazat összes jegyzett tőkéjének nagyjából fele külföldről származik. 2005 és 2009 között kivonulás volt megfigyelhető, a külföldi tőke részaránya nem érte el az 55 százalékot, de 2009 után változott a tendencia, 2011-re pedig a teljes jegyzett tőke közel 60 százaléka ismét külföldiek kezében volt (12. táblázat). Ennek oka a cukorgyártásban, a húskészítménygyártásban és a gyümölcs-zöldséglé gyártásban bekövetkezett tőkebeáramlás volt, ami egy-egy nagyobb cég kiemelt beruházásaihoz kapcsolódott. Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének alakulása 2009-ig nagyjából együtt mozgott a külföldi tőke változásával. A tőkecsökkenés okaként azért érdemes azt is megemlíteni, hogy sok esetben egy-egy vállalat nem megszűnt, hanem ágazatot váltott, vagy pedig saját tőkén belül tartalékba helyezte át a jegyzett tőke egy részét (5. ábra).

5. ábra: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és legfőbb összetevőinek alakulása

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

3.1.9 Beruházások és a termelés műszaki feltételei

Az élelmiszeripar beruházásainak értéke és volumene 2008-2009-ben drasztikusan visszaesett, majd az ezt követő években növekedésnek indult (13. táblázat, 14. táblázat). 2012-ben a beruházások közel kétharmadát adták a gépberuházások, és valamivel több, mint negyedét az épület beruházások. A járműberuházások értéke 5,0% volt. Az utóbbi öt évben a gépberuházások aránya nőtt, az épület és járműberuházásoké hullámzóan alakult.

A beruházások növekedésének hátterében elsősorban a gépberuházások növekedése áll, amelynek értéke, és volumene is bővült 2012-ben, ezzel folytatódott az előző két év pozitív tendenciája. Ennek köszönhetően növekedtek a termelőkapacitások. Az élelmiszeripari vállalkozások főként importgépet vásároltak, ennek a kategóriának a volumene több mint negyedével nőtt, míg a hazai gépek iránti kereslet elmaradt az előző évitől. Ezért az importgépekre fordított összeg nagysága 2012-ben először haladta meg a belföldi gépekét. Az utóbbi három évben az importgép beruházások volumene dinamikusabban növekedett, míg a belföldi gépek iránti kereslet az utóbbi öt évben csak 2011-ben növekedett.

Az előző évhez képest az épület beruházások csökkentek, de mérséklődött a járművek beszerzése is. Az épület beruházások volumene közel 5%-kal, a jármű beruházásoké pedig közel azonos szinten maradt az egy évvel korábbihoz képest. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy ez a visszaesés az első esetben egy két éven át tartó nagymértékű bővülés után következett be. A járműberuházások pedig 2010-ben növekedtek jelentősen. Ezért a tavalyi csökkenés várhatóan nem okoz rövidtávon problémákat a termelésben, ugyanakkor az élelmiszeripar hosszú távú fejlődéséhez mindkét kategória jelentős növekedésére szükség van a következő években.

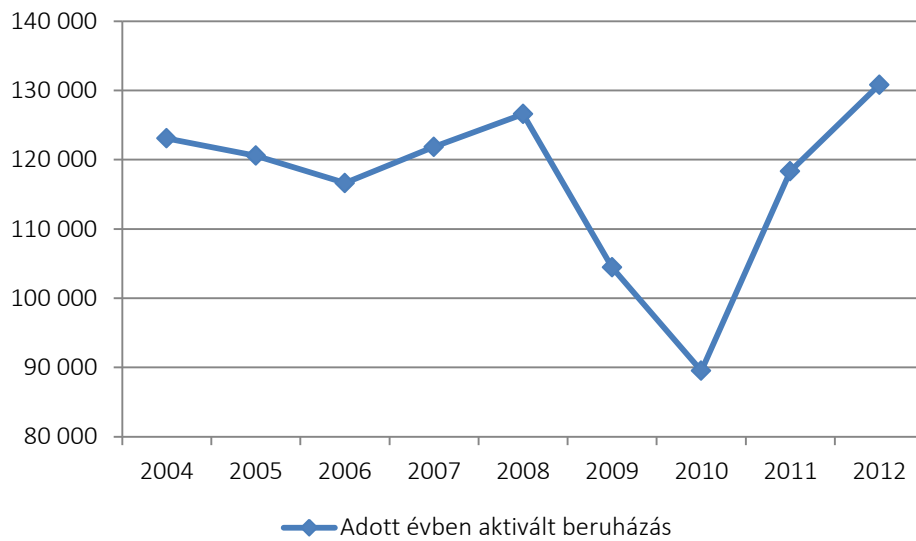
Az élelmiszeripari szakágazatok többségében folyó áron nőttek a beruházások⁹. A malomipar beruházásainak erőteljes csökkenése folytatódott, 2012-ben mintegy kétharmaddal estek vissza a szakágazat beruházásai. Ennek oka elsősorban az lehet, hogy a hazai malomipar kapacitásainak kihasználtsága évek óta alacsony, ezért a malmoknak nem érdemes bővíteniük. Szintén jelentős volt a baromfihús feldolgozása, tartósítása, a tejtermékek gyártása, a takarmány gyártása, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatok beruházásainak a csökkenése. Azt fontos hangsúlyozni, hogy a baromfihús feldolgozás, tartósítás szakágazat esetében a beruházás egy több éven át tartó jelentős bővülés után torpant meg, ezért ez a csökkenés rövidtávon nem okoz problémát a termelésben, azonban ha a helyzet hosszú távon fennmarad, az a szakágazat versenyképességének hátrányos alakulásához vezethet. Erőteljes növekedés kenyér, friss pékáru, a tartósított lisztes áru, a tésztafélék gyártása, a szőlőbortermelés, a sörgyártás, az édességek gyártása szakágazatban volt megfigyelhető. Ugyanakkor az utóbbi két esetben a növekedés egy erőteljes visszaesés után következett be, ezért ez részben bázishatásnak is köszönhető.

A beruházások reális értékének nyomon követése a NAV adatbázison belül a számviteli sajátosságokból adódóan nehéz feladat. A mérlegben szereplő beruházási érték a még használatba nem vett eszközökkel kapcsolatos felhalmozódott értékeket mutatja, ugyanakkor egy év közben aktivált beruházás már nem itt kerül kimutatásra, éppen ezért nem a zárómérlegben kimutatott értékek, hanem az adóévi aktivált beruházások értékei szolgáltak az elemzés alapjául.

Egy hosszabb periódust vizsgálva az élelmiszeripari beruházások nagysága nominálértéken is csökkenést mutat 2004 és 2011 között, reálértéken még kedvezőtlenebb a kép. 2004 és 2008 között a beruházások nagysága stagnált – 120 milliárd forint körüli értéken mozgott. A 2008. évet követően csökkenés tapasztalható, és 2010-re az ágazat eszközállományának fejlesztésére fordított összege jelentős visszaesést mutat. 2011 óta ismét növekedés tapasztalható (6. ábra).

⁹ A KSH nem számol volumenindexet a szakágazatokra, így itt csak folyó áras adatokat tudunk használni

6. ábra: Az élelmiszeripari beruházások értékének alakulása

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A beruházások alakulása leginkább a külföldi tőke mozgásával, valamint a gazdasági és pénzügyi válsággal hozható összefüggésbe. A külföldi tőkebefektetések nemcsak az ágazat tőkeellátottsága szempontjából bírtak különösen nagy jelentőséggel, hanem a technológiai fejlődéshez is hozzájárultak. Az EU csatlakozás óta a beruházások támogatására az élelmiszeriparban a vidékfejlesztési és a gazdaságfejlesztési programok keretében van lehetőség, itt azonban meglehetősen szűk keretösszeg állt rendelkezésre. A gazdasági válság tovább rontott a helyzeten. Az élelmiszeriparban egyébként sem jelentős fejlesztés-finanszírozási források beszükültek, illetve a vásárlók fizetési hajlandóságának/képességének romlása miatt bizonytalanra vált a beruházások megtérülése.

Vállalkozási méret alapján a beruházásokból való részesedés nagyságrendje évenként nagyjából állandó, a mikro-vállalkozásokhoz kapcsolódó érték 8 százalék, a kisvállalkozások részesedése 19 százalék körül alakul, a közepes méretű vállalkozásoknál 32 százalék, a nagyvállalkozásoké pedig átlagban meghaladja a 40 százalékot. Érdekes, hogy – igaz, alacsony szintről indulva –, a mikrovállalkozások beruházásai csak mérsékelten estek vissza a 2009-2010-es években, a kisvállalkozásoké pedig még emelkedett is 2008-hoz viszonyítva. A nagyvállalkozások 2011-re „magukhoz tértek” két év átmeneti beruházás-visszafogás után és ismét fejleszteni kezdtek, viszont az időszak egyértelmű vesztesei a közepes méretű vállalkozások, ahol a beruházások értéke 2011-re sem tudta megközelíteni sem a 2008. évit (15. táblázat).

3.1.10 Szakágazatok összehasonlító elemzése

A legnagyobb foglalkoztató a húsfeldolgozás, a baromfihús feldolgozás és a kenyér és friss pékáru gyártás – ez a három ágazat együttesen az élelmiszeriparban dolgozók közel felének biztosít munkát. A vállalkozások száma alapján minden negyedik élelmiszeripari vállalkozás a kenyér és friss pékáru gyártásban érdekelt, míg például a margarin, maláta vagy cukorgyártásban csak néhány vállalat tevékenykedik. Méret szerint azonban kiemelendő, hogy ez utóbbiak nagyvállalatok, míg a kenyér és friss pékáru gyártásra a mikrovállalkozások jelenléte a jellemző.

A szakágazatok sorrendje a teljes élelmiszeripar árbevételeiből való részesedés vonatkozásában viszonylag állandó. Legmagasabb arányban a húsfeldolgozás, a baromfihús feldolgozás és a

tejtermék gyártás részesül, de ezek kapcsolódó értéke is csak 10 százalék körüli. Export szempontjából az élelmiszeripar exportbevételeéhez a húsfeldolgozás, az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és a baromfi-hús feldolgozás járul hozzá – 15-12-10 százalékos részesedéssel. Ágazaton belüli export helyzetet vizsgálva már más a helyzet, a malátatermelés, a gyümölcsbor előállítás, a hobbiállat-eledel gyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás árbevételeinek több mint fele exportból származik. A kibocsátáshoz a már többször említett húsos ágazatokon kívül a növényolaj és a tejtermékgyártás járul hozzá leginkább.

2011-ben a legtöbb aktivált beruházás a szőlőbortermelés, az édességgyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás, tartósítás szakágazatoknál volt kimutatható. A szőlőbortermelésben több vállalkozás is volt, amelyik 0,5-1 milliárd forint közötti értékben aktivált beruházást a vizsgált évben, ezzel szemben a másik két ágazatban egy-egy vállalat értéke a meghatározó. Az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás, tartósításban belül egy vállalat 4,4 milliárd forint értékben, míg az édesség gyártáshoz besorolva szintén egyetlen vállalat 12 milliárd forint értékben vett használatba beruházást 2011-ben. 2012-ben más volt a helyzet, 22 milliárd forint felett volt az aktivált beruházás a máshová nem sorolt egyéb élelmiszer gyártáson belül (ennek közel 90 százalékát egy cég adta), de magas volt a beruházási érték a szőlőbor termelésben (több cég összesített eredményeként) és a húsfeldolgozásban is (16. táblázat).

Eredménykategóriákat vizsgálva az ágazatok több mint harmada már az üzemi tevékenység során veszteséget realizált 2012-ben, a legnagyobb mínuszt a sörgyártás és a húskészítmény gyártás érte el. Az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és tartósítás a második legeredményesebb tevékenység, ezt csak a keményítőgyártás előzi meg üzemi szinten.

Már az élelmiszeripar egészének elemzésénél nyilvánvalóvá vált, hogy a pénzügyi veszteség meghatározó az ágazat működésében. Az elmúlt években nagysága változó, de értéke mindig negatív. Részletesen vizsgálva a több mint 30 szakágazatból csak 6-nak volt pénzügyi nyeresége, (ami előrelépés a 2011. évi 4 szakágazathoz képest). Összességében az élelmiszeripar 2011-ben 59 milliárd pénzügyi veszteséget realizált, 2012-re azonban már „csak” 25,9 milliárd forintot. A rendkívüli eredmények jelentősen nem befolyásolják a szakágazatok adózás előtti eredményének alakulását. (17. táblázat)

A jegyzett tőke eredet alapján többféle is lehet, legjellemzőbb a külföldről, illetve belföldi magánszemélytől vagy belföldi társas vállalkozástól származó befizetés – ezek együttes aránya általában lefedi az ágazatok jegyzett tőkéjének 90-100 százalékát. Az 1990-es évek végéig fontos szerepe volt az állami tőkének is, azonban ennek aránya fokozatosan háttérbe szorult.

A szakágazatok – és az élelmiszeripar – működését jelentősen befolyásolja a külföldi tőke jelenléte¹⁰. A külföldi tőke aránya kiemelkedő, az ágazatok közel harmadában aránya meghaladja a 80 százalékot. A burgonya-feldolgozás és -tartósítás, az olajgyártás, a jégkrémgyártás, az édesség gyártás, a haszonállat-eledel gyártás, a sörgyártás és a malátagyártás kiemelkedő, itt a külföldi tőke aránya a jegyzett tőkéből 90 százalék felett van. A másik végletet a gyümölcsbortermelés, a margaringyártás, illetve az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártás képviseli, ahol egyáltalán nincs külföldi eredetű jegyzett tőke. Ezekben a szakágazatokban – a margaringyártás kivételével – a belföldi magánszemélyektől származó jegyzett tőke 100 százalékos arányban van jelen. Ezen felül a halfeldolgozás, a tésztafélék gyártása, a tea-kávé feldolgozás és a készételgyártás az, ahol a belföldi magánszemélyek által biztosított jegyzett tőke aránya meghaladja az 50 százalékot. Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjéből a külföldi tőke után a belföldi társas vállalkozások által birtokoltnak van a legnagyobb súlya, szakágazati szinten a

¹⁰ A következő részben ezt részletesen is bemutatjuk.

jelenlétük a baromfihús feldolgozásban, a margaringyártásban és a fűszer és ételízesítő gyártásban meghatározó. (18. táblázat)

Szakágazati szinten vizsgálva a beruházások alakulását látható, hogy évről-évre változik a helyzet minden szakágazatban. (19. táblázat) Jellemzően alacsony volt a beruházási hajlandóság a halfeldolgozás, a margaringyártás és a gyümölcsbortermelés, illetve az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártásban. Átlagos értékeket vizsgálva a szőlőbortermelés, egyéb gyümölcs és zöldség feldolgozás és tartósítás, édesség gyártás, tejtermékgyártás valamint a húsfeldolgozás mutat magasabb beruházási értékeket. Az évenkénti kimagasló eredmények sok esetben egy-egy nagyvállalat tevékenységének köszönhetőek.

3.1.11 A szakágazatok problémái, fejlesztési igényei, irányai

3.1.11.1 Húsfeldolgozás

A húsipar (beleértve mindhárom – „Húsfeldolgozás, -tartósítás”; „Baromfihús feldolgozása, tartósítása”, „Hús-, baromfihús készítmény gyártása” – TEÁOR szerinti szakágazatot) az élelmiszeripar legnagyobb forgalmú szakágazata. Az ágazat koncentrációja a vállalkozások nagy és növekvő számának ellenére magas, 2012-ben a forgalom csaknem felét öt cég adta.

A szakágazat az összesített pénzügyi adatok alapján meglepően jó teljesítményt nyújtott az elmúlt években, annak ellenére, hogy számos nagy cég került csőd közeli helyzetbe. Ennek magyarázata, hogy más vállalkozások kompenzálni tudták előbbiek rossz teljesítményét.

A sertéságazat feldolgozói szegmensét vizsgálva megállapítható, hogy hozzávetőlegesen 8 millió sertés feldolgozására áll rendelkezésre kapacitás (különböző technológiai színvonalon), 2013-ban Magyarországon ugyanakkor mintegy 3,8 millió sertést vágtak le az Agrárgazdasági Kutatóintézet adatai szerint. A kihasználatlan kapacitások miatt ágazati szinten gyenge a hatékonyság.

A sertésállomány létszáma drasztikusan visszaesett az EU csatlakozás után, bár a kedvezőtlen folyamatok már korábban elindultak. Az alapanyag-termelésben tapasztalható hiányt a feldolgozóipar importtal pótolta, ami különösen 2009-től kedvezőtlené vált árfolyam miatt hozzájárult a költségek növekedéséhez.

Emellett komoly problémát jelent a szakágazatban, hogy egyes üzemek technológiai megújítása elmaradt, ami csökkenti a tevékenység hatékonyságát és gazdaságosságát.

A vágással is foglalkozó üzemek egyharmada a vágáson és daraboláson kívül húskészítmény-gyártással is foglalkozik. A mindkét tevékenységet folytató szervezetek árbevételének 70-80%-a származik a nagyobb feldolgozottsági fokot képviselő húskészítmény-gyártásból, és csak 20-30%-ot tesz ki a darabolt húsok értékesítéséből képződő árbevétel. Az ágazatban megindult a koncentráció, ugyanakkor a szakosodás és specializáció jelei is megfigyelhetők. A sertésvágás és a húsfeldolgozás egyre jobban elkülönül egymástól.

A piacvezető szervezetek bel- és külpiazi értékesítése tág határok között változik, a darabolt húsok 20-60%-át értékesítik belföldön, a többit pedig külpiacon. A nem piacvezető, többnyire csak vágást és esetleg darabolást is végző szervezetek, kizárólag belföldre értékesítenek, a félsertés-értékesítés 80-90%-ot tesz ki az összes árbevételükben.

A hazai előállítású sertéshús egy része – elsősorban a minőségi termékekről beszélünk – keresett a külpiacon (Spanyolország, Japán, Dél-Korea), de a közepes minőségű termékek komoly problémákkal küzdenek, mert hatékonysági problémáink miatt az árakban nem tudnak versenyképesek maradni. Egyes szakértők szerint a hazai piacot is csak a logisztikai problémák és

a fogyasztók hagyományos ízekhez való ragaszkodása tudja – ideig-óráig – megmenteni a nemzetközi versenytársaktól.

A baromfiágazat az elmúlt hét évben (2007-2013) a jellemzően magyar tulajdonosi viszonyok fenntartása mellett képes volt termelési színvonalát megtartani, növelni. Ehhez hozzájárult az alapanyag termelés és a feldolgozás között létrejött szoros integráció. A baromfihús feldolgozása, tartósítása szakágazat 2011-ben 8600 főt alkalmazott. Nehézséget jelent ugyanakkor, hogy ebben az időszakban a magyar baromfiágazat elszenvedte a madárinfluenza pánik és kártétel gazdasági következményeit, valamint az elmúlt évek magas gabonaárait. Az ágazatra fokozódó nyomás nehezedik állategészségügyi, állatjóléti környezetvédelmi oldalról úgy, hogy e költségtöbbletek ellensúlyozása csak részben valósult meg.

A Magyarországon előállított és feldolgozott baromfihúsok külpiazi lehetőségei kedvezőbbek, mint a sertéshúsé. Egyes kurrens termékek (vízi szárnyasok, libamáj) fontos exportcikkeink közé tartoznak, de sikeresek a magas minőségbiztonsági követelményeknek megfelelő csirkehús-feldolgozó vállalkozások is, mind a külpiacon, mind a belföldi értékesítésen a kiskereskedelmi láncokon keresztül.

A húsfeldolgozás helyzetét nehezíti, hogy ez a szakágazat egyike azoknak, amelyekben a feketegazdaság részaránya kimagasló, szakértői becslések szerint akár az 40 százalékot is elérheti. Az illegálisan működő szervezetek, amellet, hogy élelmiszerbiztonsági kockázatot is jelentenek, komoly versenyhátrányt okoznak a legális tevékenységet folytató vállalkozások számára. A feketegazdaság magas aránya egyaránt jellemzi a hús- és baromfifeldolgozást, az alkalmazott módszerek jellege is hasonló.

Az összes hússal foglalkozó szakágazatra jellemző az is, hogy a belföldi értékesítési irányokat tekintve az üzletláncok részaránya a meghatározó, átlagosan 70-80%, ami a szigorodó követelmények miatt nagyobb kihívás elé állítja a feldolgozókat. Egyre több húsfeldolgozó tart fenn saját üzletet is, mely általában a forgalom 5-10%-át teszi ki.

A húsfeldolgozás fejlődése szempontjából – a feketegazdaság visszaszorításán és a megfelelő színvonalú marketingen túl – a legfontosabb rövid és középtávú tennivalók közé sorolható a technológiai fejlesztés (hatékonyság fejlesztés, gépek, automatizálás, folyamatirányítás), az innováció (termékfejlesztés, csomagolás) a logisztika és a szorosabb vertikális kapcsolatok kiépítése.

3.1.11.2 Gyümölcs és zöldségfeldolgozás

Magyarország viszonylag jó ökológiai adottságokkal rendelkezik a zöldség- és gyümölcstermeléshez, de ezt nem sikerül maradéktalanul kihasználnunk. Az uniós agrárpolitika jóval kedvezőbb támogatási, szabályozási körülményeket garantált a gabonafélék, olaj-, fehérje-, és rostnövények (GOFR) előállítói számára, ezért az ipari zöldségeket termelők a nagyobb vagy biztosabb jövedelmezőséggel kecsegtető és jobban gépesíthető gabonafélék, illetve olajnövények termelésére tértek át.

A feldolgozóiparnak egyre nagyobb nehézséget jelent a hazai alapanyagok beszerzése. Ez részben az uniós agrárpolitikából eredő, részben a szerződési fegyelemmel összefüggő probléma (főleg a gyümölcsfeldolgozás területén). A gazdasági válság óta meggyengült nemzeti valuta a nyersanyagok importját is számottevően megdrágította, így a hazai termelők és feldolgozók együttműködési kényszere még tovább nőtt. A feldolgozóüzemek és a termelők egymásra utaltságából, illetve az alapanyagok szűkösségéből következően mindkét fél számára az integráció keretében történő együttműködés, továbbá a feldolgozóüzemek fokozott integrátori

szerepvállalása jelent perspektívát. A magasabb és biztosabb hozamok, valamint a jobb minőség érdekében intenzívebb fajtákra és technológiákra van szükség, ezért elengedhetetlen az alapanyag-termelés koordinációja, pl. az inputok finanszírozása és a közös gépi betakarítás révén.

Sajnos a feketegazdaság a zöldség-gyümölcs ágazatban is jelen van, a speciális adózási rendszer (őstermelői jogállás) és a nagybani piacon való értékesítési lehetőség nem kedvez a feldolgozóipar felé történő (számlás) értékesítésnek.

Mind az alapanyag termelésben, mind a feldolgozóiparban jellemzőek a méretgazdaságossági hátrányok, a technológiai elavultság és a finanszírozási problémák. A nehézségek oda vezettek, hogy a zöldség-gyümölcs termelés 2004 és 2011 között 25%-kal, ezen belül a zöldség 14, a gyümölcstermelés 46%-kal csökkent. Az ipari feldolgozás visszaesése ennél is jelentősebb: a konzervipar 48, a hűtőipar 32%-kal esett vissza. Mindez annál inkább sajnálatos, mert a kertészeti ágazatok a legmunkaerő-igényesebb ágazat a növénytermesztésen belül.

Az alapanyag termelés biztosítása elengedhetetlen a feldolgozóipar megtartása érdekében, ehhez az integrációk további terjesztésére, a termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ) szerepének erősítésére, az ültetvények korszerűsítésére és az öntözési lehetőségek fejlesztésére lenne szükség.

Bár a fogyasztók egyre inkább a friss termékeket keresik, de korszerű, a termék vitamin- és ásványi anyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított feldolgozott termékekre is szükség van, e technológiák korszerűsítése, fejlesztése az exportpozíciókat is erősítheti. A korszerű üzemek kapacitásait csak megfelelő alapanyag-ellátással lehet kihasználni, ami tovább erősíti az integrációk jelentőségét.

3.1.11.3 Tejipar

A tejfeldolgozó-ipar zsugorodását jelzi, hogy az élelmiszeripar teljes árbevételéből részesedése mind kisebb. A 2012-es szakágazati árbevétel nominálértéke mindössze 6 százalékkal haladja meg a 2001. évit, de mivel az élelmiszeripar egészének árbevétele emelkedett, a tejipar részesedése relatív módon csökkent.

A hazai tejszektor problémái hosszabb időszakra vezethetők vissza. A szakágazat az 1990-es évek elején került először nehéz helyzetbe a rendszerváltással összefüggő szervezeti átalakulások miatt. Ekkor néhány év alatt a tehenlétszám és a tejtermelés is kétharmadára esett vissza. A kvótaszabályozás következtében később stabilizálódott a termelés, ami csökkenő tehenlétszám és fokozatosan emelkedő hozamok mellett valósult meg. Magyarország EU-hoz való csatlakozása a piaci körülmények jelentős változását hozta, a nyílt nemzetközi versenyben akadálytalanul áramolhattak be a máshol hatékonyabban, alacsonyabb költséggel előállított termékek. A csatlakozás után megugrott a tejtermékek behozatala és megtorpant a kivitel, ami a külkereskedelmi többlet elvesztésével, illetve negatív egyenleg kialakulásával járt. Ez a számokban is megmutatkozik, a tejtermékgyártásban 2003 volt a „változás éve”, azóta az ágazat mutatói folyamatosan romlanak.

2000 és 2011 között a tejelő tehenek száma 296 ezerről 197 ezerre csökkent, ez az utóbbi években stabilizálódni látszik. A szarvasmarhatartó gazdaságok száma közel 60 százalékkal csökkent. Elsősorban a kevés tehenet tartó, kisebb gazdaságok adták fel a termelést.

A hazai tejipar termelése sokáig csökkent, 2012-re alakultak ki ismét az erőviszonyok, amit a Danone 2015. évi kivonulása ismét átrendezhet. A magyar tejipar belföldi értékesítése meredeken és gyorsuló ütemben esett, 2011-ben azonban megállt a csökkenés és javulás

tapasztalható. Ennek ellenére vannak problémák. A tejtermék-külkereskedelem súlyos problémája a feldolgozottság, illetve a hozzáadott érték kérdése: míg a kivitel nagy része nyers, illetve főlözött tej, a behozatal zömében magas hozzáadott érték tartalmú tejtermék, főként sajt. Néhány tejtermék esetében az import rendkívül magas piaci részesedést szerzett: a sajtok fele, a fogyasztói tej negyede külföldről származik.

A hazai tejipar versenyképessége gyenge. A fő hiányosságok: a márkatermékek, a hagyományos és tájjellegű termékek hiánya, nemzetközi összehasonlításban kis üzemméret, alacsony kapacitáskihasználás, magas anyagfelhasználás, alacsony fokú automatizálás, magas energiafelhasználás. A magyar tejipar válságának egyik tünete a külföldi tőke menekülése: aránya az összes tejipari jegyzett tőkében 2001-ben még 78% százalékos volt, 2010-ben viszont már csak 63 százalékos. A kivonulás okai között döntő szerepet játszhattak a gyenge piaci kilátások és a kedvezőtlen vállalkozási környezet. A multinacionális cégek más, kedvezőbb környezetet kínáló és jobb piaci kilátásokkal bíró országokba helyezik át a termelést, illetve annak súlypontját, a magyar piacot pedig egyre inkább külföldről látják el.

Az óriási veszteségek az import magas arányával is összefüggnek. Ezen a téren megfordult a tendencia, csökken a nettó importőri pozíció. A konszolidáció felgyorsulása, ami az elmúlt évet jellemezte, a tartalékok kimerülésére utal. A fogyasztói tudatosság kedvező változása és a világpiacon lehetőségek közvetett hatása jó alkalmat teremt a hatékonyságnövelő beruházásokra.

3.1.11.4 Malomipar

Magyarországon a malomipari cégek száma 2005 és 2012 között 93-ról 41-re csökkent, ezek közül búzát 56 telephelyen őrltek. Az 56 búzamalom közül napi 200 tonna feletti névleges őrlő kapacitással 13 üzem rendelkezett, 2007-ben mindössze 7 malom kapacitása haladta meg a 250 tonnát. A napi 50 tonnánál kisebb kapacitású malmok száma a korábbi 24 helyett 13-ra csökkent.

Az összesített névleges őrlő kapacitás 2005 és 2008 között napi 8 725 tonnáról 7 095 tonnára esett vissza, majd a 2008-ban végrehajtott beruházások nyomán napi 500 tonnával nőtt. Az összesített névleges búzaőrlő kapacitás 2012 végén – éves szinten – megközelítette a 2,5 millió tonnát, ebből a működő búzamalomké meghaladja az 1,8 millió tonnát. Technológiai fejlesztéseket a közelmúltban mind a hazai, mind a külföldi tulajdonosi háttérű nagy malmoknál végrehajtottak.

A piaci szereplők saját becslései alapján a szürke- és a feketegazdaság súlya az ágazatban a 20-30 százalék között van. A nagy malomipari cégek kiszolgáltatott helyzetben vannak az olyan pékségek miatt, amelyek a lisztet gyakran illegálisan, ÁFA felszámolása nélkül szerzik be a kisebb malmoktól, ezért vagy olcsóbban adnak túl termékeiken, vagy fontos piacoktól esnek el. A kisebb pékségek, egyéni vállalkozók ma már összességében jelentős felvásárlói a hazai malomiparnak.

A pénzügyi-gazdasági válság hatására a malmok beszerzési politikája jelentősen megváltozott. Míg korábban az őrlésre szánt mennyiség döntő hányadát már az aratást követően lekötötték, illetve betárolták, addig manapság a legtöbb malom csak néhány hétre vagy legfeljebb két-három hónapra elegendő készletet finanszíroz. A malmok (korábban jól működő) termeltetői szerződéseket a gyenge szerződéses fegyelem miatt ma már alig kötnek, sokkal nehezebben szerzik be a terményt.

A kereskedők és az integrátorok beszállítása a legtöbb esetben nem jellemző, a malmok inkább közvetlenül a termelőktől szerzik be az alapanyagot. Elsősorban a nagyobb malmoknak jelent gondot, hogy a piacon nehéz homogén tételeket vásárolni.

3.1.11.5 Sütőipar és téstagyártás

Az Európai Unióban és Magyarországon egyaránt a kisvállalkozások, a kis- és közepes üzemek a jellemzőek. Magyarországon jelenleg a sütőiparban 1300 vállalkozás működik, ebből 1000-1050 a magyar. Az utóbbi 2-3 évben jelentősen megemelkedett az albán pékségek száma, amelyek sok esetben nem bejelentett alkalmazottaikkal – és így nem azonos versenyfeltételekkel – nagy konkurenciát jelentenek olcsóbb termékeikkel a magyar cégek számára, és hosszútávon komoly versenytársakká válhatnak (Magyar Pékszövetség, 2012).

A magyar sütőipar összességében 30 százalék körüli kapacitásfelesleggel küszködik, míg egyes vállalkozások gyártóvonalainak kihasználtsága csupán 40-50 százalék közötti. A termelés sok helyütt elavult gépekkel folyik, a fejlesztésekre, a hatékonyság javításra (pl. az energiaköltségek lefaragására) forráshiány miatt nem volt lehetőség. Ugyanakkor elmondható, hogy a nagy gyártókapacitással rendelkező modern pékségek és a franchise hálózatokban működő vállalkozások nálunk is szélesebb szortimentet tudnak gyártani.

A sütőipari termékek piacán a termékpaletta folyamatos átrendeződése figyelhető meg Magyarországon: a lakosság egyre nagyobb része keresi az olcsóbb pékárut, miközben szűkül azok köre, akik a középkategóriás, illetve a prémium termékeket meg tudják fizetni. A hazai friss kenyér és pékáruk piacának lassú zsugorodása a GfK Hungaria Piackutató Intézet felméréseiben (2011) is látható.

A pékáru, mint stratégiai termék, napi boltlátogatást, óriási impulzív forgalomnövekedést generál, és nagyban hozzájárul a vásárlói hűség kialakulásához¹¹. Míg az alaptermékeknél (pl. kifli, zsemle, kenyér) a vásárlók jelentős hányada az árra koncentrál, az egyéb termékeknél a választék, a minőség és a nyitvatartás a döntő. A nagyobb hozzáadott-értéket képviselő pékáruk forgalmának növeléséhez mindenképpen akciókra van szükség. A hazai piac differenciálódását jól mutatja, hogy több olyan cég volt képes látványos piaci sikerek elérésére, akik prémiumtermékekkel jelentek meg a hagyományos termékkategóriákban is.

A kenyér tényleges fogyasztói árát a kiskereskedelem szabad árképzése olyannyira befolyásolni tudja, hogy Magyarországon számos sütőipari szereplő kénytelen visszakorrigálni a terméke értékesítési árát a folyamatos verseny erősödése következtében.

A közepes és nagyobb vállalkozásoknál szembeűnő pl. a keresztfinszírozás, vagyis hogy a kenyér árának leszorítása miatt kieső árbevételt a vásárlók árérzékenységének kevésbé kitett termékeken pótolják. Ez gyakran alacsonyabb minőségű kenyeret eredményez. Hasonlóan gondolkoznak a modernebb kiskereskedelmi csatornák, amelyek „szociális” termékként tekintenek a kenyérre, azt a vásárlók becsalogatására használják és nem ritkán jóval az előállítási költség alatt értékesítik. A korábbi évekkel ellentétben ma már az egyes diszkontláncok (pl. *Lidl*) is értékesítenek friss kenyeret és pékárut, amelyet üzleteik saját pékségeiben állítanak elő, kihangsúlyozva a termékek magyar származását.

¹¹ A multinacionális vállalatok térhódítása, az élelmiszerkereskedelem globalizálódása következtében a kenyér és a friss pékáru értékesítésének iránya jelentősen változott. A GfK jelentése alapján a hiper- és szupermarketekben értékesített termékek mennyiségi részesedése 27 százalék körül alakult, a diszkont áruházakból a mennyiség 7 százalékát vásárolták meg a fogyasztók. Az összes kenyér és pékáru közel felét, 47 százalékát kisboltokban, 16 százalékát pedig a pékségekben szereztek be a vásárlók (Marketinginfo, 2011).

3.1.12 Élelmiszerlánc, élelmiszerellátás, értékesítési csatornák

3.1.12.1 Belpiaci értékesítés

2013-ban az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma volumenben kifejezve 2,3 százalékkal emelkedett az előző évhez képest, viszont ezen belül az élelmiszertermékek mennyiségi forgalma 2012 után 2013-ban is csökkent, 2,7 százalékkal (20. táblázat).

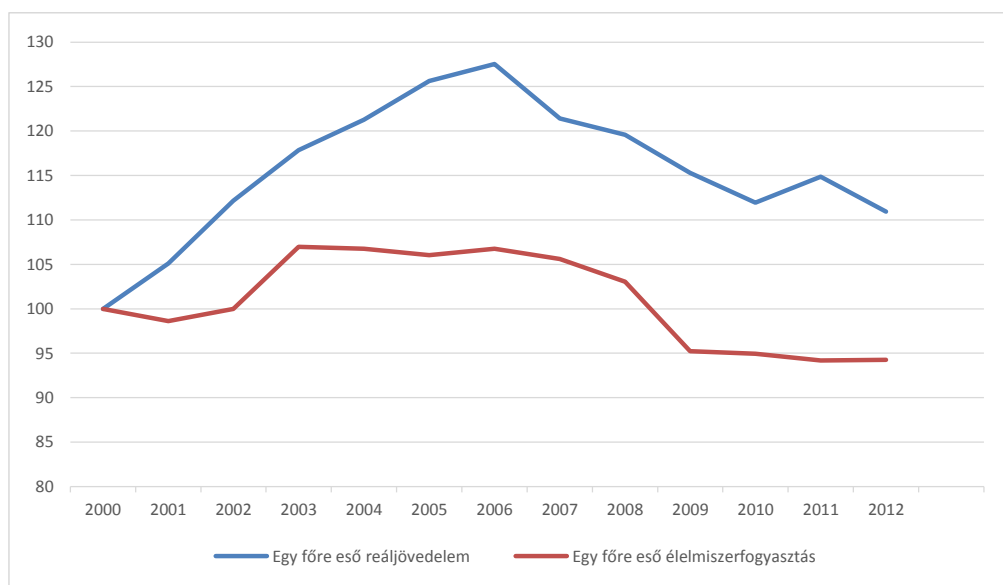
Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem forgalmának növekedését nagymértékben magyarázza a dohánytermékek forgalmának nagyarányú növekedése, ami viszont a jövedéki-adó bevételek alapján nem tekinthető valós emelkedésnek, csupán a módszertani változásoknak tudható be.¹²

Az okok között első helyen kell említeni **a vásárlóerő további stagnálását**. Noha 2013-ban 2,6 %-kal emelkedtek a reálkeresetek, az csak mérsékelte az előző évi 3,3 %-os visszaesést, ami azt eredményezte, hogy a lakosság továbbra is óvatosan költekezett. A KSH adatai szerint 2013-ban összességében a háztartások tényleges fogyasztása 2005-höz képest tizedével csökkent, 2012-höz viszonyítva pedig gyakorlatilag stagnált (-0,1%). A háztartások fogyasztási kiadásainak egy főre jutó havi összege 2013-ban (az előzetes adatok) szerint 67 ezer forint volt, 1,8%-kal magasabb az előző év azonos időszakánál, reálértéken pedig stagnáltak a kiadások. Élelmiszerekre és alkoholmentes italokra, amelyek a kiadások közel negyedét teszik ki, a háztartások 2013-ban 2,6%-kal többet költöttek, ez reálértéken megegyezett az előző évivel. Míg az egy főre jutó elfogyasztott élelmiszerek mennyisége minden élelmiszerfajta esetében csökkent egy év alatt, addig a saját termelésű élelmiszerek aránya 9,3-ról 9,6%-ra emelkedett.

Az okok között első helyen kell említeni a vásárlóerő csökkenését. A magyarországi reálkeresetek a 2006-tól 2010-ig tartó időszakban a megszorítások miatt már a gazdasági válság előtti években csökkenni kezdtek. Az egy főre eső reáljövedelem először 2007-ben mutatott visszaesést, a háztartások rendelkezésre álló jövedelme is ebben az évben csökkent először (az előző évinek 95,1 százaléka). 2008-ban a rendelkezésre álló jövedelem az előző évinek 98,3, 2009-ben 95,7, 2010-ben 95,5 százaléka volt. 2011-től kezdődően a reáljövedelmek mérése a családi kedvezmények bevezetése miatt némileg bonyolultabbá vált. A KSH csak a keresetek alakulásáról közölt egy rövid összefoglalót (KSH, Statisztikai Tükör, 2012/51.), ami nem azonos a nemzetgazdasági egy főre eső reáljövedelem alakulásával. Eszerint 2011-ben a családi kedvezmény figyelembevételével az alkalmazásban állók nettó reálkeresete 2011-ben 5,8 százalékkal nőtt, viszont 2012-ben az előző év azonos időszakához képest 3,4 százalékkal csökkent. Az élelmiszerfogyasztás alakulása szoros összefüggést mutatott a reáljövedelmek alakulásával, ezért itt is elmondható, hogy 2006-tól kezdődően csökkenő-stagnáló trend állt be a fogyasztásban (7. ábra).

¹² Korábban a KSH az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem összes forgalma alapján becsülte a dohánytermékek eladásait, de amióta a dohányforgalmazás a nemzeti dohányboltokhoz került, ezekből az üzletekből kéri be az eladási adatokat.

7. ábra: Az egy főre eső reáljövedelem és élelmiszerfogyasztás alakulása Magyarországon 2000 és 2012 között, 2000=100%

Forrás: KSH

A GfK 2012-es felmérése szerint a válságot követő első években a háztartások első reakciójaként még az volt megfigyelhető, hogy inkább kevesebbet vásároltak az egyes termékkategóriákból, de nem szívesen mozdultak el az olcsóbb, adott esetben alacsonyabb minőségű termékek felé. 2009 végén indult el egy jelentősebb eltolódás a megvásárolt termékstruktúrában, ami azt jelenti, hogy mivel a háztartások tovább már nem tudták csökkenteni a mennyiséget, így kénytelenek voltak elmozdulni az olcsóbb termékek felé, ami tovább erősítette a kereskedelmi márkák súlyának erősödését (Mfor.hu, 2013).

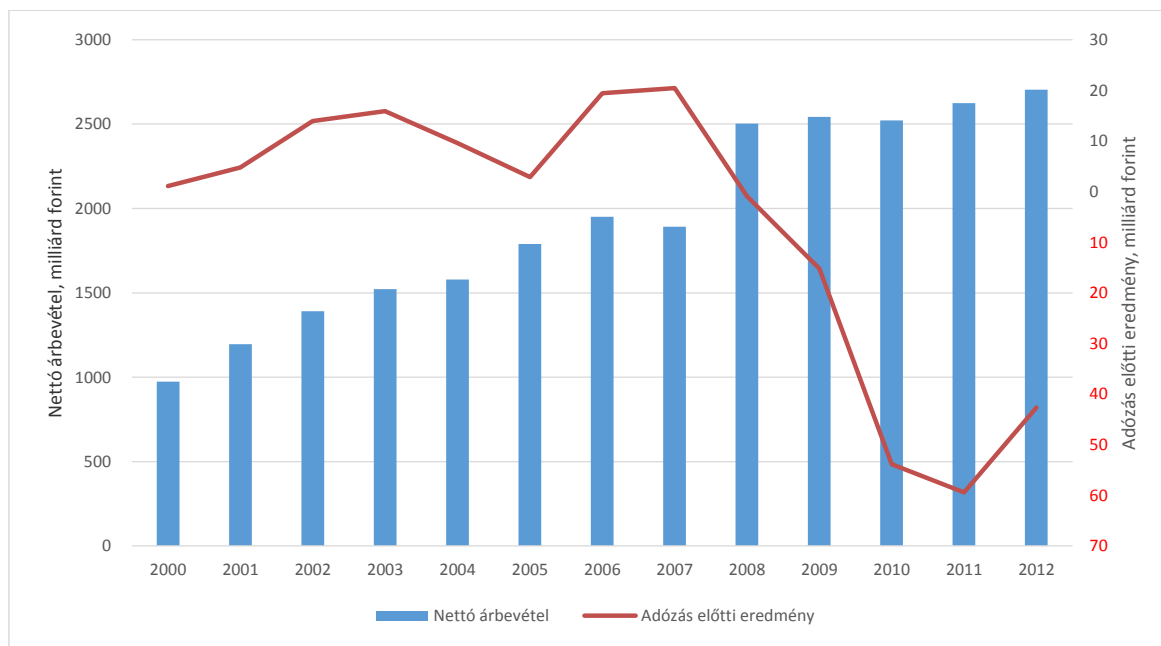
2012-ben újabb paradigmaváltásnak lehettünk szemtanúi a fogyasztói és vásárlói szokások átalakulásának folyamatában, melynek legfontosabb jegye a vásárlói bázis szűkülése. Szinte alig akadt olyan napi fogyasztási cikk, amelynek ne csökkent volna kisebb-nagyobb mértékben a vásárlói köre az elmúlt évben, csak néhány alapvető élelmiszer (liszt, tejföl, sajt) nem sérült a folyamat során. Ötből három háztartás csökkentette kisebb-nagyobb mértékben kiadásait 2012-ben. A magasabb jövedelmű, jobb anyagi körülmények között élő háztartások fogyasztása ugyan nem szűkült, de többletfogyasztást nem generálnak ezek a háztartások. A folyamatot gyorsította az élelmiszerárak erőteljes növekedése (2012-ben az élelmiszerek árai 7,8%-kal nőttek).

A pénzügyi adatok elemzése alapján elmondható, hogy a kiskereskedelmi ágazat forgalma a válság kitörése óta stagnál, ami a szektor jövedelmezőségének drasztikus romlásához vezetett (8. ábra). Noha 2012-ben kissé javult az adózás előtti eredmény az ágazatban, a kedvező kilátás reményét csökkenti, hogy az ágazat üzemi eredménye tovább csökkent.

A veszteség nem egyformán érintette az ágazat összes szereplőjét: a legkifejezettebben a nagyméretű cégek esetében volt tapasztalható. A kiskereskedelemben a pénzügyi eredmények romlásának legfőbb oka a beruházások magas értéke volt, ami nem térült meg az időközben kirobbant gazdasági válság és az erősödő piaci verseny (új diszkontláncok megjelenése a magyar piacon) miatt. A beruházások magas értéke – miként arra a bolthálózat statisztikai adatokból következtetni lehet – a kiskereskedelmi láncok terjeszkedésével függ össze. A kiskereskedelmi

szektoron belül azok a szakágazatok, bolttípusok pénzügyi mutatói jobbak, amelyek nem ruháztak be ebben a kritikus időszakban, miközben a terjeszkedő cégek gyenge teljesítményt nyújtottak. Az adatokban tetten érhető a diszkontok és a hipermarketek agresszív térnyerése, hiszen ezeknél az üzlettípusoknál jelentősen emelkedett a forgalom, míg a kiskereskedelem többi szegmensében alig változott. Ennek ellenére éppen ezeknél a bolttípusoknál romlott leginkább a jövedelmezőség, mert az ingatlan-beruházások, a létszámbővítés miatt megugró személyi ráfordítások, a fejlesztési hitelek növekvő kamatterhei stb. meghaladta a bevételek növekedésének ütemét.

8. ábra: Az élelmiszer-kiskereskedelem árbevételének és adózás előtti eredményének alakulása, 2000-2012

Forrás: NAV adatbázis alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A kirajzolódó kép alapján nyilvánvaló, hogy kényszerpályán mozognak a magyarországi élelmiszer-kiskereskedelmi cégek. Jövedelmezőségük a közhiedelemmel ellentétben alacsony, már csak egymás rovására terjeszkedhetnek, új belépők számára a szűkülő piac nem nyújt esélyt. Egyelőre az eddigi befektetések megtérülése is kétséges, ezért további jelentős beruházások az elemzői vélemények alapján nem várhatóak. A folyamatosan erősödő koncentráció valószínűleg a hatékonyság javításának, a forgalom növelésének kényszere miatt következik be (AKI, 2012). A növekvő koncentráció és a kiskereskedelem gyenge jövedelmezősége miatt növekszik a beszállítókra nehezedő nyomás. A fogyasztók árérzékenysége és az erősödő piaci verseny miatt a kiskereskedők egyre nyomottabb beszállítói árakkal és fokozódó egyéb elvárásokkal terhelik partnereiket (minőségi követelmények, sajátmárkás termékek gyártása stb.).

3.1.12.2 Export értékesítés

A magyar agrárium külkereskedelmi teljesítménye 2012-ben ismét rekordot döntött, az export megközelítette a 8,1 milliárd eurót, az egyenleg több mint 3,6 milliárd eurót tett ki. Sajnálatos viszont, hogy Magyarország agrár- külkereskedelmi egyenlege elsősorban a gabona- és olajos növények exportteljesítményének köszönhetően javult, mégpedig úgy, hogy 2006 és 2012 között gabonakivitelünk volumene alig változott. Ennek hátterében az áll, hogy a gabona és az olajnövények világpiaci árindexe az árrobbanás következtében körülbelül duplájára nőtt. A növekvő bevételeknek köszönhetően a magyar szaldó hat év alatt több mint 3,6 szorosára

duzzadt. A legutóbbi időszak bizonyos eseményei, így az Oroszországgal szemben érvényesített szankciókra válaszul bevezetett élelmiszer-beviteli korlátozások hátrányosan érintik bizonyos szakágazatok (zöldség-gyümölcs, hús, baromfi) exportját.

Az exportszerkezetben az EU csatlakozás után következett be markáns változás. Ha a termékek feldolgozottsága szerint vizsgáljuk a külkereskedelmünk szerkezetét, akkor azt látjuk, hogy a kivitel növekedése összességében mindhárom termékcsoporthoz (mezőgazdasági alapanyag termelés, elsődleges és másodlagos feldolgozás – lásd 1. függelék) határozott volt, a mezőgazdasági alapanyagtermékek – ezen belül főként a gabonafélék – exportjának növekedése azonban messze meghaladta a feldolgozott termékekét. A mezőgazdasági termékek exportjának értéke 2000-ben még csak 756 millió euró volt, 2012-ben pedig már átlépte a 3 milliárd eurót. A feldolgozott (elsődleges és másodlagos) termékek aránya az élelmiszer-gazdasági kivitelünkben így összességében a 2000-es 69 százalékról 2012-re 62 százalékra csökkent. Csak összehasonlításképpen – az EU-27 tagországaiban az élelmiszertermékek átlagos részaránya az élelmiszer-gazdasági exportból jelenleg 77 százalékot tesz ki. A nyersanyagokkal tulajdonképpen munkahelyeket exportál a magyar agrárgazdaság, mivel azokat itthon is fel lehetne dolgozni, ezáltal növelni lehetne a foglalkoztatást. Az elsődleges termékek kivitele is emelkedett (+182 százalék), de a másodlagos (tovább feldolgozott termékek kivitele még erőteljesebben növekedett (+216 százalék) (21. táblázat).

A feldolgozott termékek esetében a kivitel erősödését az import egyidejű és dinamikusabb emelkedése kísérte, így a teljes élelmiszeripari egyenleg a csatlakozás előtti 800 millió euró feletti értékről 2007-ben 327 millió euróra zsugorodott, de 2012-ben már 1452 millió euróra nőtt. Az élelmiszer-gazdasági külkereskedelem feldolgozottság szerinti bontásából kiderül, hogy az elsődleges feldolgozottságú termékek mérlege 315 millió eurós pozitív egyenleggel 2007-ben elérte az eddigi legalacsonyabb szintet, 2012-ben viszont már 872 millió euróra emelkedett. A másodlagos feldolgozottságú termékek egyenlege az uniós csatlakozás előtti évben (2003-ban) még 392 millió euró volt, a belépésünket követően pedig mélyrepülésbe kezdett és -52 millió euróval 2007-ben érte el mélypontját, de 2012-ben már 580 millió eurónyi aktívumot mutatott. A tovább-feldolgozott termékek átmeneti egyenlegromlásának oka nem az élelmiszer-gazdasági export csökkenése, hanem az import erőteljes növekedése volt, vagyis elsősorban belföldi piacvesztésről beszélhetünk abban az időszakban.

3.1.12.3 A hazai termékek részesedése

Az EU csatlakozás óta jelentősen megnőtt az importált élelmiszerek aránya Magyarországon, miközben az élelmiszerfogyasztás – mennyiségi értelemben – alacsony ingadozást mutatott, elsősorban a termékek összetétele alakult át a gazdasági helyzet változásának függvényében. Az elmúlt években a kormányzati célkitűzésekkel párhuzamosan a nemzetközi áruházláncok kommunikációjában egyre inkább előtérbe került a magyar áruk fontosságának hangsúlyozása, előtérbe helyezése. A magyar élelmiszerek pontos arányára vonatkozóan csak becslésekkel rendelkezünk. A Budapesti Corvinus Egyetem 2011. évi felmérése szerint az arány meghaladja az 50%-ot, de termékkörönként különböző (Kasza et al., 2011). A Magyarországon működő kiskereskedelmi láncok a hazai élelmiszerek részarányát 70-85%-ra becsülték, de amióta a magyar termékről szóló rendelet szigorította a „magyar termék” elnevezés tartalmát már óvatosabb becslések látnak napvilágot. A legnagyobb előrelépés általában a zöldség-gyümölcs termékek körében történt, mert több nagy áruházlánc is indított beszállítói programot (a Tesco, a Spar, a CBA és az Auchan is indított olyan programot, amelynek során egy-egy kistermelőt belistáznak egy helyi üzletbe) a kistermelők számára.

A zöldség-gyümölcs beszállítói programok népszerűsége nem véletlen: A GfK Hungária kutatásából kiderült: míg a zöldségeknél-gyümölcsöknél ténylegesen odafigyel a fogyasztó, hogy honnan származik a termék, addig ez a szempont a tejterméknél már alig, a tökehúsoknál pedig egyáltalán nem merül fel (Halász, 2012).

A közvetlen fogyasztói értékesítés pontos arányát, s a közvetlen értékesítésben részt vevő élelmiszergazdasági szereplők számát és súlyát – megfelelő statisztikai adatok hiányában – nem lehet pontosan meghatározni. Egyes szakágazatokban (mint pl. a zöldség-gyümölcs, bor, tej, baromfi) hagyományai vannak a közvetlen – elsősorban fogyasztói piacokon történő – értékesítésnek. A Gazdaságszerkezeti Összeírás és az Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai szerint Magyarországon az összes, mintegy 567 ezer egyéni gazdaság 19,5%-a nyilatkozott úgy 2010-ben, hogy eladott termékei több mint felét közvetlenül értékesíti. A gazdaságon belüli termék feldolgozást (és a feldolgozott termékek közvetlen értékesítését is) folytató gazdaságok aránya eltér az egyéni (5%; 25,7 ezer) és a társas gazdaságok (9%; 0,6 ezer) körében.

Egyes közvetlen értékesítési csatornák – az interneten történő élelmiszerek és italok értékesítése (12,5 milliárd HUF), az automatából árusított élelmiszerek és italok forgalmazása (8 milliárd HUF) és a direkt marketing szervezeteken keresztül értékesített élelmiszerek és italok forgalmazása (2,2 milliárd HUF) – az elmúlt 5 évben jelentős bővülést értek el és a növekedés további bővülése prognosztizálható. Szakértői becslések szerint a kiskereskedelemben a hazai élelmiszerek aránya napjainkban 70-72% körüli. Stratégiai célként a 80-82%-ot lehet meghatározni, ami egyébként megfelel az EU régi tagállamaiban kialakult szintnek.

A GfK egy 2012-ben elvégzett kutatása szerint egy új trend figyelhető meg a napi fogyasztási cikkek piacán, amit kényszertudatosságként neveztek el. A jelenség a válságot követő években kezdődött, amikor a fogyasztók az anyagi helyzet romlásának hatására kevesebb terméket vásároltak, hogy fent tudják tartani fogyasztásuk korábbi minőségi színvonalát. Ugyanakkor a háztartás számára elegendő mennyiségű élelmiszer így nem biztosítható, ezáltal 2009-től kezdve már megfigyelhető volt az olcsóbb termékek vásárlása felé történő eltolódás. 2012-től a vásárlói bázis szűkülése is megfigyelhető, amely szinte az összes napi fogyasztási cikk kategória csökkenését eredményezte (Mfor.hu, 2013). Ezen fogyasztási trendek mellett a magyar termékek helyzete rendkívül nehéz, hiszen a háztartások racionalizálják vásárlásaikat és az olcsóbb termékeket keresik. Az Ipsos Zrt. 2009-ben folytatott kutatása alapján a magyar fogyasztók inkább vásárolnak magyar terméket, ha tehetik. A lakosság 52 százaléka előnyben részesíti a magyar termékeket, különösen igaz ez az élelmiszerek esetében, legjellemzőbben a hús- és hentesáru, tej, tejtermékek, zöldség és gyümölcs kategóriákban. Ugyanakkor a vásárlási tapasztalatok mást mutatnak, hiszen a fentebb említett kategóriákban (sajt, virsli) számos alacsonyabb minőségű termék van, amelyek sikeresen teljesítettek az elmúlt években. Ezt támasztja alá az is, hogy az élelmiszer termékek megvásárlásakor az ár a legfontosabb szempont, amelyet a minőség, az akciók, az íz és végül a termék származása követ. Az ellentmondást Szakály (2009) kutatási eredménye is alátámasztja, mivel a magyar fogyasztók 95 százaléka elméletben a magyar termékeket preferálja a külföldi termékekkel szemben, ugyanakkor, ha vásárlásra kerül a sor, akkor mindössze a fogyasztók 35 százaléka vásárol ténylegesen hazai terméket.

Szakály és munkatársainak (2009) egy másik, védjegyek ismertségével kapcsolatban lefolytatott kutatása során 1000 fős mintán vizsgálta az élelmiszerjelölésekkel kapcsolatos fogyasztói attitűdöket. Az eredmények alapján a válaszadók mindössze 23 százaléka bíz a termék megjelölésekben, míg a szomszédos Ausztriában a fogyasztók 87 százaléka hisz a terméken fellelhető jelölésnek. A bizalmatlanság okait kutatva azt találták, hogy a fogyasztók körében nagyon alacsony a védjegyek ismertségi szintje, ugyanakkor ettől függetlenül a magasabb

ismertségű védjeggyel ellátott termékekért sem hajlandók a magyar fogyasztók a magasabb árat megfizetni.

Az utóbbi évek élelmiszer botrányainak hatására megingott a bizalom az import élelmiszerek iránt. Bánáti (2007) megfogalmazása szerint az élelmiszer bizalom csökkenése az Európai Unióban a dioxinnal szennyezett sertéshús és a szarvasmarhák agyvelőbántalmával kapcsolatos botrányok ingatták meg, míg hazánkban a bizalom csökkenése a paprika botrányoknak, a bor- és mézhamisításnak köszönhető. Továbbá a madárinfluenza is további aggodalmakra ad okot a fogyasztók körében.

A Nielsen Piackutató Kft. 2010-ben elvégzett élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos kutatásának eredményei alapján a megkérdezett magyar fogyasztók 58 százaléka biztonságosabbnak tartja a hazánkban előállított termékeket, mint a külföldről importált élelmiszereket. A fogyasztók több mint fele (53%) aktívan keresi a magyar termékeket az üzletek polcain. Az élelmiszerekkel kapcsolatos biztonság érzetéhez nagymértékben hozzájárul a vásárlás helyszíne. A megkérdezettek 60 százaléka számára az üzlet kiválasztása során fontos szempont az élelmiszerbiztonság és 50 százalékuk hajlandó többet is fizetni azért, hogy biztosan biztonságos élelmiszert vigyen haza.

A Medián 2010-ben végzett egy kutatást az élelmiszerek vegyi szennyezettségével kapcsolatos fogyasztói aggodalmakról kitérve az import és hazai termékek közötti különbségekre. A válaszadók 54 százaléka a külföldről behozott élelmiszereket károsabbnak gondolja, mint a hazai termékeket, ugyanakkor 40 százalék nem lát különbséget az import és a magyar termékek szennyezettsége között.

Az Eurobarometer 2010-ben folytatott le egy kutatást az uniós fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos kockázatokat érintő attitűdjéről. Az élelmiszereket érintő kockázatok közül a leginkább aggasztónak a növényekben, gyümölcsökben található vegyi anyagokat (31%), a húsban előforduló antibiotikumot és hormonokat (30%), az élelmezésre szánt állatok klónozását (30%) valamint a szennyezőanyagokat (higany, dioxin, 29%) találták. A húsokkal szennyezettségével kapcsolatos aggodalom 2005-höz képest 3 százalékponttal növekedett (EFSA, 2010).

3.1.12.4 Intézményi közétkeztetés és vendéglátás

A közétkeztetési ágazat szereplőinek alapvető célja, hogy a közösségi étkeztetés megfelelő helyet kapjon a nemzetgazdaságon belül, a kiemelkedő népegészségügyi, társadalmi, gazdasági és élettani jelentősége miatt.

Magyarországon, a vendéglátáson belüli közétkeztetési szektor szegmenseinek megoszlásáról csak becült adatok állnak rendelkezésre. E szerint a közétkeztetés piacának legnagyobb arányú résztvevői az oktatási intézmények (24 százalék), ugyanakkor a munkahelyi vendéglátás a szektor mindössze 5 százalékát teszi ki. Előkelő helyen szerepel az automatából történő élelmiszer- és italvásárlás (16 százalék), ami egyébként nem tartozik a klasszikus értelemben vett közétkeztetéshez. Legnagyobb létszámmal az általános iskolák veszik igénybe a közétkeztetés lehetőségeit, arányuk a közintézményi résztvevőkön belül 47,5 százalék. Emellett a bölcsődék és óvodák is együttesen 36 százalékát teszik ki a közintézményi étkeztetésben résztvevőknek. Ez azt jelenti, hogy zömmel (83,6 százalék) 14 éven aluli gyermekek veszik igénybe az étkeztetést.

A vendéglátóhelyek száma 2011-ben összesen 55730 volt, ebből 5673 volt a munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző vendéglátóhely, - ami 0,2 százalékponttal magasabb, az előző évhez képest- több mint 20 000 alkalmazottat foglalkoztat, és 35-45 milliárd forint becsült

értékben használ fel élelmiszer-nyersanyagot, a vendéglátás 250-300 milliárd forint értékű összes felhasználásából.

2011-ben a vendéglátóhelyek összesített árbevétele 694,7 milliárd forint volt ennek 14 százalékát a munkahelyi vendéglátás, 86%-át 597 milliárd forintot pedig a kereskedelmi vendéglátás tett ki. Az arány 1,4 százalékponttal volt kevesebb a 2010. évi részesedéshez képest, tehát az ezt megelőző 10 év növekedése szakadt meg 2011-ben. A munkahelyi vendéglátás volumene – folyamatos ingadozás mellett – 2005-ben és 2011-ben mutatott jelentősebb visszaesést. A 2005. évi 8 százalékos visszaesés a takarékos gazdaságpolitikai szemlélettel, míg a 2011. évi 14 százalékos volumencsökkenés alapvetően a fizetőképes kereslet visszaesésével magyarázható (KSH STADAT adatok alapján). A vendéglátóhelyek eladási forgalmának változását elemezve megállapítható, hogy a 2011-es év legnagyobb veszteségét – a vendéglátáson belül – a munkahelyi vendéglátás szenvedte el, amely a 2010-es évben mutatott 10%-os növekedéssel szemben 2011-ben 13,6%-os csökkenést könyvelhetett e.

Az éttermi szolgáltatások az Európai Unió tagállamainak közel felében (13 tagállamban) kedvezményes áfa-kulcs alá tartozik, aminek az oka a tevékenység társadalmi jelentősége, valamint az, hogy e szolgáltatás magas munkaerőigénnyel bír, ezáltal jelentős hatása van a foglalkoztatásra. Ma jellemzően 10 százalék a tagállamok általános közösségi étkeztetési áfa kulcsa, néhány 18-2 százalékos kivétellel. Magyarországon az éttermi szolgáltatások az általános, 27%-os áfa kulcs alá tartoznak.

Összességében 2011-ben a munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző vendéglátóhelyek számának minimális növekedése mellett, a vendéglátás ágazatának bevételeiből való részesedés csökkenése volt megfigyelhető.

A KSH adatai szerint az otthonon kívüli étkezés aránya az elmúlt években az összes élelmiszer-fogyasztáson belül 12-14%-ot képvisel, nem emelkedik. Ennek megfelelően, az élelmiszeripar stratégiájában a vendéglátás jelentős növekedési potenciállal rendelkező terület.

3.1.12.5 Gyermekek-közétkeztetés hazai helyzete

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint a gyermekek a mi mai befektetésünk a holnap társadalmába. A gyermekkor a legjobb időszak az egészség befolyásolására és egyben a későbbi felnőttek egészségét fejlesztő és betegségeit megelőző programok befogadására.

2013-ban az OÉTI az OTH és az NSZSZ-ek közreműködésével országos reprezentatív felmérést végzett mind az óvodai (OÉTI, 2013a), mind az iskolai közétkeztetésre vonatkozóan (OÉTI, 2013b).

Az óvodás korcsoport teljes mértékben igénybe veszi a közétkeztetést, míg a 7-18 éves korosztálynak átlagosan 61%-a. Az 1-4. évfolyamon az igénybevétel 87%-os, a 9-12 évfolyamokon már csak 27%-os. Míg az óvodák 81%-ában, az iskolák 49%-ában tálalókonyha található, az iskolák 19%-ában egyáltalán nincs konyha. Az óvodások esetén a főzőkonyhák csaknem felét önkormányzatok működtetik, iskolák esetében ez az arány 40%. Az óvodákat ellátó főzőkonyhák háromnegyede, míg az iskoláknál csak a fele készít külön korcsoportos nyersanyagkiszabatot. A diétás étkeztetés csak az óvodák 69%-ában, az iskolák 66%-ában biztosított az arra rászorulóknak. Nyers zöldséget vagy gyümölcsöt minden nap legalább egyszer adtak az óvodásoknak, ez ugyanakkor az iskolák alig több mint felére volt jellemző. A gyerekeknek adott tej és tejtermék alig volt több mint a korosztályos élettani szükséglet fele. Igen széles körű a kényelmi termékek használata. A laboratóriumi mérések alapján az ételek sótartalma az ajánlott érték 2,5 – 3-szorosa (OÉTI, 2013a és 2013b).

A főzőkonyhák átlagosan fele vásárol kistermelőtől, főleg zöldséget és gyümölcsöt. A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014 (IV. 30.) EMMI rendelet előírásainak betartása nyújthat valódi garanciát arra, hogy minden gyermek számára biztosított legyen az egészséges közétkeztetés.

A közétkeztetésben a jó minőségű, helyben előállított magyar élelmiszer-alapanyagok alkalmazása a közétkeztetés szereplői számára, és az élelmiszertermelők szempontjából is előnyös, valamint a vidékfejlesztési programhoz is illeszthető.

A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (NRSZH) a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások körében végzett felmérést a közétkeztetés terén 2012-ben, amely során a termelői termékek megjelenését is vizsgálták az étkeztetésben. A felmérés eredményei szerint a főzőkonyhával nem rendelkező intézményeknek alig 12 százaléka vásárol termelőktől, ugyanakkor a főzőkonyhával rendelkezők esetében ez az arány már 65 százalék. Ez meglehetősen magas arálynak bizonyul, ám a kis- és őstermelői termékek arányát vizsgálva az összes beszerzett terméken belül, kedvezőtlenebb képet kapunk. Az intézményeknek mindössze 9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a beszerzéseiknek a helyi termékek több mint 10 százalékát teszik ki (ám a 20 százaléknál nagyobb arányt már senki nem jelölt meg). A többség (55%) esetében ez az arány kevesebb, mint 1 százalék. A konyhák elsősorban zöldséget és gyümölcsöt vásárolnak termelőktől, legkevésbé pedig a pékáru és a nyers húsok kedveltek a főzőkonyhával rendelkező intézményekben.

3.1.12.6 Élelmiszermarketing, agrármarketing és ennek hatékonysága

Az állami és a kollektív agrármarketing tevékenység intézményi letéteményese 1998-2012 között az agrártárca háttér intézményeként működő Agrármarketing Centrum (AMC) volt.

Az AMC alapvető feladata volt, hogy – összhangban a kormány és a tárca agrárpolitikai céljaival – a belpiacon segítse a hazai termékek piaci részesedésének visszaszerzését, ezzel a vállalkozások stabilitásának, életben maradásának megőrzését, erősítse a tudatos és elkötelezett fogyasztói magatartást, a külső piacokon pedig támogassa a hazai termelők és feldolgozók piacra jutását, a magyar élelmiszerek megismertetését a külföldi vásárlókkal.

Az egyes prioritások között kiemelten szerepelt a nemzetközi és hazai kiállításokon, üzleti találkozók, áruházi bemutatókon, fesztiválokon történő kollektív részvétel támogatása, termékkatalógusok, tájékoztató kiadványok kiadása. Kiemelt szerepet kapott egyes termékpályák marketing támogatása, – mely lényegében a területen működő terméktanácsok, szakmai szervezetek marketing tevékenységének támogatását jelentette. Ugyancsak folyamatosan kiemelt program volt az egyes állami védjegyek széles körű fogyasztói megismertetése, mint a Kiváló Magyar Élelmiszer, a Hagyományok Ízek Régiók, Minőségi Magyar Sertéshús, Magyar Agrárgazdasági Minőség Díj védjegyek, továbbá az ezekhez kapcsolódó termékek promóciója.

Míg az évtized elején az AMC támogatások mértéke elérte a 3 milliárd Ft-ot is, az utóbbi években rendre 1 milliárd Ft körüli összeg állt rendelkezésre. A közösségi marketing támogatása nemzetközi összehasonlításban nagyon eltérő képet fest. Egyes európai tagállamokban (pl. Ausztria) a termelői befizetésekből valósul meg (közel 16 millió EUR), míg más országban (pl. Németország) a 2009-ig létező kötelező gyártói befizetést alkotmányellenesnek találták. Azóta az állami támogatás mértéke évente 5 millió EUR körüli. A francia SOPEXA magánvállalattá alakult 2007-ben, éves költségvetése jelenleg mintegy 75 millió euró (21 Mrd Forint), az állam ennek valamivel több, mint 20%-át biztosítja, ez az arány azonban csökkenő. E támogatás közel 83%-át a külföldi promóciók során használják fel.

Kormányhatározat eredményeként 2012-ben az AMC megszűnt. Az agrár- és bormarketing tevékenység teljes egészében átkerült a Nemzetgazdasági Minisztérium irányítása alá tartozó Magyar Turizmus ZRt-hez¹³.

3.1.12.7 Önellenőrzés megvalósulása

A biztonságos és a piaci igényeknek megfelelő minőségű élelmiszerek előállításának és forgalomba hozatalának alapvető – törvényben is meghatározott – feltétele, hogy az élelmiszer-vállalkozók gondoskodjanak a megfelelő mélységű önellenőrzésről és az önellenőrzés eredményeinek dokumentálásáról. A jelenlegi gyakorlatban általánosan tekinthető, hogy az önellenőrzés területét igen sokféleképpen értelmezik, általában igyekeznek leszűkíteni egyes laboratóriumi vizsgálatok elvégzésére. A vállalkozások jelentős része annyit és ott fordít önellenőrzésre, amit az ellenőrző hatóság konkrétan előír. Szervezett önellenőrzést működtetnek a nagyvállalatok és elsősorban azok a KKV-k, ahol azt a vevői igények is megkövetelik, a tanúsított minőségirányítási rendszert működtetők, illetve azon vállalkozások, ahol a menedzsment maga is felismerte a tevékenység termelésre, értékesítésre gyakorolt közvetlen hatását. Az önellenőrzésnek legfeljebb csak részelemei működnek a mikro és kisvállalkozások túlnyomó többségében.

A hatékonyabb és kiterjedtebb önellenőrzés elterjedésével nagymértékben tehermentesíthető lenne a hatósági felügyeleti ellenőrzés, amely a megbízható és kellően kiépített önellenőrzést működtető szervezetek esetében elsősorban a rendszer működésének megbízhatóságát vizsgálhatná.

3.1.12.8 Élelmiszerminősítés rendszere, minőségpolitika

A fogyasztók és a minőség

A fogyasztói felmérések azt mutatják, hogy a vásárlások során egyre inkább fontos szempont a földrajzi környezet ahol a mezőgazdasági terméket megtermelték, és az élelmiszert előállították. A fogyasztók részéről egyre nő az igény, hogy az árudömpingből egyértelmű jelzések segítségével ki tudják választani azokat a termékeket, amelyek minősége jobb az átlagnál, vagy valamely összetevőjük, elkészítési módjuk egyedi, különleges. Az előállítóknak, termelőknek is szükségük van arra, hogy termékük hozzáadott értékéről, kiemelkedő tulajdonságairól tájékoztassák a

¹³ Az Agrármarketing Centrum megszüntetésével és a közösségi agrár- és bormarketing tevékenységgel kapcsolatos feladatoknak a Magyar Turizmus Zrt. részére történő átadásához szükséges kormányzati feladatokról szóló 1168/2012. (V. 25.) Korm. határozat eredményeként, 2012. szeptember 30. napjával az AMC megszűnt. A Közöségi agrár- és bormarketing tevékenységhez kapcsolódó feladatokat – a Magyar Turizmus Zrt. közösségi agrármarketing tevékenységgel kapcsolatos feladatainak meghatározásáról és egyes jogszabályok módosításáról szóló 103/2012. (V. 25.) Korm. rendelete alapján 2012. július 1-jétől a Magyar Turizmus ZRt. látja el.”

A Magyar Turizmus Zártkörűen Működő Részvénytársaság felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét gyakorló szervezet kijelöléséről szóló 38/2014. (IX. 4.) NFM rendeletben foglaltak alapján – a Magyar Turizmus Zrt. felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összessége gyakorlója 2018. december 31-ig a Nemzetgazdasági Minisztérium.

A Magyar Turizmus Zrt. Agrármarketing Centrum új, középtávú (2015-2017.) agrármarketing stratégiát dolgozott ki a hazai mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazat szereplői együttműködésének erősítésére, a marketingtevékenységük összehangolására. A széles körű együttműködés fontos eleme a Közöségi Agrármarketing Kódex létrehozása, amelynek szakmai egyeztetése a 2015. február 24-én megrendezésre került Közöségi Agrármarketing Kódex Konferenciával kezdődött meg.

fogyasztókat. Ennek eszközei a különböző, tanúsításon vagy kiválasztáson alapuló termékminősítő rendszerek, valamint a Magyar Élelmiszerkönyv irányelvei.

Az Európai Unió minőségrendszerei

A **mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek elismerésére vonatkozó rendszerben** Magyarország 2014 novemberéig tizenhárom bejegyzett földrajzi árujelzős termékkel rendelkezik. Ezek között 7 oltalom alatt álló földrajzi jelzés (OFJ) és 6 oltalom alatt álló eredetmegjelölés (OEM) található. Az uniós oltalomban részesülő termékek egy részéből nem, vagy igen kis mennyiséget állítanak elő. Uniós logóval forgalomba kerülő termék az *Alföldi kamillavirágzat*, a *Gönci kajszi* vagy a *Szegedi fűszerpaprika*. Folyamatban van az Uniós logót viselő termékek forgalmazásának kialakítása a *Magyar szürkemarha hús* valamint a *Szőregi rózsatő* esetében.

A **hagyományos különleges termékek elismerésére vonatkozó rendszerben** a nemzeti szinten 2010-ben jóváhagyott *Tepertős pogácsa* uniós bejegyzése már megtörtént, azonban a *Rögös túró* még folyamatban van.

A külföldi és hazai példák is azt mutatják, hogy azok a termékek lehetnek sikeresek a piacon, amelyek földrajzi árujelzőjének bejegyzését a klasszikus értelemben vett csoportosulások nyújtották be. Mivel a hazai előállítók és a termelők kis hajlandóságot mutatnak csoportosulások létrehozására, ezért ezt a folyamatot segíteni, ösztönözni szükséges. A fogyasztóknak nincsenek megfelelő ismereteik sem az oltalom jelenésével, sem pedig az oltalommal rendelkező termékek sajátos jellemzőivel, értékével kapcsolatban.

A **borokra vonatkozó oltalmi rendszerben** 35 magyar bor eredetmegjelölés és földrajzi jelzés élvez oltalmat.

A **szeszes italok** között Magyarország valamennyi pálinkája és törkölypálinkája oltalmat élvez az Unióban. A pálinka kiemelkedő minőségének megőrzése érdekében a szeszes italok között elsődleges feladat a pálinka és törkölypálinka eredetének védelme, valamint a pálinkatörvényben előírt követelmények betartása, a földrajzi árujelzővel ellátott termékeknek és a földrajzi árujelzők használatának ellenőrzése.

A fogyasztók egy rétege egyre inkább keresi az **ökológiai gazdálkodásból** származó mezőgazdasági termékeket és az azokból előállított élelmiszereket. A hazai természeti adottságok lehetőséget adnak nagyobb volumenű ökológiai gazdálkodásból származó termékek előállítására. Ezek a tanúsított termékek kitörési pontot jelenthetnek a magyar gazdák számára.

Mivel az említett rendszerekben használt szimbólumok, logók az Európai Unió területén ismertek és elismertek, az exportra kerülő magyar termékek számára hatékony marketing eszközt jelenthetnek.

Piaci alapon működő, önkéntes terméktenyésztés

A **Kiváló Magyar Élelmiszer (KMÉ)** védjegy tulajdonosa az FM. A védjegy célja, hogy felhívja a kiváló minőségű élelmiszerekre a hazai és külföldi fogyasztók figyelmét. 1998-2012 között mintegy 450 db élelmiszer került tanúsításra és nyerte el a „Kiváló Magyar Élelmiszer” tanúsító

védjegy használati jogát. A fogyasztók között azonban még mindig igen alacsony a spontán említettsége.

Az *ágazati tanúsító védjegyek* közül jelentősebbek még a *Koronás tojás*, a *Minőségi Magyar Sertéshús* és az *Ellenőrzött Magyar Baromfi* védjegy, amely védjegyek tulajdonosa vagy az ágazati érdekképviselő, vagy állami szervezet. Ezek a védjegyek a fogyasztók körében alig ismertek.

A tanúsításon alapuló minőségrendszerek mellett működnek a saját nyilatkozaton, vagy a rendszer tulajdonosa általi *kiválasztáson alapuló minőségrendszerek*. Utóbbiak tanúsítási mechanizmus nélkül odaítélhető címke vagy logó (gyakran bejegyzett védjegy) alapján működnek.

A **Hagyományok–Ízek–Régiók (HÍR) védjegyprogram** védjegy tulajdonosa az FM. A védjegyprogram kettős célt szolgál: tovább bővíteni a Magyarország hagyományos és tájjellegű termékeit tartalmazó HÍR gyűjteményt, és szakmai segítséget nyújtani a HÍR gyűjteményben szereplő termékek előállítói számára, elősegítve a védjegyes termékek gazdasági hasznosítását. A védjegyprogramnak köszönhetően a több mint 300 terméket tartalmazó gyűjtemény évente bővül. 2014-ig 53 termelő 114 terméke nyerte el a HÍR védjegy használati jogát. A védjegyprogram további bővítésének alapvető feltétele, hogy növekedjen azoknak a termelőknek, előállítóknak a száma, akik képesek a vevői igényeknek megfelelő mennyiségű és minőségű termékeket folyamatosan előállítani. Kutatást, fejlesztést igényel, hogyan lehet a hagyományosnak minősülő termékeket a modern kor adta lehetőségek figyelembe vételével előállítani.

Sajátos minőségszabályozási eszköz a **Magyar Élelmiszerkönyv II. kötete**, amelynek irányelvei az egyes termékek, termékcsoporthoz minőségi paramétereit, felhasználható összetevőit, érzékszervi tulajdonságait rögzítik. Amennyiben az előállító terméke megfelel az irányelvben rögzített minőségi követelményeknek, akkor használhatja az élelmiszerkönyvben megjelölt (pl.: bejgli) nevet, amely akár utalhat – meghatározott termékek esetén – a termék különleges minőségére is. A Magyar Élelmiszerkönyv akkor tudja betölteni a szerepét, ha növekszik azon előállítók száma, amelyek az élelmiszerkönyvben rögzített követelményeknek megfelelő minőségű terméket állítanak elő.

3.1.13 Szakpolitikai környezet

3.1.13.1 Gazdasági, jogi környezet, szabályozás értékelése

A 2000-es évek első évtizedében az élelmiszeripar tevékenységét befolyásoló gazdasági és jogi környezet nem kedvezett a magyar vállalkozások versenyképességének, és elriasztotta mind a belföldi, mind a külföldi tőkét. A feketegazdaság GDP-hez viszonyított aránya a fejlett EU tagállamokban 7-8%, míg Magyarországon 20-30% között valószínűsíthető. Az ilyen tevékenység különösen a viszonylag kis jövedelmű, kifejezetten mezőgazdasági jellegű térségeket jellemzi. A feketegazdaság nehezíti a termékpályákon az integrációt, a koncentrációt, az érdekek hatékony képviseletét és érvényesítését. Mivel a feketegazdaságban jövedelmezőbb bármely tevékenység, „üzletileg” nem éri meg a legális gazdasághoz csatlakozni.

A 2010 januárjában a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre vonatkozóan a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról szóló törvény, valamint a

másodlagos élelmiszer-ellenőrzésről szóló rendelet a piaci környezet „tisztításával” közvetlenül, illetve közvetve javították a hazai élelmiszer előállítók piaci pozícióit. A feketegazdaság, az áfacsalás visszaszorítását szolgálja a gabonafélék fordított áfájának bevezetése, az élő- és félsertés áfájának 5%-ra mérséklése, valamint az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER).

3.1.13.2 Adminisztratív terhek

Magyarországon 2010-ig a vállalkozások adminisztrációs terhei aránytalanul magasak voltak. Ezeknek csak egy része eredt uniós kötelezettségekből, nagyobb részét a magyar szabályozási és államigazgatási környezet generálta. A sokszor lassú és fölöslegesen túlbonyolított ügyintézés fölösleges terheket rótt a vállalkozásokra, és gyengítette a jogkövető magatartás iránti elkötelezettséget. Kiemelkedő példa volt erre a házi sörfőzdék 90-es évek alatt történő elterjedésének (mintegy 300 üzem volt) az adminisztratív terhek növelésével történt szinte teljes leépülése. A jövedéki adó 2010-ben végrehajtott csökkentésével, és ezzel párhuzamosan a jövedéki eljárás ésszerűsítésével a kisüzemi sörfőzés újból felívelő pályára állt, 2013-ban eddig 4 új sörfőzde kezdte meg működését.

Bár még továbbra is akadnak olyan adminisztratív eljárások, amelyek ésszerűsítése szükséges lehet, a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program Egyszerűsítési Programja mellett számos intézkedés szolgálja a hazai vállalkozások adminisztrációs terheinek csökkentését. Ezek egy része annak a felülvizsgálatnak az eredménye, amely a program keretében tekintette át a hatósági eljárásokat. Egyszerűsödött a cégnyilvántartás, továbbá jelentős segítséget jelentenek a hazai gazdasági szereplőknek, hogy egyszerűsödtek a közbeszerzési eljárások, a beruházási engedélyek, az Új Széchenyi Terv pályázatai. Több tucatnyi - a Széll Kálmán Tervben is rögzített - intézkedésnek köszönhetően csökkentek a vállalkozók terhei. A 2014-2022 közötti időszakra vonatkozó Közigazgatás- és Köszolgáltatás-fejlesztési Stratégia célkitűzései az adminisztratív terhek további csökkentésére irányulnak.

3.1.13.3 Élelmiszerbiztonság

Az élelmiszer-biztonság kérdése világszerte az érdeklődés előterében áll, és hazánkban is prioritást élvez. Az Európai Unió élelmiszerbiztonsági politikájának megfelelően Magyarországon is egyértelműen megfogalmazódik, hogy az élelmiszerekkel kapcsolatban a legfontosabb szempont a fogyasztók egészségének védelme, mely sem gazdasági, sem politikai érdekeknek nem rendelhető alá. Magyarország kormányának egyik hangsúlyozott célkitűzése az élelmiszerbiztonság legmagasabb szinten történő biztosítása.

Az élelmiszerláncban a felelősség három fél, a vállalkozó, az állam és a fogyasztó között oszlik meg. Ezek közül az élelmiszerlánc átfogó hatósági felügyeletének biztosítása az állam felelősségi körébe tartozik. Ezzel együtt nem szabad elfeledkezni a hatósági ellenőrzési rendszert szervesen kiegészítő vállalkozói önellenőrzési rendszerekről, azok hatékonyságának növeléséről és a vonatkozó szabályozási környezet fejlesztésének szükségességéről. A teljes élelmiszerlánc biztonságossága érdekében a felügyeletnek valamennyi, az élelmiszerláncot alkotó folyamatra ki kell terjednie, s ráadásul az egyes folyamatok valamennyi aspektusára. A különböző szakterületeken folyó hatósági tevékenység élelmiszerlánc mentén történő összefűzése megteremti annak lehetőségét, hogy a hatóság egységes szabályozás alapján átlátható módon egységes felügyeleti tevékenységet folytasson. Ezt a fajta megközelítést tükrözi a hatóság szervezeti felépítése is, miszerint mind az FM-ben, mind a NÉBIH-ben önállóan és központosítva

megjelenik az élelmiszerláncsal kapcsolatos állami feladatellátás. Az élelmiszerláncba történő összevonás a költséghatékonyságra való törekvés mellett az eredményességet is elősegíti, mivel az átfogó felügyelet lehetővé teszi a mélyebb összefüggések feltárását, valamint a felmerülő problémák egész élelmiszerláncban történő egységes kezelését.

A globalizáció, a technológiai (különösen az informatikai) fejlődés, valamint az erőforrások folyamatos szűkülése következtében a gazdasági folyamatok jellege, összetettsége az utóbbi időszakban jelentős mértékben megváltozott, amelynek hatása egyértelműen érezhető az élelmiszerláncban is. Ezen változások folyamatos, sokirányú alkalmazkodást (rendszerfejlesztést) igényelnek a hatóság részéről is, amelynek összehangolt megvalósítása átfogó, stratégiai jellegű szemléletet, tervezést követel meg.

A korábbi években megtett intézkedések ellenére az agrárigazgatás által lefedett területek mindegyikén komoly problémákat és jelentős nemzetgazdasági károkat okoznak a különböző illegális tevékenységek, melyek elleni küzdelem a hatóság állandó és folyamatosan fejlesztendő feladata. Az élelmiszer- és az élelmiszer ellátás biztonságának szavatolása, a kiszolgáltatottság csökkentése, a minőség-ellenőrzés megerősítése, a kritikus infrastruktúrák védelme, ezek fenntartása nemzetbiztonsági kérdés. Az elmúlt évek folyamatai nem teljesen tudták e kérdéseket megoldani, és a valóban erős hatósági jelenlét mostanáig nem tudott kiteljesedni. A folyamatos szervezet átalakítások következtében megfigyelhető a szakmai feladatok és a költségvetés tervezésének részleges különválása (a feladatok változását nem minden esetben követi a költségvetés változása), így nehezebbé válik az agrár-szakigazgatási tevékenységek elfogadottsága a széles szakmai társadalom előtt.

Mindezen problémák orvoslására, illetve az élelmiszerlánc biztonságának általános javítása érdekében a VM és a NÉBIH közösen kidolgozta az élelmiszerlánc-biztonsági nemzeti középtávú stratégiát (ÉlbS). Az élelmiszerlánc-biztonsági helyzetelemzés részletei az ÉlbS-ban, illetve az azt alátámasztó Megalapozó Dokumentációban találhatók.

3.1.13.4 Információs rendszer, statisztika

A rendszerváltást követően a vállalati adatszolgáltatás kötelező rendszere jelentősen átalakult. Egyes ágazatokban-szakágazatokban, azon belül is különösen például a 4 fő alatti mikrovállalkozások, valamint az őstermelők élelmiszer-feldolgozó tevékenysége vonatkozásában a megbízható, kellő részletességű, lényeges adatok hiánya jelentősen megnehezíti a döntéshozókészítő szakpolitikák tervezését. Ezen túlmenően a Statisztikai Törvény túlzott „vállalkozásvédelme” miatt a mono- vagy oligopol piaci struktúrával rendelkező szakágazatokban működő vállalatokról is nehéz információhoz jutni.

3.1.13.5 Stratégia, támogatáspolitiká

Az uniós csatlakozási felkészülés során a minisztérium Phare projekt keretében 2000-2001-ben elkészítette az élelmiszeripar stratégiai programját, ami a csatlakozást megelőző, és az azt közvetlenül követő uniós (élelmiszeripari) fejlesztési intézkedések alapját képezte.

Az EU csatlakozást megelőzően az élelmiszeripari vállalatok fejlesztésének elsődleges célkitűzése a SAPARD program keretében az Unió élelmiszerbiztonsági, környezetvédelmi és állatjóléti előírásainak való megfeleltetés, ill. a versenyképesség javítása volt. A program keretében 2003 és 2006 között a feldolgozást végző vállalkozások 313 sikeres beruházási pályázat

eredményeként összesen mintegy 17 milliárd forint támogatáshoz jutottak. 2004-től az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) célja már elsősorban a versenyképesség javítása volt (további cél az élelmiszerbiztonság és környezetvédelem). Az intézkedés keretében 150 feldolgozó jutott mintegy 15 milliárd forint támogatáshoz. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban (ÚMVP) „Mezőgazdasági termékek értéknövelése” c. intézkedése keretében eddig 595 támogatási kérelmet bíráltak el pozitívan, amelyre a teljes kötelezettségvállalás közel 79 milliárd forint.

A SAPARD program tapasztalatai alapján az AVOP „Feldolgozás és marketing” intézkedés lényegesen kidolgozottabb, és célzottabb volt. Az ÚMVP tervezéskor azonban nem vették figyelembe a korábbi programok tapasztalatait. Az intézkedés célkitűzései nem kellően célzottak, és a decentralizált döntési rendszer sem szolgálja az ágazati célok megvalósítását. Mind támogatáspolitikai szempontból, mind a támogatott projektek minősége szempontjából komoly hiba továbbá, hogy a támogatási kérelmeknél teljes mértékben hiányzik az alapos szakmai értékelés.

Az élelmiszer-feldolgozás mind a három programban, de különösen az AVOP keretében az indokoltnál és igényeltnél lényegesen kevesebb forráshoz jutott, ami hozzájárult az élelmiszeripar csatlakozást követő „mélyrepüléséhez”. Mindhárom program komoly hibája, hogy nem termékpálya szemlélettel készült, és nem épültek egymásra a mezőgazdasági termelés és feldolgozás fejlesztési programjai. Hiba továbbá, hogy nem történt/történik meg a projektek eredményességének vizsgálata, és így a programok valós gazdasági/társadalmi hatásai sem értékelhetők.

3.1.13.6 Szakoktatási, felsőoktatási háttér értékelése

A szakképzési rendszer elmúlt évtizedben történt lebontásának következménye a mára már a jelentőssé vált **szakemberhiány a magyar élelmiszer-gazdaságban**. Az alacsony bérszínvonal, a gyakran kedvezőtlen munkakörülmények, számos kiemelt fontosságú vállalat elhúzódozó válsága miatt a szakképzett munkaerő számára ez a pálya egyelőre nem kínál vonzó jövőt, alig van már jelentkező például húsipari szakképzésre. Tovább nehezíti a helyzetet **a gyakorlati képzés megoldatlansága**: a vállalkozások nem szívesen vállalják a gyakorlati oktatás háttérének biztosítását. Ezen a területen várhatóan kedvező fordulatot hoz az új szakképzési rendszer, valamint a duális képzés bevezetése. Az élelmiszer-feldolgozásban dolgozó szakemberek társadalmi megbecsülésének színvonala rendkívül alacsony.

A felsőfokú élelmiszer-tudományi oktatás indokolatlanul szétaprózott, és sok esetben nem kellően gyakorlat-orientált. A kikerülő szakemberek nem rendelkeznek a vállalkozás-irányításhoz szükséges stratégiai szemlélettel, vezetői ismeretekkel. A **stratégiai szemlélet hiánya** különösen a KKV-k vezetőinél hiányzik: sokszor még a régi beidegződés alapján konkrét problémáik megoldását is állami beavatkozásoktól várják. Nagyon sok szektorban megoldatlan a szakember-továbbképzés rendszere.

3.1.13.7 Kutatás-fejlesztési háttér értékelése

A magyar élelmiszeripari **vállalatok fejlesztési és beruházási hajlandósága, illetve képessége** nemzetközi összehasonlításban **alacsony**. A vállalkozások túlnyomó többségének nincs saját fejlesztési kapacitása, és nem ismeri, ill. nem képes felhasználni a kutatási-fejlesztési eredményeket. Hiányoznak a technológia- és tudástranszfer formái, szervezeti keretei, a

vállalkozások nem ismerik a kutatási eredményeket, a kutatók nem ismerik a vállalkozások igényeit. A forrás hiányon kívül a vállalkozók szemlélete, ismeret hiánya is gátolja a tudatos K+F tevékenységet. A megfelelő technológiával rendelkező cégek jelentős arányban külföldi befektetők tulajdonában vannak, multinacionális cégek leányvállalataiként működnek. A multinacionális vállalatcsoportokon belül a K+F feladatok a tagok között szétoszthatók. A valóban innovatív új terméket gyakran az anyavállalat fejleszti és gyártja, a leányvállalatok jobb esetben díj ellenében az eljárást veszik át, gyakrabban a készterméket közvetlenül importálja a kereskedelem.

A magyar és a nemzetközi K+F támogatás jelentős szerepet játszik az innováció előmozdításában és a szűkös vállalati források mozgósításában.

A vállalkozások csak igen korlátozott mértékben használják a rendelkezésre álló, hozzáférhető műszaki fejlesztési és piaci információt (jó gyakorlat útmutatók, kutatási eredmények leírása, új technológiák, új üzleti modellek, rendeletek, szabványok, szabadalmak) és a számukra felkínált ötleteket.

Összességében a KKV-k innovációs tevékenységét elsősorban a pénzügyi és adminisztratív jellegű tényezők akadályozzák, de meghatározó a megfelelő speciális szakismeret hiánya is.

Magyarországon a vállalati szférában foglalkoztatott kutató-fejlesztő mérnökök aránya jóval alacsonyabb, mint az EU tagállamaiban.

A közelmúltban két jelentős kormányzati anyag tervezete készült el, amely a K+F+I-vel foglalkozik. A „Befektetés a jövőbe Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020” (NGM), amely az általános nemzeti stratégiát írja le és a „K+F+I Ágazati Fehér Könyv Agrárgazdasági kötete” (társadalmi egyeztetés szerinti változat), amely az élelmiszeripari vonatkozásokat is tárgyalja.

Ezekben a tudásbázisok (emberi erőforrások, K+F+I infrastruktúra, a tudásáramlás (innovációs szolgáltatások, hálózatosodás) és a tudás hasznosítás szempontjainak rendszerét követő elemzések készültek.

Az élelmiszerkutatás infrastruktúrája, figyelembe véve az egyetemekenél rendelkezésre álló infrastruktúrát is, beleértve e létszámot, felszerelést, fél-üzemi kísérleti lehetőségeket és a kutatók számára nyújtott továbbképzési lehetőségeket, lényegesen elmarad a vezető európai versenytársakétól. Az innovációval kapcsolatos törvények, szabályozási környezet gyakran nem támogatják az innovációt.

Az élelmiszer piacon történő globális verseny miatt nemzetközi szinten felértékelődik az élelmiszeriparban alkalmazható K+F+I-re épülő, hatékonyság javító, veszteségcsökkentő módszerek jelentősége. A mennyiségileg telített európai élelmiszer piacon, és bizonyos mértékig a hazai piacon is, az innováción alapuló, megkülönböztethető előnyöket nyújtó, minőségi, nagyobb hozzáadott értékű, biztonságos, új termékek iránti igény növekszik, különösen hosszabb időszakot figyelembe véve. Az éles, globális, piaci verseny miatt az EU-ban a vállalkozások érdeklődése nő az élelmiszeripari problémák megoldására használható, gyakorlatban megvalósítható, használható K+F eredmények, kreatív ötletek, módszerek, eljárások iránt. A globális élelmiszerpiacon az egyedi vállalatok versengése helyett az élelmiszer ellátási értékláncok és hálózatok versengése dönt. Ehhez az élelmiszer értékláncok hazai szereplői még csak igen korlátozott mértékben alkalmazkodtak. A hazai élelmiszer termékpályák résztvevői

közötti együttműködés még csekély. Az élelmiszerlánc mentén történő együttműködést elősegítő módszertani eszközök Magyarországon rendelkezésre állnak. Ezek segítségével a különböző szakterületek együttműködésére épülő innováció is elősegíthető.

Az európai élelmiszeripari innováció legfontosabb trendjei alapján megállapítható, hogy összességében az élelmiszerek által nyújtott élvezet iránti fogyasztói igény kiszolgálása dominál. A kifinomult ízlést és a több érzékszervre együttesen gyakorolt hatást eredményező fejlesztések képviselik az összes élelmiszer-innováció több mint 40%-át. Ezt követik az étrend, életmód és az egészség közötti kapcsolat jelentőségét felismerő, az egészségesen eltöltött életszakasz meghosszabbítására tudatosan törekvő fogyasztók igényeit kiszolgáló, az egészséges életmód iránti igénynek megfelelő természetes jelleget eredményező és a fogyasztók kényelmét szolgáló könnyen kezelhető, elkészíthető élelmiszereket eredményező innovációk. Új, több szempontot egyesítő trendként jelentkezik a fogyasztók táplálkozástani és érzékszervi igényei szerint a személyre szabott élelmiszerek iránti igény. Az élelmiszer-innováció területén a termék innováció egész Európában gyakoribb, mint a technológiai innováció. Ez különösen szembeötlő Magyarországon.

Nincs kellő fogadókészség a kereskedők részéről a számukra felkínált innovatív termékek iránt – részben összefüggésben a fogyasztói vásárlóerővel. A belföldi piacon az áruházláncok saját kereskedelmi márkás termékei jelentős teret nyertek a vállalati márkák rovására. A magyar piacon a kereskedelmi márkás termékek nem – az eddig még ki nem fejlődött – új termékkategóriákban (pl. hűtött készételek, snackek, stb.) jelentek meg, és nem az új, innovatív fejlesztési ötletek megvalósulását, hanem – az iparjogvédelem alkalmazásának csekély mértéke miatt – a meglévő, sikeres gyártói márkák leutánczázását jelentették. Ráadásul a gyártói márkás termékeknél fejlesztési és piaci megismertetési költségeik kis részének ráfordításával lényegesen olcsóbb árat tudnak elérni. Ennek következtében szűkítik az innovatív, gyártói márkás termékek piacát, akár ki is szorítják azokat, amely az élelmiszer-feldolgozó vállalatok innovációja ellen hat, mivel ez megkérdőjelezi az innovációs befektetések értelmét, megtérülését.

Az Európai Unió 2014 – 2020 közötti stratégiájában (többek között az Innovatív Unió elnevezésű kiemelt kezdeményezésben) jelentős szerepet szán az innovációnak és ehhez mind a strukturális alapok, mind a HORIZONT 2020 program keretében jelentős elérhető forrásokat biztosít. A HORIZONT 2020-ban kiemelt szerepet kapott a különböző szakterületek együttműködésével megvalósítható komplex megoldások és a határterületi együttműködés és a K+F infrastruktúra fejlesztése. Meg kell említeni, hogy az Európai parlament a közelmúltban fogadta el, hogy 2016-ban az EIT (European Institute of Innovation and Technology) felhívást tesz közzé élelmiszer KIC (Knowledge and Innovation Community) létrehozására, melynek keretében a kutatás, az oktatás és az innováció összehangolt erősítését tűzik ki célul az egyetemek, a kutató szervezetek és az ipar együttműködésével.

A vállalkozások eddig igen csekély mértékben használták ki a FP7-ben és az egyéb közvetlen EU felhívásokban rendelkezésre álló pályázati forrásokat. Néhány kutató csoport igen sikeres az EU pályázatok elnyerésében, de a kutatók többsége nem tud ezekhez a forrásokhoz kellő mértékben hozzáférni. A GOP-ban több élelmiszeripari fejlesztési projekt valósult meg, de a szigorú feltételek gyakran nehezen teljesíthetők és nagy kockázatot jelentenek a vállalkozások számára.

A hálózatosodás mind nemzetközi, mind hazaim szinten jó lehetőséget kínál az egymást kiegészítő erőforrások, képességek és szakértelem közös használatára, új, innovatív megoldások kidolgozására. Ez lehetőséget ad a hazai élelmiszeripari vállalatok, vállalkozások, köztük a KKV-k

számára és saját, önmagában korlátozott erőforrásainak másokkal közös, kiegészített használatára, pótlására a kölcsönös előnyök mentén.

A K+F+I hálózatok az ipar számára legfontosabb formái a technológiai platformok, klaszterek és egyéb innovációs hálózatok. A hálózatok könnyebb hozzáférést tesznek lehetővé az európai K+F+I támogatásokhoz.

A K+F+I pre-kompetitív szakaszában további lehetőségeket kínálnak a kollektív (csoportos) kutatások, melyek egy vállalkozásra jutó költsége jóval alacsonyabb, és ki lehet használni az egymástól tanult lehetőségeket, előnyöket.

A magyar élelmiszeripari K+F+I képviselői a kezdetektől részt vettek az európai élelmiszeripari K+F+I igényei mentén szerveződött önkéntes európai ipari szerveződés, a 2005-ben alakult ETP Food for Life munkájában és szoros együttműködést alakítottak ki Európa élelmiszeripari kutatásának meghatározó szereplőivel.

Az érintettek széleskörű bevonásával, a Magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform által kidolgozott, „A magyar élelmiszeripar egyeztetett innovációs stratégiai terve (2009 – 2024)” című dokumentum részletesen foglalkozik az élelmiszer-feldolgozás aktuális K+F+I stratégiai kérdéseivel. A stratégia összefoglalása a **4. melléklet: A magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform Innovációs stratégiai tervében meghatározott alapelvek összefoglalása** található.

A nemzetközi K+F+I hálózatokban való, egyenrangú partnerként történő részvétel csak néhány kutatócsoportra korlátozódik.

Kevés ténylegesen működő tematikus és regionális együttműködési hálózat van az élelmiszeripari ágazatban (formális és informális) Magyarországon.

A magyar K+F+I szervezetek ismerik pre-kompetitív K+F+I költségek megosztásának módszerét a vállalkozások között kollektív kutatási tevékenységek alkalmazásával.

3.1.13.8 Társadalom szemlélete, értéktudatossága a hazai, helyi, jó minőségű termékekkel kapcsolatban

A magyar társadalomban egyfajta kettősség érzékelhető a hazai és a jó minőségű élelmiszerekkel kapcsolatban. Az egyik oldalról erős élelmiszerkultusz uralkodik, sok tájegység, vagy város kifejezetten az ott előállított élelmiszerek, illetve élelmiszer-alapanyagok alapján lett híres Magyarországon, s a magyar ember nemzeti identitásának is alapvető meghatározója a nemzeti kultúra élelmiszerekhez fűződő erős és összetett viszonya. Az élelmiszerek minőségének értékelésére ugyanakkor a fogyasztók jelentős hányada nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel, képességgel, ismerettel. Ennek oka részben a szocializmus évtizedeiben elterjedt homogén minőségű, kevés cikkszámából álló választék, mely környezetben nehezen voltak értelmezhetők a minőségi differenciálás lehetőségei. Ezt a hátrányos helyzetet tovább rontotta a rendszerváltozás után fokozódó mértékben megjelenő – részben a kereskedelmi láncok által mesterségesen gerjesztett – árérzékenység.

Ugyanakkor kedvező jelek is megfigyelhetők a hazai élelmiszerfogyasztási kultúra fejlődésében. A Budapesti Corvinus Egyetem vizsgálatai szerint a fogyasztók körülbelül 70-80%-a úgy nyilatkozik, hogy előnyben részesíti a hazai és a jó minőségű termékeket, de vásárlói magatartásuk a gyakorlatban ezzel általában nincs összhangban. Ennek ellenére ma már érzékelhető számban

vannak jelen olyan fogyasztók is a piacon, akik igazolható módon is kifejezetten keresik a kiemelkedő minőségű, hazai termékeket és a helyi élelmiszereket. Részarányuk a mérések szerint növekszik, de a teljes társadalomra vetítve még mindig nem haladja meg jelentősen a 20%-ot. A tudatos fogyasztónak nevezhető vásárlók aránya még kevésbé jelentős, a különböző szempontok összegzése alapján mintegy 10%-ra tehető. A vásárlói magatartást jelenleg elsősorban a nem és a végzettség befolyásolja, valamint az, hogy akad-e gyermek, illetve úgynevezett "érzékeny fogyasztó" a családban.

Ma már a fogyasztók egy része a regionális és helyi termékeket a „jó minőségű termékekkel” azonosítja, azonban ez a bizalom még törékeny.

3.2 SWOT elemzés

Erősségek	Gyengeségek
- Az ágazat központi szerepe a hazai élelmiszer-ellátás biztonságában (élelmezésbiztonság) - Az ágazat központi szerepe a biztonságos élelmiszerekkel történő ellátásban (élelmiszerbiztonság) - Az ágazat központi szerepe a mezőgazdasági alapanyagok piacaként (a mezőgazdaság legnagyobb piaca) - Hagyományosan magas élelmiszertermelési kultúra - Képesség nemzetközi igényeket kielégítő termékek előállítására (folyamatosan bővülő export) - Képesség a hagyományos, nemzeti ízvilágnak megfelelő élelmiszerek előállítására - Itthon és nemzetközileg is ismert népszerű márkák egyes szakágazatokban - Az ágazatban jelen lévő külföldi tőke révén korszerű technológiák és nemzetközi vállalati kultúra jelenléte és terjedése - A nemzetközi élelmiszeripari és a kereskedelmi vállalatok révén bekapcsolódás a regionális termelésbe és értékesítésbe - Egy hatóságba szervezett élelmiszerlánc-biztonsági felügyelet - Még működő szakmai felsőfokú oktatási háttér	- Az ágazat gyenge jövedelemtermelő képessége - A hazai nagyvállalkozások mérethatékonysága elmarad a nemzetközi nagyvállalkozásoktól - Kirívóan alacsony munkaerő hatékonyság - A hazai többségi tulajdonban működő vállalkozások – kiemelten a KKV-k – tőkeszegénysége, emiatt kicsi kockázatvállaló képessége - Eladósodottság (különösen devizában) magas szintje, nagy pénzügyi veszteség - Gyenge hitelképesség a hazai bankrendszer alacsony hitelezési hajlandósága és szigorú feltételei mellett - Tartalékképzés hiánya, ezáltal instabil gazdálkodás, a csődhelyzetnek való nagyobb kitettség - Műszaki, technológiai, termékszerkezeti és innovációs elmaradás - A hazai (csökkenő) kutatási potenciál kihasználatlansága, eredményeinek gyenge hasznosítása - Alacsony szintű vertikális és horizontális együttműködés és szervezettség az élelmiszerlánc szereplői között - Gyenge érdekérvényesítő képesség mind az alapanyag-termelés, mind a kereskedelem felé - Gyenge marketing tevékenység, piacismeret hiánya, legfeljebb igénykövetés, gyenge megkülönböztethetőség - Menedzsment problémák – stratégiai és innovatív gondolkodás, valamint vezetői készségek hiánya - Mennyiségi és minőségi szakemberhiány - Feketegazdaság magas aránya a legfontosabb szakágazatokban
Lehetőségek	Veszélyek
- Kedvező természeti adottságok a megfelelő mennyiségű és kiváló minőségű GMO-mentes élelmiszeripari alapanyagok megtermeléséhez - Kedvező földrajzi elhelyezkedés, fizetőképes piacok közelsége - Állati termékek vonatkozásában növekvő értékesítési lehetőség a környező országokban - Növekvő piaci igény a magas hozzáadott értékű termékek iránt belföldön és külföldön egyaránt - Fokozódó fogyasztói élelmiszerbiztonsági elvárások - Fogyasztói bizalom növekedése a hagyományos magyar élelmiszerek iránt - Speciális piaci szegmensek igényeinek megjelenése - Technológia- és tudástranszfer fejlődő országokba - A KKV-k fejlődését és innovációját támogató európai és hazai politikai környezet - EU társfinanszírozású fejlesztési, közösségi marketing stb. források által kínált lehetőségek - Kormányzati elkötelezettség az alapanyag-ellátás javítására (pl. sertés stratégia, zöldség, gyümölcs stratégia) - Kormányzati elkötelezettség az élelmiszeripar versenyképességének javítására (pl. ÉFS) - Hozzáférhető nemzetközi tudás, - Kárpát-medence térségi fejlesztések - Kormányzati elkötelezettség agrárbank létrehozására	- Globális gazdaság bizonytalanságai (pl. kiszámíthatatlanul változó nyers- és üzemanyag és élelmiszer árak, árfolyamok) - A magyar élelmiszergazdaság számára esetleg előnytelen nemzetközi kereskedelmi megállapodások - Fokozódó importnyomás az uniós és a globális piacok felől - ÁFA-kulcs és egyéb elvonások tartósan magas szintje - Az ágazatot hátrányosan érintő elvonások - Az élelmiszer-feldolgozás esetleges ismételt háttérbe szorulása az agrárpolitikában - Magas hozzáadott értéket előállító külföldi tőke egy részének kivonulása - A bankok hitelezési hajlandóságának további csökkenése - Tovább csökkenő, stagnáló, vagy csak nagyon lassan növekvő belföldi fizetőképes kereslet - A kereskedelmi láncok vevői erővel való (vissza)élésének negatív hatásai - A diszkontláncok és a diszkont stratégiai elemeket alkalmazó hipermarketek térnyerése következtében erősödő nyomás a költségek leszorítására

3.3 Jövőkép 2020-ban

A magyar élelmiszer-termelés a magyar agrárgazdaság komparatív előnyeit kihasználva az európai élelmiszer-előállítás fontos tényezője, és a magyar gazdaság kiegyensúlyozott, versenyképes szereplője, amely az egész lakosság biztonságos és jó minőségű élelmiszerekkel történő ellátása mellett jelentősen hozzájárul a vidék jólétéhez:

A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI FOGYASZTÓK SZÁMÁRA A „MAGYAR ÉLELMISZER” A „BIZTONSÁGOS, JÓ MINŐSÉGŰ ÉS ELLENŐRZÖTT ÉLELMISZER” SZINONIMÁJA;

A HELYI GAZDASÁGOK – KISTERMELŐK, CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOK, KIS- ÉS KÖZEPES VÁLLALKOZÁSOK – HAGYOMÁNYOS, FRISS, EGYEDI IGÉNYEKET KIELÉGÍTŐ VAGY EGYÉB VÁLASZTÉKBŐVÍTŐ TERMÉKEIKKEL FONTOS SZEREPET JÁTSZANAK A HELYI ÉS REGIONÁLIS ELLÁTÁSBAN, ÉS JELENTŐSEN HOZZÁJÁRULNAK A VIDÉK NÉPESSÉGMEGTARTÓ KÉPESSÉGÉHEZ, MUNKA ALAPÚ TÁRSADALOMHOZ VALÓ KAPCSOLÓDÁSÁNAK MEGERŐSÍTÉSÉHEZ;

A PIACI VISZONYOKNAK MEGFELELŐEN KONCENTRÁLT ÉS SZAKOSODOTT NAGYOBB, VERSENYKÉPES HAZAI ÉLELMISZERIPARI VÁLLALKOZÁSOK A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGI ALAPANYAGOK MEGBÍZHATÓ FELVÁSÁRLÓI, A BELFÖLDI PIACI IGÉNYEK BIZTOS ELLÁTÓI, STABIL EXPORTPIACI RÉSZESEDÉS MELLETT;

AZ ÉLELMISZER-ELŐÁLLÍTÓK EREDMÉNYESEN HASZNÁLJÁK KI AZ EGYMÁS KÖZÖTTI ÉS AZ ÉLELMISZERGAZDASÁG TÖBBI SZEREPLŐIVEL TÖRTÉNŐ VERTIKÁLIS ÉS HORIZONTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSEKBE REJLT LEHETŐSÉGEKET MIND A HELYI, REGIONÁLIS ELLÁTÁS TERÜLETÉN, MIND ORSZÁGOS SZINTEN;

A MAGYAR ÉLELMISZERIPARI VÁLLALKOZÁSOK (AZ ÉLELMISZERLÁNC TÖBBI SZEREPLŐIVEL EGYÜTTMŰKÖDVE) MÓDSZERES FEJLESZTŐ ÉS INNOVÁCIÓS TEVÉKENYSÉGET VÉGEZNEK VERSENYKÉPESSÉGÜK MEGŐRZÉSE ÉS JAVÍTÁSA ÉRDEKÉBEN. AZ INNOVÁCIÓ A SZERVEZETI KULTÚRA RÉSZÉ A LEGTÖBB VÁLLALKOZÁSNÁL;

A MAGYAR ÉLELMISZEREK FOLYAMATOSAN NÖVEKVŐ HÁNYADA A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KUTATÁS ÉS FEJLESZTÉS EREDMÉNYEIT FELHASZNÁLÓ, AZ EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDOT TÁMOGATÓ, MAGAS HOZZÁADOTT ÉRTÉKET HORDOZÓ, INNOVATÍV TERMÉK;

A MAGYAR ÉLELMISZEREK BIZTONSÁGA TOVÁBBRA IS MEGKÉRDŐJELEZHETETLEN.

4 STRATÉGIA

4.1 Átfogó társadalompolitikai célok

A kormányprogram, valamint a Nemzeti Vidékstratégia egyértelműen meghatározza azokat a társadalompolitikai célokat, amelyek elérésében az élelmiszeripar kulcsszerepet játszik. Ezek a célok az alábbiak:

4.1.1 Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel

Magyarország élelmiszer termelési potenciálját kihasználva – az EU alapelveivel összhangban álló eszközökkel – el kell érni, hogy a lakosság legalább 80%-ban hazai előállítású termékeket fogyasszon. Ez javítja az élelmiszerellátás biztonságát, és stabil piacot jelent a termelőknek. A vállalatok tudatos és módszeres önellenőrző tevékenysége és az átlátható, de szigorú élelmiszerellenőrzés révén magas szintű élelmiszerbiztonság érhető el. A fogyasztókat hazai előállítású termékek választékbővítésével, marketing, oktatási, a gyermekeknél nevelési és egyéb, az EU belső piaci alapszabadságaival összhangban álló eszközökkel ösztönözni kell a hazai előállítású termékek vásárlására, valamint a minőség felismerésére és elismerésére.

4.1.2 Egészséges életmódot támogató élelmiszer-előállítás előmozdítása

El kell érni, hogy a lakosság minél nagyobb hányada magas tápértékű, kiváló minőségű, friss élelmiszerhez jusson. Ösztönözni kell a termelőket, feldolgozókat és kereskedőket, hogy minél nagyobb arányban az egészséges táplálkozás kialakításához és az egészséges életmód támogatásához hozzájáruló termékeket állítsanak elő és forgalmazzanak. Az élelmiszer előállítása és forgalmazása során szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy egyre növekszik azon személyek száma, akik élelmiszerallergia vagy -intolerancia miatt speciális összetételű élelmiszer fogyasztására szorulnak. Elő kell segíteni a lakosság minőség- és egészségtudatos szemléletének, helyes táplálkozásának és életmódjának kialakulását egészségfejlesztési, oktatási, marketing és egyéb eszközökkel.

4.1.3 Munkahelyteremtés és megőrzés

Az élelmiszer-előállítás jelentős, közvetlen és közvetett szerepet játszik a foglalkoztatásban, különösen a vidék lakosságmegtartó képességében, a munka alapú társadalomhoz való kapcsolódás megerősítésében. Az életképes élelmiszer-feldolgozó vállalkozások jelentős számú munkahelyet biztosítanak, így fejlődésük ösztönzése fontos feladat. A mezőgazdasági termelésből kiszorult munkaerő számára alternatív lehetőséget biztosíthat a helyi, illetve az adott településről elérhető távolságban lévő élelmiszer-feldolgozás. Fontos össztársadalmi érdek a lakosságnak hosszú távon is csak töredékét ellátó, legfeljebb önfenntartó kistermelői réteg szélesítése, különösen a jelentős munkanélküliséggel sújtott területeken. Különösen fontos, hogy az értéklánc szereplői egymással együttműködve, hatékonyabban működjenek. A fogyasztókban tudatosítani kell, hogy magyar élelmiszer vásárlásával magyar munkahelyet őriznek meg.

4.1.4 Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával

Magyarország ökológiai adottságai igen kedvezőek. Ez – megfelelő termelési módszerek alkalmazása esetén – lehetővé teszi kiváló minőségű, az ország igényeit meghaladó mennyiségű élelmiszer gazdaságos előállítását. Fontos azonban a megfelelő egyensúly fenntartása a szűken értelmezett gazdasági érdekek és a környezeti állapot hosszú távú megőrzésének össztársadalmi érdeke között. Ezért elő kell segíteni a környezetet kevésbé terhelő termelési rendszerek működését, biztosítva azonban, hogy az így működő vállalkozások versenyképesek maradhassanak a hazai és a globális piacokon is.

4.1.5 Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz

Magyarország jelenleg is mintegy 120%-os önellátásra képes az alapvető élelmiszerekből. Ez a szint mintegy 150%-ra növelhető, ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedése miatt az export bővülése révén komoly nemzetgazdasági előnyt jelenthet Magyarország számára, ha ezt a lehetőséget a vállalkozások versenyképességének folyamatos javításával sikerül kiaknázni. Az agrárexport jelenleg is a nemzetgazdasági export mintegy 10 százalékát adja, jelentős külkereskedelmi többlet mellett. Az élelmiszer-feldolgozás fejlesztésének eredményeképpen ezek az értékek tovább nőhetnek. A versenyképesség javításának egyik legfontosabb eszköze az innováció, ezért elő kell segíteni a hazai élelmiszer-feldolgozó vállalkozások rendszeres innovációs tevékenységét. Ennek érdekében termelési potenciálunkat ésszerűen és fenntartható módon, lehetőleg a magasabb feldolgozottsági szintű termékek előállítása irányában kell fejleszteni. Az élelmiszer-feldolgozás fejlesztésével nő a hozzáadott érték, ezáltal a jövedelem és a foglalkoztatás, amelynek mértéke nemzetgazdasági szinten is érezhető lehet. Az agrárexportra jellemző magas nyersanyag, és viszonylag alacsony feldolgozott termék arány megfordítása szempontjából is kulcsszerepe van az élelmiszeriparnak.

4.2 Sarkalatos stratégiai célok

4.2.1 Az élelmiszeripar belső problémái, és azok összefüggései

Az előző fejezetben felsorolt átfogó társadalompolitikai célok elérésében az élelmiszerlánc vállalkozásai játsszák az egyik kulcsszerepet, így az ÉFS elsődleges célja azoknak a problémáknak a megoldása, amelyekkel az ágazat szembenéz. A *problématérkép* (9. ábra) a részletes helyzetelemzésen alapuló SWOT elemzés során meghatározott *gyengeségek közötti legfontosabb összefüggéseket* mutatja be.

Az élelmiszeripar versenyképességi elmaradásának okait – az ágazat gyengeségeit – azok jellege alapján öt nagyobb problémakörbe csoportosítottuk:

- 1) *Finanszírozás, tőke- és gazdálkodási helyzet*
- 2) *Korszerűsítés*
- 3) *Humán erőforrás*
- 4) *Pozíció az élelmiszerláncban*
- 5) *Marketing, piaci pozíció.*

Önálló, az egész ágazatot átható problémaként jelenítettük meg a feketegazdaság magas arányát.

4.2.2 Célmeghatározás

Sarkalatos célokként a fő problémakörök megoldását tűztük ki:

- 1) *stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás*
- 2) *innovatív, hatékony vállalkozások*
- 3) *korszerű tudással rendelkező munkaerő*
- 4) *egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban*
- 5) *keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció.*

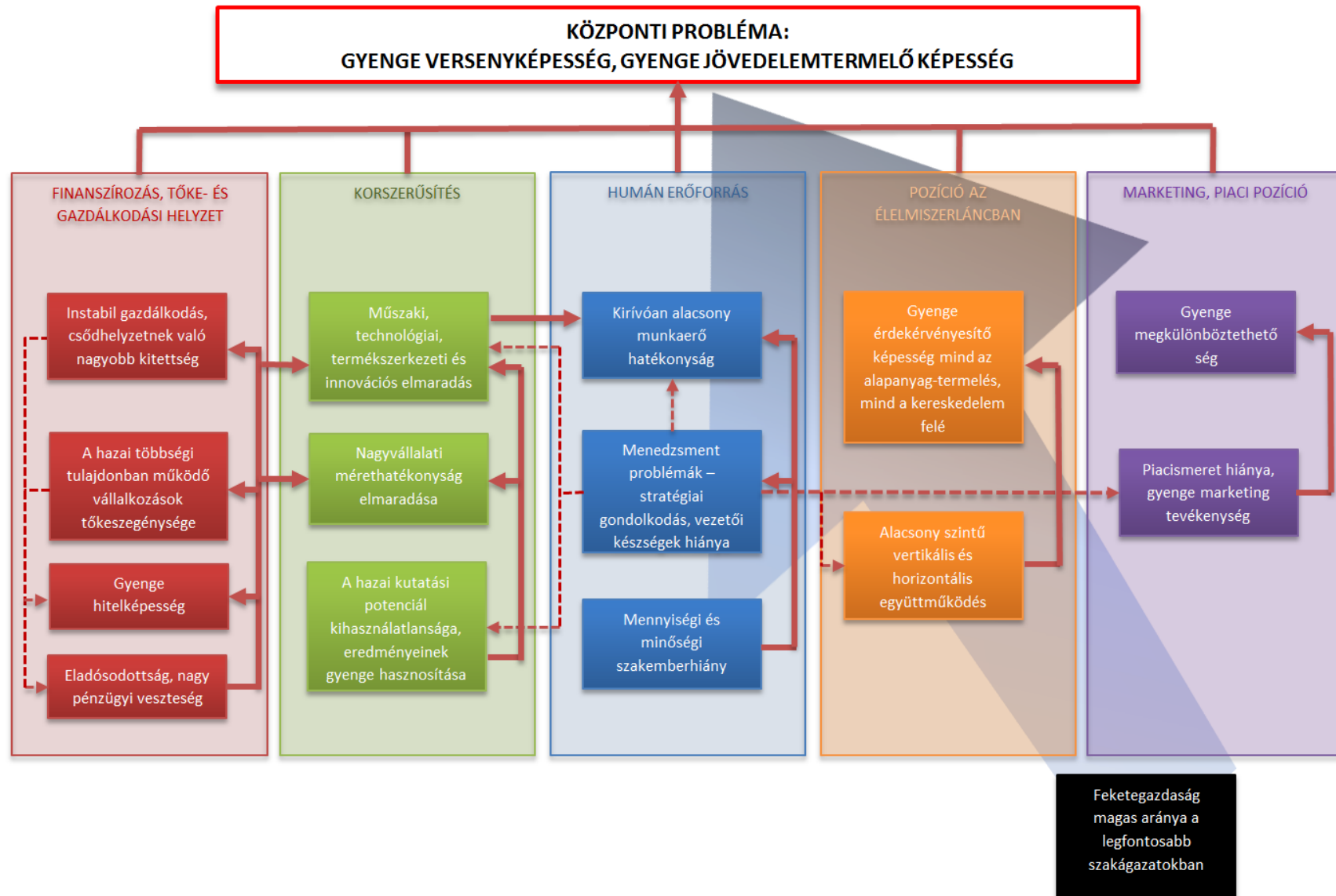
Ezen túlmenően, az ágazat jövőjét több területen befolyásoló, „horizontális” sarkalatos célként határoztuk meg a „*Támogató gazdasági környezet*” kialakítását.

A sarkalatos célokon belül határoztuk meg azokat a specifikus célokat, amelyek elérésével megszüntethetők, vagy legalább is enyhíthetők az ágazat problémái.

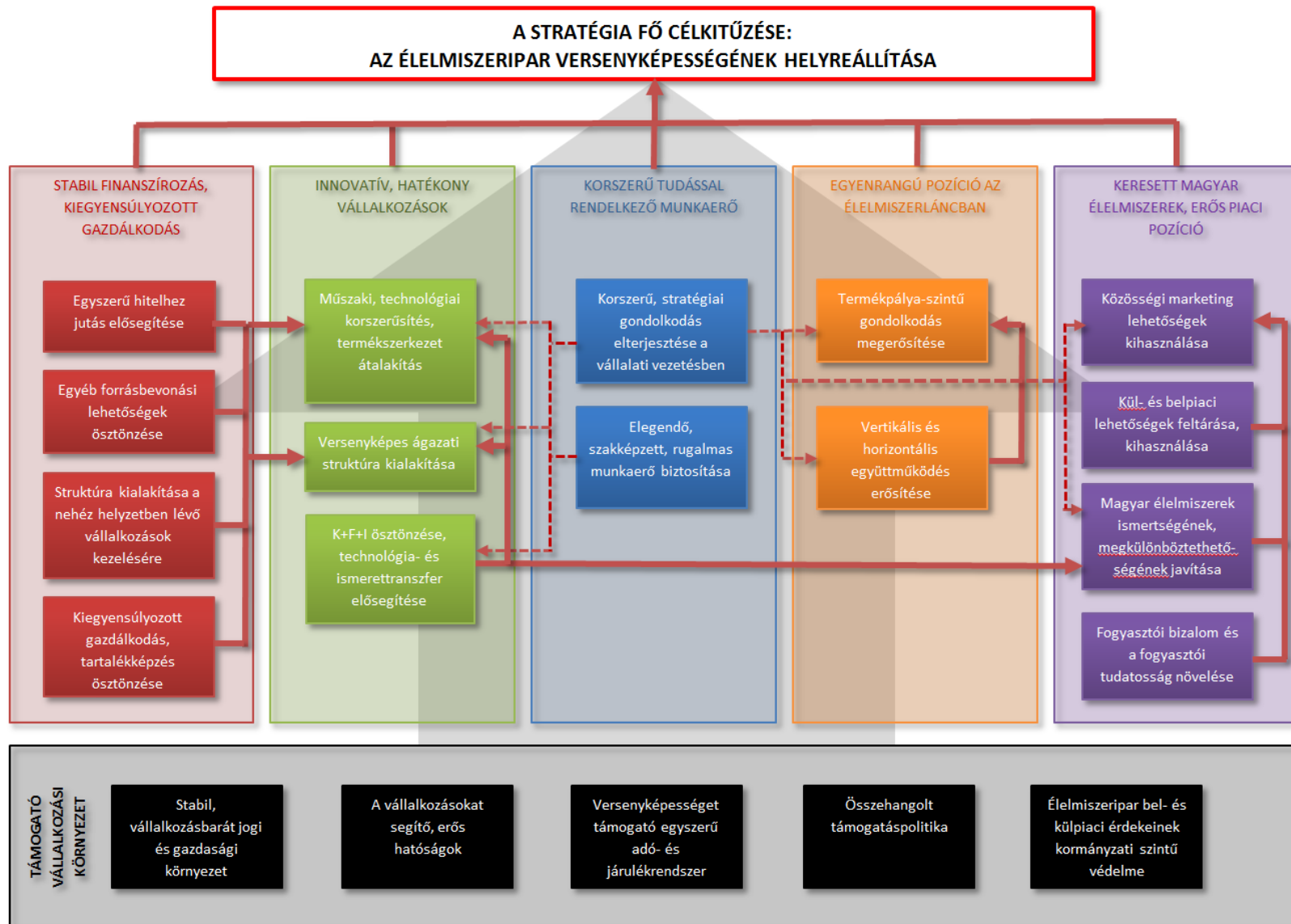
A célok meghatározásánál, és az azok elérését szolgáló programok és eszközök kidolgozásánál építenünk kell az ágazat erősségeire, ki kell használni a gazdasági-társadalmi környezet által kínált lehetőségeket, és törekedni kell az ágazatot fenyegető veszélyek minimalizálására. A helyzetelemzés, ill. a SWOT elemzés alapján a sarkalatos, ill. specifikus célok rendszerét a *céltérkép* (10. ábra) mutatja.

Az ÉFS végrehajtása az egyes sarkalatos célok megvalósítására szolgáló programok útján történik. Ezek a programok több ponton kapcsolódnak más kormányzati stratégiákhoz, ill. programokhoz is. A programok kidolgozása során figyelembe kell venni a területi különbségeket, az ország egyes térségeinek speciális adottságait és szükségleteit.

9. ábra: Problématérkép

10. ábra: Céltérkép

4.2.3 Sarkalatos stratégiai célterületekre irányuló programok

4.2.3.1 *Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás*

A pénzügyi- és hitelválság következtében a bankok visszafogták tevékenységüket mind a rövid lejáratú, mind a hosszú lejáratú hitelezés területén. A feldolgozók számára gyakran már a forgóeszközhitelhez jutás is gondot okoz. Ezt a folyamatot erősítette az élelmiszeripar alacsony jövedelmezősége is. Bár az elmúlt időszakban több intézkedés történt a források kibővítésére, ezek nem bizonyultak megfelelőnek az élelmiszeripar finanszírozási gondjainak megoldására. Sok vállalkozás a tervbe vett, vagy már megkezdett fejlesztéseit nem tudja, vagy nem meri végrehajtani a fejlesztéshez szükséges, a vállalkozások által még teljesíthető feltételekkel kínált hitelek hiányában. A tőkehiány alapvetően a magyar tulajdonban lévő élelmiszeripari vállalkozásokat, különösen az elsődleges feldolgozást végzőket, valamint a KKV-kat sújtja.

Ennek a helyzetnek a javítását szolgálja a meglévő hitelkonstrukciók továbbfejlesztése, kedvező, támogatott banki hitel- és garanciakonstrukciók kidolgozása, valamint a vállalatok naprakész tájékoztatása a lehetőségekről. Meg kell teremteni a kapcsolódás lehetőségét a kormányzat befektetés-ösztönzési programjaihoz. Megoldást kell kidolgozni a nehéz helyzetben lévő szakágazatok, ill. vállalkozások problémáinak felmérésére és kezelésére. A finanszírozás javításának fontos eleme a kiegyensúlyozott gazdálkodás, a tartalékképzés ösztönzése, valamint a jövedelmezőség, ezáltal a tőkevonzó képesség javítása.

4.2.3.2 *Innovatív, hatékony vállalkozások*

Az élelmiszer ágazatban a mai napig nem alakult ki az optimálisnak tekinthető üzemszerkezet. Kis- és nagyvállalatoknak egyaránt fontos szerepük van az ágazatban, azonban tevékenységüket ott célszerű erősíteni, ahol adottságaikat a legjobban ki tudják használni.

A tömegtermékek előállítása területén például nincsenek európai szinten versenyképes méretű vállalkozásaink, KKV-k próbálnak olcsó tömegtermékekkel versenyezni nemzetközi vállalatokkal egy igen koncentrált kiskereskedelmi struktúrában. Ezért meg kell erősíteni a hazai nagyvállalatokat, hogy hatékonyságuk és termelékenységük javításával a Magyarországon megtermelt nyersanyagok feldolgozása és a hazai ellátás területén fel tudják venni a versenyt a nemzetközi nagyvállalatokkal. További jelentős előrelépés szükséges a koncentráció, a specializáció, valamint a fölösleges kapacitások felszámolása területén. Egyes speciális nehézségekkel küzdő szakágazatok, vállalkozás csoportok helyzetének kezelése elodázhatatlan, és a piacra jutás és a piac megtartása szempontjából szükséges feladat.

A közepes méretű élelmiszeripari vállalkozások termékeik jelentősebb részét regionális, országos, és egyre gyakrabban az országhatárokon túlnyúló piacokon értékesítik. Az élelmiszeripar értéktermelési láncja a jövőben egyre inkább túlnyúlik az országhatárokon, részben az olcsóbb alapanyag, ill. munkaerő kínálat miatt, amely a közepes vállalkozások növekedésével és a mérethatékonyság javulásával is együtt járhat.

A hazai KKV-k valódi kitörési pontja egyrészt a magasabb hozzáadott értékű, különleges igényeket kielégítő, valamint a hagyományos termékek előállítása, másrészt a helyi, regionális ellátás biztosítása lehet. Ehhez innovációra, hasznosítható kutatási és fejlesztési eredményekre, hatékony technológia- és ismerettranszferre van szükség. Ki kell építeni a ma még hiányzó

logisztikai hálózatokat, és termékkínálatukat úgy kell alakítaniuk, hogy ne a nagyobb vállalatok tömegtermelésével próbáljanak versenyezni. A beruházások során a minőséget, fenntarthatóságot, hatékonyságot, élelmiszerbiztonságot biztosító, elérhető legjobb technológiákat kell előnyben részesíteni. Különösen fontos az élelmiszerbiztonság javítása, és a tanúsítási rendszer fejlesztése a fogyasztói bizalom növelése érdekében. Biztosítani kell azoknak a vállalkozásoknak a fennmaradását is, amelyek, bár fejlődni nem képesek, de önmagukat fenntartva fontos szerepet játszanak abban, hogy tulajdonosaik, ill. esetleges alkalmazottaik képesek legyenek maguk számára a szükségleteiket kielégítő jövedelmet megtermelni, különösen a magas munkanélküliséggel sújtott térségekben.

A fejlesztések kedvezményezettjei között kiemelt fontosságúak a termelőkkel közvetlen kapcsolatban álló, elsődleges termékfeldolgozást végző szakágazatok, így a hús- és baromfifeldolgozás, a tejfeldolgozás és a zöldség-gyümölcs feldolgozás területén működő hazai vállalkozások. A tömegtermékeket előállító vállalkozások mellett nem elhanyagolható azonban a különleges fogyasztói igényeket kiszolgáló, valamint a nemzeti sajátosságoknak megfelelő hagyományos, magas hozzáadott értékű, különleges termékek (pálinka, szarvasgomba termékek stb.) előállítására irányuló fejlesztések ösztönzése.

Valamennyi vállalkozás típusnál a versenyképesség javításában meghatározó szerepe van az innovációnak. Az innováció fontos területe a termék- és technológiafejlesztés mellett az új vállalatirányítási, együttműködési, valamint piacra jutási rendszerek kialakítása. Az innováció új eredményeket hozhat továbbá az erőforrások hatékony felhasználása, valamint a hulladékkezelés és melléktermék hasznosítás területén is. Elő kell segíteni, hogy a vállalkozások felismerjék, hogy a rendszeres innovációs tevékenység nélkül korlátozott esélyük van a hosszútávon sikeres piaci szereplésre. Az innovációra különösen sok lehetőséget kínál az élelmiszerlánc tagjai közötti, a közös célok és kölcsönös érdekek mentén történő módszeres együttműködés. Az élelmiszerlánc szemlélet alkalmazásával az élelmiszerlánc egyes tagjainak különálló, egymást kiegészítő erőforrásai, képességei és meghatározó szakértelme módszeresen kombinálható oly módon, hogy minőségileg új, külön-külön az élelmiszerlánc egyik tagjánál sem rendelkezésre álló, versenyelőnyt jelentő tulajdonságok és szolgáltatások létrehozására képes meghatározó szakértelmük jöjjön létre. Ennek egyik fontos területe a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-feldolgozók közötti módszeres együttműködés. Továbbá elő kell segíteni a KKV-k és a nagyobb vállalkozások részvételét a különböző, innovációt elősegítő hálózatokban. Támogatni és ösztönözni kell az élelmiszeripari vállalkozások és a kapcsolódó, kiemelkedő magyar szaktudással rendelkező más szakterületek, pl. info-kommunikációs technológiák, gépgyártás technológia, orvostudomány, biotechnológia stb. közötti határterületi együttműködésen alapuló innovációt.

4.2.3.3 Korszerű tudással rendelkező munkaerő

Az oktatás és képzés kulcsfontosságú tényezője a foglalkoztathatóságnak, a versenyképesség javításának, valamint a nagyobb gazdasági jólét elérésének. Az itt leírt intézkedések meghatározásának fontos kiindulópontja az a felismerés, hogy az iparág, azon belül a vállalkozások, piaci sikereket csak szakértelmű és széleskörű ismeretek hatékony felhasználásával képesek elérni. Ehhez a vállalkozások minden szintjén – a gépsorokon dolgozó szakmunkásoktól a legfelső vezetőkhöz – megfelelő képzettségű, gyakorlott, motivált munkatársakra van szükség. A szakoktatás és szakképzés kulcsfontosságú tényezője a társadalmi, gazdasági fejlődésnek, azonban a felmérések szerint az élelmiszeripar tulajdonosainak és menedzsmentjének tudása is

jelentős fejlesztésre szorul. Ezért különösen fontos, hogy a vállalkozások vezetői korszerű menedzsment ismeretekkel rendelkezzenek az offenzív vállalati stratégiák kialakításához és megvalósításához, és felismerjék az innováció fontos szerepét a vállalati versenyképesség növelésében. Ugyanilyen fontos, hogy a vezetők felismerjék az etikus vállalkozói magatartás és a társadalmi felelősségvállalás jelentőségét mind saját vállalkozásuk fejlődése, mind a társadalom jóléte szempontjából.

Az agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújításával vissza kell adni a szakmai értékek társadalmi szintű elismerését. Ehhez elengedhetetlen a hatékony szakemberképzési, továbbképzési, oktatási rendszer kialakítása és működtetése.

Különösen a KKV szektor vállalkozásai számára fontos, hogy szervezeten, közvetlenül, egyszerűen hozzájussanak a napi tevékenységükhöz szükséges ismeretekhez (technológiai, jogi, pénzügyi, marketing, menedzsment stb.).

4.2.3.4 Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban

Az elmúlt évtizedekben a megváltozott birtok- és tulajdonviszonyok miatt megbomlott az alapanyag termelés és feldolgozás közötti összhang. Ebben az időszakban sem a termékpálya szereplői, sem a kormányzatok nem tették kellőképpen magukévá azt a gondolatot, hogy a termelők és feldolgozók a láncban belül a kölcsönös előnyökön alapuló szoros együttműködés nélkül súlyos versenyhátrányba kerülnek. Az élelmiszeripar számára nem biztosított a stabil alapanyag-ellátás, és az így meggyengült feldolgozó szektor nem kínál biztonságos piacot a termelőknek. Az élelmiszeriparra kedvezőtlenül hatott az elmúlt években az alapanyagárak volatilitása is, mivel a költségnövekedést az esetek többségében nem tudta a kiskereskedelem felé érvényesíteni. Ennek következtében romlott több szakágazat jövedelmezősége. A termékpálya szereplői között rendkívül alacsony az együttműködési készség mind horizontálisan, mind vertikálisan. Az élelmiszertermelés hatékonyságának növelése, az alapanyag ellátás kiegyensúlyozottabbá válása és a piaci igények rugalmas kielégítése érdekében fontos a termékpálya szereplői közötti horizontális és vertikális kapcsolatok erősítése. A hazai piaci pozíciók megerősítéséhez elengedhetetlen, hogy a magyar élelmiszer-előállítók megfelelő alkupozíciót érjenek el a koncentrált kiskereskedelmi láncokkal szemben, biztosítva a közös fellépést, és a szükséges nagymennyiségű, egységes árualapot.

Ennek elérése céljából korrekt helyzetelemzésen alapuló integrált termékpálya stratégiákat kell kialakítani, valamint megfelelő jogszabályi és támogatási feltételekkel kell ösztönözni a termékpálya szereplőit az együttműködésre. Ki kell alakítani a megfelelő ösztönzőket a különböző együttműködési formák – feldolgozó értékesítő szervezetek, regionális feldolgozó központok stb. – létrehozásához és működéséhez. Az együttműködés erősítésében fontos szerepe van az oktatásnak, ismeretátadásnak, valamint a különböző együttműködési formák és az ezekkel járó előnyök, jó példák bemutatásának.

4.2.3.5 Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció

Alapelvként kijelenthető, hogy a magyar élelmiszergazdaság számára a legfontosabb a hazai piac. A Magyarországon jó minőségben és gazdaságosan megtermelhető mezőgazdasági nyersanyagokat lehetőleg Magyarországon kell feldolgozni, és ebből kell biztosítani a hazai ellátást. A fennmaradó részt is a lehető legmagasabb hozzáadott értékkel kell kiszállítani a

külföldi piacokra, kihasználva az egyes szakágazatok hazai önellátást meghaladó termelési potenciálját, valamint az egységes piac kínálta lehetőségeket.

Tekintettel arra, hogy a KKV-k a tömegtermékek területén nem lehetnek versenyképesek a nemzetközi nagyvállalatokkal, törekedniük kell a magasabb hozzáadott értékű, különleges igényeket kielégítő termékek előállítására, a rés piacok kihasználására, ill. helyi, regionális ellátásban való jelentősebb szerepvállalásra. Az élelmiszer előállítóknak fel kell ismerniük a minőségi rendszerekben rejlő potenciális marketing lehetőséget. Törekedniük kell olyan termékek, termékcsoportok előállítására, amelyek egyediségük, előállításuk helyére jellemző tulajdonságuk, kiemelkedő minőségük vagy egyéb tulajdonságaik miatt védjegy oltalomban részesülhetnek, ami erősíti a fogyasztók bizalmát, és lehetővé teszi az igényesebb piaci szegmens elérését. Ennek megfelelően ösztönözni kell az uniós minőségrendszerekben (földrajzi árujelző oltalom a mezőgazdasági és élelmiszer-termékek, borok, szeszesitalok területén, valamint a hagyományos-különleges termékek) való részvételt. Ki kell használni továbbá a nemzeti minőségrendszerekben (pl. Kiváló Magyar Élelmiszer – KMÉ), valamint a Hungarikum rendszerben rejlő marketing lehetőségeket. Előre kell lépni a borok és egyéb erre alkalmas minőségi termékek (pl. sajt) vonatkozásában a „terroir” szemlélet kialakításában és népszerűsítésében.

A magyar agrárkivitelben magas a nyersanyagok, és az elsődlegesen feldolgozott élelmiszerek aránya, amelyek sok esetben további feldolgozás, csomagolás után jutnak el a fogyasztókhoz. Kevés a nemzetközileg erős márka, a külföldi fogyasztók gyakran nem is tudják, hogy magyar alapanyagból készült terméket vásárolnak. Tudatosítani kell a külföldi vásárlókban, hogy a magyar alapanyagból készített élelmiszerek **GMO-mentesek**.

A közösségi marketing és egyéb eszközök felhasználásával mind belföldön, mind külföldön erősíteni kell a magyar élelmiszerek ismertségét, jó hírnevét. Át kell gondolni és meg kell erősíteni a kormányzati marketing rendszerét és finanszírozását a magyar élelmiszertermeléssel kapcsolatos kormányzati célok – minőségi rendszerek promóciója, hazai, magasabb hozzáadott értékű termékek előállításának és fogyasztásának ösztönzése stb. – megvalósításához. Hangsúlyt kell fektetni azoknak a – Magyarországon különlegesen jó minőségben előállítható – nagy értékű élelmiszereknek a marketingjére, mint pl. a pálinka, méz vagy a szarvasgomba.

Mind a lakosság egészségtudatos táplálkozási szokásainak kialakításához, mind a jó minőségű magyar élelmiszerek hazai fogyasztásának elősegítéséhez alapvető fontosságú, hogy a fogyasztók tisztában legyenek az élelmiszerekkel kapcsolatos alapvető kérdésekkel. Erősíteni kell a fogyasztói tudatosságot, el kell oszlatni a tévhiteket, meg kell ismertetni a fogyasztóvédelem, az élelmiszertermelés társadalmi, környezeti stb. vonatkozásait. A magyar fogyasztókat elkötelezetté kell tenni a magas minőségű magyar termékek iránt.

4.2.3.6 Támogató gazdasági környezet

A vállalkozási környezet javítása olyan horizontális kérdés, amely nem csak az élelmiszeripart, hanem a magyar gazdaság összes szereplőjét érinti, és az ágazati irányításnak (FM-nek) csak bizonyos területeken van ráhatása a helyzetre. Ide tartoznak a szabályozás, jogalkalmazás, igazságszolgáltatás általános kérdései, a monetáris politika, az adó-és járulékrendszer alakulása, a foglalkoztatáspolitikák stb. A program azokat az intézkedéseket tartalmazza, amelyek egyrészt közvetlenül az FM hatáskörébe tartoznak, mint az agrárigazgatás átalakítása és

továbbfejlesztése, ill. az FM által kezdeményezett, de nem a közvetlen hatáskörébe tartozó intézkedések, mint például az élelmiszerek ÁFA csökkentése.

4.2.4 Kapcsolódások más kormányzati stratégiákhoz, programokhoz

Az ÉFS számos ponton kapcsolódik az FM, valamint a társtárcák meglévő, ill. kidolgozás alatt álló stratégiai dokumentumaihoz – stratégiáihoz, programjaihoz. Egyes programok közvetlenül, intézkedési/beavatkozási szinten járulhatnak hozzá az ÉFS megvalósításához, míg más programok, stratégiák közvetve, pl. a gazdasági környezet megváltoztatásával, vagy kapcsolódó területek (pl. alapanyag termelés) fejlesztésével segíthetik az élelmiszeripar versenyképességének javítását. Továbbá az ÉFS segíti más programok megvalósítását.

4.2.4.1 Kormányprogramhoz való viszony

Az ÉFS céljainak megvalósítása elősegíti a Nemzeti Együttműködés Programja című dokumentumban megfogalmazott célokat a III/1/1.5. A magyar mezőgazdaság megújítása címszava alatt, nevezetesen: *„A magyar mezőgazdaság számára a legfontosabb piac a helyi és a hazai piac. Olyan fejlesztések és beruházások szükségesek, amelyek lehetővé teszik, hogy jó minőségű, egészséges magyar élelmiszer lássa el a hazai piacot. Fontos a helyi kis- és közepes méretű mezőgazdasági vállalkozások, feldolgozó üzemek belső és uniós forrásokra támaszkodó fejlesztése.”* Ugyanezen dokumentum III/1/1.7. A magyar termékek, áruk, termelők, fogyasztók védelme címszava alatt pedig a következő olvasható: *„Az a tendencia is világosan látható, hogy az EU-n kívüli államok olcsó termékeinek beáramlása a piacokra egyre szűkíti a magyar gazdaság lehetőségeit a minőség rovására is. Mivel az élelmiszeriparban az előállítás a helyi terményekre épít, szorosabb marad a kötődés az ország - az adott térség - és a termék között, mint más ágazatokban. Ezért szükséges egyrészt a hazai fogyasztóvédelem ilyen jellegű hatáskörének kiszélesítése, illetve szükséges nagyobb beleszólása a nemzeti termékek értékállóságának, ezzel együtt eladhatóságának biztosítása érdekében, végső soron pedig a hazai gazdaság megszilárdítása céljából.”* Továbbá: *„Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben alapvetően átalakult a kereskedelem. A nagy bevásárlóközpontok megjelenésével szélesebb lett a kínálat, és nagyobb a verseny. A bevásárlóközpontok azonban - noha közöttük is erősödik a verseny – a hazai beszállítókkal szemben olykor nyomasztó erőfölénnyel rendelkeznek. Ezt az erőfölényt kihasználva pedig a nagy bevásárlóközpontok meglehetősen kiszolgáltatott helyzetbe hozzák a hazai beszállító kis- és középvállalkozásokat és a gazdákat. Ma már szinte általános gyakorlat a hosszúra nyúlt fizetési határidő, így valójában a beszállító kis- és középvállalatok hiteleznek a nagy bevásárlóközpontoknak. Gyakorta a bevásárlóközpontok nyomott áron, a beszerzési ár alatt értékesítik a hazai termelők termékeit. Szintén elterjedt gyakorlat, hogy a sok esetben jobb minőségű hazai terméket a bevásárlólánc valamely saját termelőjének termékére cseréli le még akkor is, ha az gyengébb minőségű.”*

4.2.4.2 Nemzeti Vidékstratégia (NVS)

Az ÉFS az NVS „Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac” stratégiai területe alatt meghatározott nemzeti programokat alapozza meg. Ebből adódik, hogy az NVS egyéb stratégiai területein – különösen a Fenntartható Agrárszerkezet és a Helyi Gazdaságfejlesztés – megvalósuló nemzeti programok végrehajtása jelentősen befolyásolja az ÉFS sikerét. Az *„Állattenyésztés-fejlesztési program”* és a *„Kert Magyarország”* kertészeti program megvalósítása alapfeltétele a megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszeripari

alapanyagok biztosításának, így kapcsolódik a *„Termékpálya szintű gondolkodás megerősítése”* célhoz. Hasonlóképpen fontos a *„Helyi gazdaságfejlesztés”* stratégiai terület *„Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítési”* programja az élelmiszer-feldolgozással foglalkozó mikrovállalkozások fejlesztése területén, ami az ÉFS *„Vertikális és horizontális együttműködés erősítése”* céljához, azon belül is különösen a rövid ellátási láncok kialakításához nyújt támogatást.

4.2.4.3 Élelmiszerlánc-biztonsági stratégia (ÉlbS)

A szántóföldtől az asztalig tartó összes tevékenységet lefedő Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia célja, hogy az élelmiszerlánc termékei – különösen az élelmiszerek – mindenkor egészségesek, kiváló minőségűek és biztonságosak legyenek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítsanak.

Az ÉlbS egyrészt a hatékonyabb, átláthatóbb és jobban működő élelmiszerlánc-biztonsági rendszer megteremtését célozza a hiteles és erős hatóság megteremtésével – így kapcsolódva az ÉFS *„A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok”* címen megfogalmazott céljához. Továbbá az ÉlbS kiemelt szerepet szán a társadalmi szemléletformálásra, az állami tudásbázis újjáépítésére, valamint az innováció és gazdaságfejlesztésre is az élelmiszerlánc területén, ezzel az ÉFS *„Fogyasztói bizalom és fogyasztói tudatosság”* a *„K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése”* valamint az *„Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása”* céljaihoz is több ponton kapcsolódik. Mindezekén túl az ÉlbS az ÉFS-ban rögzített *„Vertikális és horizontális együttműködés erősítése”* céljához is szorosan kapcsolódik, egyrészt a Rövid Ellátási Lánc fejlesztése által, mely fontos eszköze lehet a társadalmi tudatformálásnak az élelmiszerekkel kapcsolatban, másrészt az ÉlbS társadalmi tudásmenedzsment stratégiai célterülettel, amely a szereplők közötti szorosabb együttműködési, stratégiai és partnerségi viszonyrendszer kialakítását fogalmazza meg.

Éppen ezért az ÉlbS programok végrehajtása közvetlenül kihat és jelentősen befolyásolja az ÉFS sikerét, valamint az ÉFS céljainak megvalósítása hozzájárul az ÉlbS-ben megfogalmazott célok teljesüléséhez.

4.2.4.4 Sertésstratégia

A Sertésstratégia – termékpálya stratégiaként – több ponton kapcsolódik az ÉFS céljaihoz. Célja többek között a biztonságos és jó minőségű alapanyag-ellátás elősegítése, a feldolgozás technológiai fejlesztése, az együttműködés ösztönzése a termékpálya mentén, valamint az értékesítés elősegítése marketing eszközökkel. Így kapcsolódik az ÉFS *„Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése”* és a *„Vertikális és horizontális együttműködés erősítése”*, valamint a *„Műszaki, technológiai korszerűsítés”* és a *„Közösségi marketing lehetőségek kihasználása”* céljaihoz.

4.2.4.5 Magyar zöldség-gyümölcs ágazati stratégia

A Magyar zöldség-gyümölcs ágazati stratégia – a Sertésstratégiához hasonlóan – szintén termékpálya stratégiaként kapcsolódik az ÉFS célkitűzéseikhez. A stratégia fő céljai, a minőségi áralapok megteremtése, valamint a fogyasztói igényeknek megfelelő termékek előállítása, teljes összhangban állnak az ÉFS célkitűzéseivel. A stratégiában kiemelt feladatként meghatározott termelői együttműködés erősítése egyformán szolgálja a termelők és a feldolgozók érdekeit.

4.2.4.6 Vidékfejlesztési Program

Az ÉFS alapul szolgál a 2014-2020 közötti időszakra elkészítendő Vidékfejlesztési Programhoz. A VP közvetlenül és közvetve is az ÉFS által meghatározott – az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozható – célok megvalósítására irányul. Ezek a célok a „Műszaki, technológiai korszerűsítés”, a „K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése” a „Vertikális és horizontális együttműködés erősítése”, valamint a „Magyar élelmiszerek ismertségének, keresettségének javítása” Az ÉFS végrehajtására kialakított eszközök kidolgozása a VP megfelelő prioritásai alatti intézkedések keretében történik, amint arra az 4.3 fejezet célokat és eszközöket bemutató táblázatban hivatkoztunk az 69. oldalon.

4.2.4.7 Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)

Az ÉFS „Műszaki, technológiai korszerűsítés”, a „K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése” címen megfogalmazott céljaihoz – a Vidékfejlesztési Programhoz hasonlóan – a GINOP is több intézkedés keretében hozzájárul.

4.2.4.8 Terület- és településfejlesztési Operatív Program (TOP)

A TOP a „Vertikális és horizontális együttműködés erősítése” területén járul hozzá az ÉFS céljainak megvalósításához.

4.2.4.9 Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK)

Az ÉFS céljai összhangban állnak az OFTK céljaival.

4.2.4.10 Befektetés a Jövőbe – Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2013 – 2020)

Az ÉFS céljainak megvalósítása elősegíti a Befektetés a Jövőbe Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégiában megfogalmazott célok elérését, különösen a tudásfelhasználással és tudásáramlással kapcsolatos specifikus célok területén (lásd 1. táblázat: Célok és Eszközök).

4.2.4.11 K+F+I Ágazati Stratégiai Fehér Könyv, Agrárgazdaság Kötet

Az ÉFS felhasználja a K+F+I Ágazati Stratégiai Fehér Könyv, Agrárgazdaság kötetének az élelmiszeriparra vonatkozó célrendszerének különböző fejezeteiben részletesebben megfogalmazott átfogó, sarkalatos és specifikus célokat és az ezekhez tartozó kitörési pontok kiaknázására irányul (lásd 1. táblázat: Célok és eszközök).

4.2.4.12 Egyszerű Állam Program

Az Egyszerű Állam Program kijelöli a vállalkozásokat terhelő adminisztrációs költségeket csökkentő kormányzati tevékenységek irányait, megfogalmazza a végrehajtás lépéseit és megteremti annak szervezeti kereteit. Egyrészt konkrét intézkedéseket fogalmaz meg annak érdekében, hogy a vállalkozások bürokratikus kiadásai 503 milliárd forinttal csökkenjenek. Másrészt meghatározza egy olyan rendszer működési elveit és kialakításának feladatait, amelyik megakadályozza a vállalkozói adminisztrációs költségek és kockázatok növekedését. A Program 10 beavatkozási területen 114 intézkedést fogalmaz meg. Beavatkozási területek: az adózáshoz kapcsolódó adminisztráció egyszerűsítése, a számviteli szabályozás egyszerűsítése, a hatósági

tevékenységek adminisztrációs terheinek csökkentése, a fejlesztési célú pályázatokhoz és a közbeszerzésekhez kapcsolódó adminisztráció egyszerűsítése, egyes ágazatokra vonatkozó szabályozás egyszerűsítése, az államműködés elektronizálása, beruházások engedélyezésének gyorsabbá és kiszámíthatóbbá tétele, foglalkoztatás adminisztrációs költségeinek csökkentése, vállalkozói jogérvényesítés feltételeinek javítása, az adminisztratív terhek további folyamatos csökkentését elősegítő, rendszerszintű intézkedések.

4.2.4.13 Magyar Halgazdálkodási Operatív Program

A MAHOP-on belül lehetőség van halászati élelmiszeripari termékek közösségi marketingjének támogatására.

A program végrehajtása hozzájárul az ÉFS „Támogató vállalkozási környezet” programjának, ezen belül is a „Stabil vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet” céljainak eléréséhez.

4.2.5 A stratégiai célok elérése esetén elvárt társadalompolitikai hatások

A stratégiai célok rendszere rendkívül szerteágazó. Egyes elemeinek/intézkedéseinek végrehajtása önmagában is hozzájárulhat a célok eléréséhez, de valódi átütő eredmény az intézkedések megvalósításának együttes, szinergikus hatása alapján várható. Hasonlóképpen, az ÉFS sikerét alapvetően befolyásolja az előző fejezetben említett, az ágazatot érintő egyéb kormányzati stratégiák és programok megfelelő végrehajtása is.

4.2.5.1 Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel

A vállalkozási környezet javulásával, a fejlesztési, működési források bővülésével, a korszerűsítésekkel, a termelők és feldolgozók közötti horizontális és vertikális együttműködésekkel, a javuló marketingmunkával a hazai élelmiszertermelés versenyképessége javul. A fogyasztói tudatosság oktatás és tájékoztatás keretében megvalósuló javulása eredményeként a fogyasztók egyre inkább előnyben részesítik a magyar termékeket. Az innovációs szemlélet erősödése és a rendszeres innováció, valamint az élelmiszerlánc mentén és az innovációs hálózatokban történő módszeres tevékenység eredményeképp a hazai élelmiszer-feldolgozó vállalkozások megkülönböztethetően jobb minőségű és az értékkel arányos árú termékeket tudnak előállítani, így nő versenyképességük. A versenyképesség javulása és a fogyasztói tudatosság fejlődése összhatásaként várhatóan fokozatosan növekszik a magyar élelmiszerek aránya a kiskereskedelmi forgalomban. A helyi és regionális élelmiszertermelés fejlesztése és hálózatosodása különösen a vidéki régiókban járul hozzá a helyi termékek arányának növekedéséhez az élelmiszerfogyasztásban. A program megvalósulása esetén reálisan várható, hogy a magyar élelmiszerek piaci részesedése 2020-ra ismét eléri a 80%-ot.

4.2.5.2 Egészséges életmódot támogató, különleges táplálkozási célokat kielégítő élelmiszer-előállítás előmozdítása

Az egészséges táplálkozásra irányuló kutatások, és a korszerű technológiák kialakítását szolgáló fejlesztések eredményeinek hasznosításával egyre szélesebb körben állnak a fogyasztók rendelkezésére a korszerű, a különleges táplálkozási igényeket kielégítő, az „egészséges táplálkozás” kritériumainak megfelelő élelmiszerek. Hasonlóképpen hozzájárul a friss, egészséges

élelmiszerek fogyasztásának elterjedéséhez a helyi és regionális élelmiszertermelés egyre nagyobb részesedése a helyi ellátásban.

Az élelmiszerekkel kapcsolatos ismeretek gyermekkortól kezdődő oktatása, és a lakosság egészséges táplálkozással kapcsolatos ismereteinek bővítése a média és egyéb tájékoztatási formák útján egyre erősebben kialakítja az egészséges táplálkozás iránti természetes fogyasztói igényt.

Az élelmiszerbiztonságért felelős élelmiszerlánc felügyeleti rendszer szervezetének és működésének szükségszerű továbbfejlesztése tovább csökkenti az élelmiszerek fogyasztásából eredő egészségügyi kockázatokat.

4.2.5.3 Munkahelyteremtés és megőrzés

A vállalkozási környezet javulásával, a bővülő források segítségével végrehajtott fejlesztésekkel, együttműködéssel és megfelelő marketing munkával versenyképessé váló élelmiszeripar mind a belső piacon, mind a külpiacon növeli részesedését. Az agrárexporton belül nő az elsődlegesen és másodlagosan feldolgozott termékek aránya. A bővülő termelés több munkaerőt igényel, és stabil megélhetést biztosít az ipar számára alapanyagot előállító mezőgazdasági termelők számára is.

A mikro- és kisvállalkozások magasabb hozzáadott értékű, magasabb élőmunka igényű termékeket állítanak elő az egyre növekvő ilyen irányú fogyasztói igények kielégítésére. A helyi és regionális élelmiszertermelés közvetlen módon jelentősen hozzájárul a vidéki foglalkoztatás növekedéséhez, közvetetten pedig segíti a kapcsolódó tevékenységek (idegenforgalom, vendéglátás) fejlődését.

4.2.5.4 Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával

A program során technológiai beruházási támogatások csak az elérhető legjobb technológiák alkalmazására nyújthatók. Ezáltal a vállalkozások korszerűsítéseik során környezetkímélő – energia-, víz- és anyagtakarékos – technológiákat építenek be, csökkentve az élelmiszer előállítás környezetterhelését. A szakképzésben hangsúlyt kap a társadalmi felelősségvállalás kérdése, amelynek része a környezettudatos vállalatirányítás is. A helyi és regionális termelési rendszerek a kevesebb szállítási, tartósítási, csomagolási igénnyel szintén hozzájárulnak az élelmiszer előállítás negatív környezeti hatásainak csökkentéséhez.

4.2.5.5 Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz

A versenyképesség javulásával, a magyar élelmiszer kiemelkedő minőségének nemzetközi elismertetésével a hazai ellátásban való részarány növekedése mellett várhatóan jelentősen növekszik a magas hozzáadott értékű élelmiszerek exportja. A felfutó élelmiszertermelés magával vonja a kapcsolódó ágazatok (gépipar, csomagolóanyag ipar, szolgáltatások stb.) fejlődését is.

4.3 Eszközkészlet

Mind a stratégiai, mind az operatív célok eléréséhez számos különböző eszköz, illetve ezekből összeállítható különböző kombinációk alkalmazása lehet hatékony. Ezeknek az eszközök egy része a kormányzat közvetlen vagy közvetett beavatkozásával mozgósítható.

Az állam beavatkozási eszközrendszere az alábbiak szerint csoportosítható:

A/ Közvetlen eszközök

- 1) Állami szabályozási: szakterületi, szakigazgatási (hatósági) és a vállalkozási környezetet alkotó általános szabályozási elemek (pl. adózás)
- 2) Állami működési: a szabályozás érvényre jutásában közreműködő állami szféra működési átláthatósága, hatékonysága, költség és egyéb erőforrás-igénye a vállalkozások felé, illetve együttműködő, ügyfélbarát működése
- 3) Fejlesztéspolitikai: közvetlen vállalkozásfejlesztési eszközök (beruházások)
- 4) Külgazdasági környezet aktív alakítása
- 5) Kutatási, fejlesztési és innovációs (KFI) környezet alakítása, ösztönzők

B/ Közvetett eszközök

- 1) A jó állam egyéb (good governance) eszközei: az állami intézmények általi tájékoztatás, tudásmegosztás, konzultációs formák, kommunikáció, stb.
- 2) Fejlesztéspolitikai ösztönző eszközök: vállaltirányítási, piaci információs, KFI együttműködési lehetőségek
- 3) Általános pénzügyi, általános gazdaságpolitikai környezet alakítása

Az ÉFS a kormány, és elsősorban az FM élelmiszeriparral kapcsolatos stratégiája, így csak azokat az eszközöket tartalmazza, amelyeket legalább bizonyos vonatkozásban a kormány, illetve egyes kormányzati szervek (minisztériumok, hatóságok) alkalmazni tudnak az egyes specifikus célok elérésére. Nyilvánvalóan, az ÉFS nem lehet eredményes az ágazat szereplőinek együttműködése nélkül, és a célok eléréséhez el kell nyerni az ágazat működésében szerepet játszó egyéb szereplők (szakmai és társadalmi szervezetek, köztisztviselők, háttérintézmények, bankok, beszállítók, kereskedők stb.) együttműködését is.

A sarkalatos célok megvalósítására irányuló programok a céltérképen meghatározott specifikus célokat, és az azok elérését szolgáló eszközöket foglalják magukban. Ezt a cél-eszköz rendszert a következő táblázat foglalja össze.

Specifikus cél	Eszköz
1. PROGRAM: STABIL FINANSZÍROZÁS, KIEGYENSÚLYOZOTT GAZDÁLKODÁS	
Egyszerű hitelhez jutás elősegítése	- Élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogram működtetése - Az Élelmiszeripari Bankgarancia program és az egyéb finanszírozási konstrukciók elemzése, szükség esetén új konstrukciók kidolgozása - Az élelmiszer-feldolgozást is támogató agrárbank létrehozása - Vállalkozások koncentrált tájékoztatása a hitellehetőségekről
Egyéb forrásbevonási lehetőségek ösztönzése	- Kapcsolódás a Nemzeti Befektetési Ügynökség befektetés-ösztönzési ágazati stratégiájához - Egyéb befektetési lehetőségek ösztönzésével (pl. kockázati tőkebevonás, nyugdíjalapok tőkekihelyezése) tőkebeáramlás elősegítése az élelmiszeripar egyes szakágazataiba
Struktúra kialakítása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások kezelésére	- „Probléma monitoring- és válságkezelési” rendszer kidolgozása - Nehéz helyzetben lévő vállalkozások felmérése - A már ismert problémák megoldására intézkedési terv kidolgozása
A kiegyensúlyozott gazdálkodás, ezen belül a tartalékképzés ösztönzése	- Támogatások feltétele a kiegyensúlyozott gazdálkodás
2. PROGRAM: INNOVATÍV, HATÉKONY VÁLLALKOZÁSOK	
Műszaki, technológiai korszerűsítés	- Magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, vállalati szerkezetátalakítást, jobb munkaerő és termelés hatékonyságot, versenyképesebb termékstruktúra kialakítását, piacra jutást elősegítő fejlesztések (ezek ösztönzése VP 3 prioritáson, GINOP-on keresztül) - Anyag-, energia- víztakarékos, valamint környezetterhelést csökkentő feldolgozási technológiák bevezetése, üzemi infrastruktúra energia- és víztakarékosságot, valamint emisszió-csökkentést célzó korszerűsítése, beleértve az épületenergetikát (VP 5. prioritás, GINOP) - Egyedi támogatások nagyvállalatok számára (KKM) - Nagy élőmunka igényű termékek előállításához szükséges beruházások (VP 3 és 6. prioritás)
Versenyképes ágazati struktúra kialakítása	- <i>(Termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása)</i> - Szakágazati szerkezetátalakítási programok kidolgozása, megfelelő támogatás biztosítása
K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése	- Az ágazat szempontjából hasznos alap kutatások, és gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások ösztönzése (GINOP, Horizont 2020) - élelmiszeripar egyes területeivel foglalkozó szellemi műhelyek létesítése az egyetemek, vállalatok, kormányzat, civil szervezetek bevonásával - Tudás- és technológia transzfer hálózat kialakítása (VP – EIP) - A piaci igényekre reagáló korszerű termékek, technológiák és eljárások kidolgozása, bevezetése és elterjesztése együttműködés keretében (VP 1. prioritás) - Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozó célcsoport számára szaktanácsadási rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás) - Első sorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozó célcsoport számára szakmai továbbképzési rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)
3. PROGRAM: KORSZERŰ TUDÁSSAL RENDELKEZŐ MUNKAERŐ	
Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben	- Menedzserképzés a korszerű vezetői ismeretek megszerzéséhez (hatékonyságot növelő szervezési megoldások, stratégiai gondolkodás, vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, társadalmi felelősségvállalás) - Vállalkozási ismeretekre irányuló képzési is tanácsadási programok (GINOP)
Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása	- A szakképzési és felsőoktatási rendszer átalakítása a gyakorlat igényeihez igazodva, a gyakorlati képzés feltételeinek megteremtése, javítása - Agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújítása a magas szintű, korszerű agrár-szakigazgatás biztosítása céljából, a szakmai értékek társadalmi szintű elismertetése - Élelmiszeripari szakemberek társadalmi és szakmai elismerésének javítása
4. PROGRAM: EGYENRANGÚ POZÍCIÓ AZ ÉLELMISZERLÁNCSBAN	
Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése	- Termékpályák integrált helyzetelemzése, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása - Az élelmiszerlánc-menedzsment szemlélet, és gyakorlati módszerek oktatása - Az egyes termékpályák szereplőinek hálózatba integrálása, ezzel a know-how átadás hatékonyságának növelése

Specifikus cél	Eszköz
Vertikális és horizontális együttműködés erősítése	- Jogszabályi feltételek áttekintése, szükség esetén segítő jogszabályok megalkotása, feldolgozó értékesítő szervezetekre („FÉSZ”) vonatkozó rendelet megalkotása - Együttműködéseket népszerűsítő programok, integrációk, szociális szövetkezetek, versenyképességet és innovációt elősegítő hálózatok előnyben részesítése a támogatásoknál - Rövid ellátási láncok kialakítása, szervezése, promóciója és a termelői részvétel elősegítése – a kistermelők bevonása a minőségi élelmiszerellátásba (REL alprogram) - Közös infrastruktúra használatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása (TOP) - Az együttes piacra jutás elősegítése érdekében bármilyen formában együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelem-fejlesztési beruházásainak támogatása (TOP) - Kereskedőházak integrációs tevékenységének támogatása - A hatékony együttműködési formák, azok előnyeinek bemutatása - <i>(Közös védjegy vagy márkahasználat elősegítése)</i>
5. PROGRAM: KERESETT MAGYAR ÉLELMISZEREK, ERŐS PIACI POZÍCIÓ	
Kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, kihasználása	- Kül- és belpiaci felmérések, információk, elemzések rendszerének kialakítása - A felmérések eredményeinek eljuttatása a piaci szereplőkhöz - Új, alternatív értékesítési lehetőségek (pl. közvetítés, gasztronómia) kihasználásának elősegítése, partnerek „összehozása” - Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója
Közösségi marketing lehetőségek kihasználása	- Segítség marketingprogramok kidolgozásában - Magyar élelmiszerek promóciója a bel- és külföldön, kiemelten KKV-k termékei
Magyar élelmiszerek ismertségének, megkülönböztethetőségének javítása	- EU által elismert minőségrendszerek népszerűsítése (VP 3. prioritás) - Hagyományos előállítás, illetve magas minőségű élelmiszerek és az azokhoz kapcsolódó programok népszerűsítése (Hungarikum program, HÍR program, KMÉ, Élelmiszerkönyv emelt szint) - Nemzeti minőségi rendszer egységes szabályozásának létrehozása és működtetése - Önkéntes nyomonkövetési és minőségrendszerek támogatása (VP 3. prioritás) -
Fogyasztói bizalom és a fogyasztói tudatosság növelése	- A legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal - Az élelmiszerlánc szereplőinek ösztönzése az egészséges táplálkozást elősegítő (pl. csökkentett só- és cukortartalmú) termékek arányának növelésére - Vásárlói tudatosság erősítése az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel, az árban megjelenő minőségi többlettel kapcsolatos felvilágosítással - Információs rendszerek kiépítése
6. PROGRAM: TÁMOGATÓ VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET	
Stabil, vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet	- (Lásd: Egyszerű állam kormányzati program)
A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok	- (Lásd: Élelmiszer-biztonsági Stratégia) -
Összehangolt támogatáspolitikai	- Fejlesztési programok összehangolása (VP, GINOP, TOP stb.) - Egységes, vállalkozásbarát eljárásrendek kialakítása
Versenyképességet támogató egyszerű adó- és járulérendszer	- Élelmiszerek ÁFA kulcsának felülvizsgálata, amennyiben ez illeszkedik a kormányzati adópolitikába, illetve a költségvetés teherbíró képessége lehetővé teszi - Fogyasztási típusú adók hatásának vizsgálata, összehangolásuk az élelmiszergazdasággal kapcsolatos kormányzati célokkal - Élelmiszer-előállítókat terhelő különadók kidolgozása/módosítása során az ágazat stratégiai céljainak lehetőség szerinti figyelembe vétele
Élelmiszeripar bel- és külföldi érdekeinek kormányzati szintű védelme	- Védelem a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szemben - EU és WTO szintű kereskedelmi tárgyalásokon az élelmiszergazdaság érdekeinek összehangolt képviselete - <i>Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója</i> (lásd: Kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, kihasználása)

A következő fejezetek részletezik az egyes programok specifikus céljait és az azok megvalósítását célzó lehetséges eszközöket.

4.3.1 Program: Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás

4.3.1.1 Egyszerű hitelhez jutás elősegítése

Az alacsony nyereséggel dolgozó, szezonális termelési ciklusok miatt jelentős készletfinanszírozást igénylő élelmiszeripari vállalkozások gyakran nem képesek a kereskedelmi bankok által kínált konstrukciókat igénybe venni, ezért az élelmiszeriparban működő vállalkozások forgóeszköz finanszírozásának elősegítése érdekében a Vidékfejlesztési Minisztérium kezdeményezésére az MFB kedvezményes hitelkonstrukciót hirdetett meg. A hitelprogram működését és eredményességét folyamatosan nyomon kell követni, és – szükség esetén – a program eredményes működése elősegítése érdekében meg kell tenni a megfelelő beavatkozásokat.

Fel kell továbbá mérni a jelenleg elérhető egyéb hitel- ill. garanciakínálatot, ill. azt, hogy ez milyen mértékben elégíti ki az élelmiszeripari vállalkozások igényeit. A felmérés eredményei alapján meg kell tenni a forráshoz jutás megkönnyítését célzó intézkedéseket. Külön vizsgálni szükséges az Élelmiszeripari Bankgarancia program gyenge teljesítésének okait, és javaslatot kell tenni a program módosítására, vagy új program kidolgozására.

A kormányzat által létrehozni javasolt agrárbank profiljának kialakításakor különös hangsúlyt kell fektetni az élelmiszeripari vállalkozások, valamint az egyes szakágazatok adottságait figyelembe vevő forgóeszköz és beruházási hitelkonstrukciók kialakítására. Az agrárbank jelentős szerepet vállalhat a nehéz helyzetben lévő szakágazatok, ill. vállalkozások megmentésére irányuló programok finanszírozásában.

A vállalkozások naprakész tájékoztatása céljából az FM Élelmiszer-feldolgozási Főosztálya az Agrárközgazdasági Főosztály közreműködésével összefoglaló tájékoztatót jelentet meg a <http://elelmiszerlanc.kormany.hu/tamogatások> honlapon az agrár-/élelmiszergazdaság szereplői számára elérhető kedvezményes hitelkonstrukciókról, amelyet rendszeresen frissít.

Eszközök:

- Élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogram működtetése, nyomon követése
- Az Élelmiszeripari Bankgarancia program és az egyéb finanszírozási konstrukciók elemzése, szükség esetén új konstrukciók kidolgozása
- Az élelmiszer-feldolgozást is támogató agrárbank létrehozása
- Vállalkozások koncentrált tájékoztatása a hitellehetőségekről

4.3.1.2 Egyéb forrásbevonási lehetőségek ösztönzése

A befektetés-ösztönzés egyik legmotiválóbb eszközét az elérhető anyagi támogatások jelentik a beruházást végrehajtani kívánó cég számára. Az egyedi kormánydöntéssel megítélhető támogatások köre az egyedi kormánydöntésekről szóló 2012. évi rendelet (EKD rendelet) szerint már egyes elsődleges élelmiszeripari feldolgozáshoz is megpályázhatóak¹⁴. A Nemzeti Befektetési Ügynökség ágazati befektetés-ösztönzési tevékenysége alapvetően illeszkedik a kormányzat által meghatározott preferenciákhoz, elősegíti a munkahely és értékteremtő beruházásokat.

¹⁴ Jelenleg folyik az új EKD rendelet előkészítése

Ugyanakkor a beruházási projektek akvirálása ágazati stratégiák alapján is történik, amelyeket az eddigi ágazati tapasztalatok, beruházási megkeresések és a nemzeti preferenciák alapján állít össze. Fontos szempont azonban, hogy a hazai termelőket semmiképp sem szorítsuk ki, hanem a mezőgazdasághoz és élelmiszeriparhoz kapcsolódó hiányzó termelési tevékenységeket próbáljuk meg komplementer módon hazánkba vonzani. Ezáltal az új külföldi beruházások elősegíthetik a szektorban már meglévő magyar vállalkozások hatékonyságát is, és nem pedig megakadályozzák azt.

Meg kell vizsgálni, hogy milyen egyéb tőkebevonási lehetőségek – pl. kockázati tőkealapok, nyugdíjalapok – segíthetik az egyes szakágazatok fejlesztését. Ki kell alakítani ezek kereteit, alapvetően ösztönözve a hazai alapanyagokra épülő feldolgozó ágazatok fejlesztését.

Eszközök:

- Kapcsolódás a Nemzeti Befektetési Ügynökség befektetés-ösztönzési ágazati stratégiájához
- Egyéb befektetési lehetőségek ösztönzésével (pl. kockázati tőkebevonás, nyugdíjalapok tőkekihelyezése) tőkebeáramlás elősegítése az élelmiszeripar egyes szakágazataiba

4.3.1.3 Struktúra kialakítása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások kezelésére

Bizonyos szakágazatok, vállalatcsoportok működését különleges, csak az adott szakágazatra, vállalkozáscsoportra jellemző problémák nehezíthetik. Ilyenek lehetnek váratlan, kedvezőtlen piaci változások (pl. jelentős piacok kiesése, alapanyagárak nagymértékű emelkedése), a működési feltételeket jelentősen befolyásoló uniós jogszabályok (pl. jelentős költségkihatással járó állatjóléti intézkedések előírása), járványok, környezeti – és ebből adódó, pl. vízellátási¹⁵ – problémák. Ezek lehetnek régóta ismert vagy előre jelzett problémák, ill. kialakulhatnak váratlan hatások miatt. Ezek következtében sok vállalat saját hibáján kívül, felelősségteljes gazdálkodás ellenére kerülhet nehéz helyzetbe. A termelés csökkenése, esetleg megszűnése mellett, hogy jelentős munkanélküliséget eredményezhet bizonyos térségekben kedvezőtlenül hat az alapanyag beszállítókra (mezőgazdasági termelőkre) is.

A szakmai szövetségek, ill. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara bevonásával fel kell mérni azokat a nehéz helyzetben lévő vállalkozásokat, amelyek megmentése ágazatpolitikai, foglalkoztatási stb. szempontból ésszerű és szükséges.

A nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatásokról szóló 2004/C 244/02 közösségi iránymutatásban foglaltak figyelembe vételével monitoring- és válságkezelési rendszert kell kidolgozni. Fel kell mérni a jelenleg ismert ilyen jellegű problémákat, és intézkedési tervet kell kidolgozni kezelésükre. A rendszernek elsősorban a jelentős mennyiségű hazai alapanyagot felhasználó, valamint sok embert foglalkoztató vállalkozásokra/ágazatokra kell irányulnia.

Eszközök:

- „Probléma monitoring- és válságkezelési” rendszer kidolgozása
- Nehéz helyzetben lévő vállalkozások felmérése

¹⁵ A közüzemi, illetve saját kutas élelmiszer feldolgozás célját szolgáló ivóvíz esetén a közösségi és hazai vonatkozó jogszabályoknak minden élelmiszeripari vállalkozás meg kell, hogy feleljen. A nem megfelelő minőségű ivóvizet felhasználó vállalkozásoknak mindent meg kell tenniük a megfelelőség haladéktalan biztosítása érdekében.

- A már ismert problémák megoldására intézkedési terv kidolgozása

4.3.1.4 A kiegyensúlyozott gazdálkodás, ezen belül a tartalékképzés ösztönzése

Az élelmiszeripari vállalkozások jelentős része nem képez megfelelő nagyságú biztonsági tartalékot. Az élelmiszeriparban ugyanakkor több ok miatt (pl. mezőgazdasági árak váratlan megugrása) rendszeresen előfordulnak nehezebb időszakok, amikor az értékesítés akár veszteséges is lehet. Ilyenkor gyakran előfordulnak likviditási problémák, és az egyébként jól szervezett, versenyképes termékstruktúrával rendelkező vállalatok is csőd közeli helyzetbe kerülhetnek. Ezért szükség van a kedvező években tartalékot képezni, amelyből finanszírozni lehet a veszteséges időszakokat. Ezáltal a vállalkozás gazdálkodása stabilabbá válik, biztosabban meg tudja őrizni piacait, és egyszerűbb lesz a hitelhez jutása is. A tartalékképzés elterjedése eredményeként kevesebb lesz várhatóan a válságba kerülő vállalkozások száma is.

Eszközök:

- Adókedvezmények tartalékképzés esetén
- Támogatások feltétele a kiegyensúlyozott gazdálkodás, amelynek része a megfelelő mennyiségű tartalékképzés is

4.3.2 Program: Innovatív, hatékony vállalkozások

4.3.2.1 Műszaki, technológiai korszerűsítés

A mikro-és kisméretű élelmiszeripari vállalkozásoknak különösen jelentős szerepük van a helyi, regionális ellátásban, a foglalkoztatásban, valamint a mezőgazdasági alapanyagok felvásárlásában. E vállalkozások a tőkeellátottság, az innováció, a piaci és szakmai ismereteik terén ma kihívásokkal szembesülnek, kihívásokkal küzdenek. Felismerve a helyi foglalkoztatásban betöltött jelentős szerepüket, meg kell teremteni a fejlődésre nem, de önmaguk és szűkebb környezetük eltartására képes mikro- és kisvállalkozások életben maradásához szükséges feltételeket.

A közepes méretű élelmiszeripari vállalkozások termékeik jelentősebb részét regionális, országos, és több esetben az országhatárokon túlnyúló piacokon értékesítik, megkísérelve a versenyt a tőkeerős nemzetközi cégekkel. Elő kell segíteni növekedésüket, versenyképességük javítását, termékskálájuk ésszerűsítését, a magasabb minőségű, speciális igényeket kielégítő termékek versenyképes előállítását.

Tekintettel a Magyarországon jó minőségben és gazdaságosan megtermelhető mezőgazdasági nyersanyagokra, a feldolgozásban lévő foglalkoztatási lehetőségekre, valamint a feldolgozott termékek nagyobb jövedelmezőségére, alapvető érdekünk, hogy a hazai ellátást ezek hazai feldolgozásából biztosítsuk, és a fennmaradó részt is a lehető legmagasabb hozzáadott értékkel szállítsuk a külföldi piacokra. Ezért minden rendelkezésre álló eszközzel elő kell segíteni, hogy az alapvető élelmiszerek (tömegtermékek) területén fennálló versenyben a jelenleg tőkehiányban és innovációs hátrányban lévő magyar élelmiszeripari nagyvállalatok helyt tudjanak állni, felzárkózva a Magyarországra beszállító cégekhez a hatékonyság, termelékenység, innováció, technológia, szervezés, menedzsment stb. területén.

A fejlesztések egyik legfontosabb iránya a vállalatok inputhatékonyágának javítása. A költséghatékonyágot, és így a versenyképességet alapvetően javítja a fajlagos nyersanyag-, energia- és vízfelhasználás, és ezzel egyben hozzájárul a környezetterhelés, hulladék kibocsátás csökkentéséhez.

A fenti célok elérését a 2014-2020 közötti EU társfinanszírozású programok (VP, GINOP) összehangolt kialakításával, és az élelmiszer-feldolgozás számára biztosított kiemelt forrásallokációval kell elősegíteni.

Eszközök:

- Magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, vállalati szerkezetátalakítást, jobb munkaerő hatékonyságot, versenyképesebb termékstruktúra kialakítását, piacra jutást elősegítő fejlesztések (VP 3 prioritás, GINOP)
- Anyag-, energia- víztakarékos, valamint környezetterhelést csökkentő feldolgozási technológiák bevezetése, üzemi infrastruktúra energia- és víztakarékosságot, valamint emisszió-csökkentést célzó korszerűsítése (VP 5. prioritás, GINOP)
- Támogatások nagyvállalatok számára (EKD)
- Nagy élőmunka igényű termékek előállításához szükséges beruházások (VP 3 és 6. prioritás)

4.3.2.2 Versenyképes ágazati struktúra kialakítása

Az egyes szakágazatok, ill. termékpályák eltérő gondokkal küzdenek. Szükség van a termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpályá stratégia kidolgozására az alapanyag megtermelésről a feldolgozáson keresztül az értékesítésig. A stratégia célja a termékpályák optimális szervezése a lehető legmagasabb hozzáadott érték előállítása érdekében oly módon, hogy a termékpályá minden szereplője számára biztosítsa a további fejlődés lehetőségeit. Szükség esetén ki kell dolgozni az egyes szakágazatok szerkezetátalakítási programjait, és biztosítani kell a megfelelő támogatást. A stratégia és programok egyik alapeleme a termékpályá szereplői közötti horizontális és vertikális együttműködés erősítése (VM, 2011).

Eszközök:

- Termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpályá stratégia kidolgozása
- Szakágazati szerkezetátalakítási programok kidolgozása, megfelelő támogatás biztosítása

4.3.2.3 K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése

Mivel az árverseny megnyerését tömegtermékek területén a magyar élelmiszeripar erőforrásai és kapacitásai nem teszik lehetővé, az innováció segítségével alapvetően az árra kevésbé érzékeny termékek és szolgáltatások felé kell elmozdulni (MNÉTP, 2009). Ezért ösztönözni kell az ágazat szempontjából hasznos alaputakat, valamint a gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatásokat (vásárlói preferenciák, termék- és technológiafejlesztés, fenntarthatóság, élelmiszerbiztonság, vállalatirányítás stb.), figyelembe véve a Magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform stratégiáját. Emellett az innováció növelheti a hatékonyságot is. Fontos a magas hozzáadott értékű termékek termelésének hatékonyságát is növelni, hogy a magyar fogyasztók szélesebb köre számára is elérhetővé váljanak. A kutatások során hangsúlyt kell fektetni a fenntartható élelmiszertermelésre, törekedve a versenyképesség és a

fenntarthatóság egyensúlyára. A vállalkozások túlnyomó többségének nincs saját fejlesztési kapacitása, és nem ismeri, ill. nem képes felhasználni a kutatási-fejlesztési eredményeket. Ezért ki kell alakítani a technológia- és kétirányú ismerettranszfer (milyen új ismeretek állnak rendelkezésre – milyen információkra, kutatásokra van igény) hatékony szervezeteit és működési feltételeit, különösen a KKV-k vonatkozásában (pl. központi és regionális tudásközpontok, technológia transzfer hálózat kialakítása, kísérleti üzemek, „legjobb gyakorlatok” terjesztése stb.). Elő kell segíteni a termelők, feldolgozók és kutatóhelyek együttműködését az új termékek, eljárások és technológiák fejlesztése területén (ÉlbS, 2013).

Eszközök:

- Az ágazat szempontjából hasznos alapkutatások, és gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások ösztönzése (GINOP, Horizont 2020)
- Az élelmiszeripar egyes területeivel foglalkozó szellemi műhelyek létesítése az egyetemek, vállalatok, kormányzat, civil szervezetek bevonásával
- Tudás- és technológia transzfer hálózat kialakítása (VP – EIP)
- A piaci igényekre reagáló korszerű termékek, technológiák és eljárások kidolgozása, bevezetése és elterjesztése együttműködés keretében (VP 1. prioritás)
- Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szaktanácsadási rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)
- Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szakmai továbbképzési rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)

4.3.3 Program: Korszerű tudással rendelkező munkaerő

4.3.3.1 Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben

A felsőfokú és posztgraduális képzést végző intézményekkel együttműködve át kell tekinteni az élelmiszeripari vezetőképzés helyzetét.

Ki kell alakítani a vállalati vezetők számára a módszerben, időben és költségben legmegfelelőbb, folyamatos képzési formákat. A tantervekben hangsúlyt kell helyezni az alábbi területekre: stratégiai gondolkodás, offenzív vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, környezettudatosság, társadalmi felelősségvállalás (VM, 2012). Fontos, hogy a képzések előadói között legyenek gyakorlati szakemberek, vállalatvezetők is.

Megfelelő szinten hasonló ismereteket kell biztosítani a mikro-és kisvállalkozások alacsonyabb képzettségű vezetői számára is tanfolyamok, ill. szaktanácsadás útján.

Eszközök:

- Menedzserképzés a korszerű vezetői ismeretek megszerzéséhez (stratégiai gondolkodás, offenzív vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, társadalmi felelősségvállalás)
- Vállalkozási ismeretekre irányuló képzési is tanácsadási programok (GINOP)

4.3.3.2 *Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása*

A valós, gyakorlati igényeket valamint az élethosszig tartó képzés igényeit szem előtt tartva – az ipar szereplőinek bevonásával – át kell tekinteni az élelmiszeripart érintő szakképzési és felsőoktatási rendszert, és az illetékes társtárcával közösen el kell végezni a szükséges átalakításokat. Ösztönözni kell a szakképző valamint felsőoktatási intézményeket a gyakorlatban hasznosítható, az ipar igényeinek megfelelő képzés kialakítására. Ösztönözni kell a vállalkozásokat, hogy – saját hosszú távú érdekükben is – biztosítsák a gyakorlati képzés feltételeit a közép- és felsőfokú oktatás számára. Ösztönzési rendszert kell kidolgozni kedvezményekkel, gyakornoki, ill. ösztöndíjprogramok stb. támogatásával.

Az agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújításával biztosítani kell, hogy a szakigazgatásban dolgozó felelős szakemberek a legkorszerűbb igazgatási, szakmai, technológiai, piaci stb. ismeretekkel rendelkezzenek, amely elősegíti szabályozási, felügyeleti, döntési munkájuk megalapozását. Ehhez elengedhetetlen a hatékony hatósági szakemberképzési, továbbképzési, oktatási rendszer kialakítása és működtetése.

Ahhoz, hogy az élelmiszeripar számára minden szinten biztosítani lehessen a működéséhez szükséges, kiválóan képzett és elkötelezett élelmiszeripari szakembereket, vissza kell adni a szakmai értékek társadalmi szintű elismerését. Kommunikációs eszközökkel, hivatalos és szakmai elismerésekkel, szakmákat népszerűsítő programokkal kell hozzájárulni a szakma népszerűsítéséhez, elismertetéséhez.

Eszközök:

- A szakképzési és felsőoktatási rendszer átalakítása a gyakorlat igényeihez igazodva, a gyakorlati képzés feltételeinek megteremtése, javítása
- Agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújítása a magas szintű, korszerű agrár-szakigazgatás biztosítása céljából, a szakmai értékek társadalmi szintű elismertetése
- Élelmiszeripari szakemberek társadalmi és szakmai elismerésének javítása

4.3.4 Program: Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban

4.3.4.1 *Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése*

Az élelmiszerláncban való egyenrangú pozíció eléréséhez elengedhetetlen a termékpályaszintű együttgondolkodás, amely elősegíti az egész ellátási lánc, és ezen belül a lánc összes szereplőjének versenyképességét, így az eszközök azonosak a „Versenyképes ágazati struktúra kialakítása” programban felsorolt eszközökkel. Mindazonáltal, fontosnak tartjuk a jelen fejezetben is hangsúlyozni ennek a szemléletmódnak a fontosságát.

Kiemelkedően fontos, hogy a vállalkozások vezetői, tulajdonosai felismerjék az élelmiszerláncon belüli együttműködés fontosságát, vezetőik alkalmazzák azokat a hosszú távú együttműködési technikákat, amelyek biztosíthatják partnereikkel a „win-win” pozíció elérését. Így ez a cél szorosan kapcsolódik a „Korszerű tudással rendelkező munkaerő” program „Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben” specifikus céljához.

Eszközök:

- *Termékpályák integrált helyzetelemzése, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása (lásd: „Versenyképes ágazati struktúra kialakítása”)*
- Az élelmiszerlánc-menedzsment szemlélet, és gyakorlati módszerek oktatása
- Az egyes termékpályák szereplőinek hálózatba integrálása, ezzel a know-how átadás hatékonyságának növelése

4.3.4.2 Vertikális és horizontális együttműködés erősítése

Az élelmiszerlánc egyes szereplőinek versenyképessége alapvetően függ a láncban előttük és utánuk található szereplőkkel való kapcsolatuk minőségétől. A piac igényeit az esetek zömében a kereskedelem közvetíti a feldolgozók felé, és ennek az igénynek a kielégítését kell, hogy szolgálja mind a feldolgozás, mind az alapanyag termelés. Ez versenyképesen csak vertikális és horizontális együttműködések útján valósulhat meg. A szabályozók megfelelő alakításával, támogatásokkal és tájékoztatással ösztönözni kell az élelmiszerlánc szereplői közötti ilyen szorosabb együttműködést. A vertikális együttműködési formák javítják az alapanyag-ellátás, ill. felvásárlás biztonságát. Elő kell segíteni, hogy az alapanyag-termelők, ill. a feldolgozók érdekeltséget szerezzenek egymás vállalkozásaiban. Ösztönözni kell a kisvállalkozások és a nagyvállalatok közötti beszállítói kapcsolatokat, elő kell segíteni a regionális szintű ágazati klaszterek kialakulását. A kisebb feldolgozók beszerzési és piaci pozícióinak erősítés érdekében ösztönözni kell a feldolgozói együttműködések, elő kell segíteni feldolgozói értékesítő szervezetek (FÉSZ) létrejöttét. A létrejövő kereskedőházak integrációs tevékenységükkel hozzájárulhatnak a versenyképes nagy volumenű exporthoz szükséges megfelelő mennyiségű és egyenletes minőségű árualap megteremtéséhez.

Meg kell vizsgálni, hogy milyen módon integrálhatók a – sok esetben közmunkásokat is foglalkoztató – szociális gazdaság szereplői az élelmiszer-ellátási láncba. Olyan ösztönző rendszert célszerű kialakítani, amely lehetővé teszi, hogy a helyi közösségek ellátásában szerepet vállaló szociális szövetkezetek a későbbiekben képesek legyenek piaci alapú szervezetekké alakulni, és így adott esetben a közelben működő élelmiszer-feldolgozó vállalkozások stabil beszállítóivá válni.

Eszközök:

- Jogszabályi feltételek áttekintése, szükség esetén segítő jogszabályok megalkotása, feldolgozói értékesítő szervezetekre („FÉSZ”) vonatkozó rendelet megalkotása
- Együttműködések, integrációk, szociális szövetkezetek, versenyképességet és innovációt elősegítő hálózatok előnyben részesítése a támogatásoknál
- Rövid ellátási láncok kialakítása, szervezése, promóciója és a termelői részvétel elősegítése – a kistermelők bevonása a minőségi élelmiszerellátásba (REL alprogram)
- Közös infrastruktúra használatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása (TOP)
- Az együttes piacra jutás elősegítése érdekében bármilyen formában együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelem-fejlesztési beruházásainak támogatása (TOP)
- Kereskedőházak integrációs tevékenységének támogatása
- Szemléletformálás, hatékony együttműködési formák, és pozitív példák bemutatása

- (Közös védjegy vagy márkahasználat elősegítése)

4.3.5 Program: Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció

4.3.5.1 Kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, kihasználása

Az élelmiszeripari termékek export lehetőségeinek folyamatos vizsgálatára, értékelésére, az üzletember találkozók szakmapolitikai előkészítésére, az egyes szakágazatok tájékoztatására, és így a magyar élelmiszerek külpiaci pozícióinak erősítésére biztosítani kell a rendszeres külpiaci elemzések elkészítését. Ki kell alakítani azokat az információs csatornákat, amelyeken keresztül ezek az elemzések eljutnak a vállalatokhoz, segítve termelési/értékesítési stratégiáik kidolgozását.

A meglévő értékesítési csatornáktól való függés mérséklése érdekében fel kell tárni az alternatív, ill. nem kellőképpen kihasznált lehetőségeket. Különösen a KKV-k számára jelenthet új lehetőséget a HoReCa (Hotel-Restaurant-Catering) szektor (VM, 2012), valamint a közétkeztetés igényeinek kielégítése, amelynek szereplői jelenleg sokszor drágábban, külföldről szerzik be alapanyagaikat. Bár a közétkeztetés nem tartozik az élelmiszeripari tevékenységek körébe, kapcsolatuk alapvető fontosságú a közétkeztetés jó minőségű feldolgozott alapanyagokkal történő ellátása szempontjából. Mivel a közétkeztetés javítása fontos kormányzati cél, kiemelten kell kezelni az élelmiszeripar ezzel kapcsolatos feladatait és lehetőségeit. Hasonlóképpen, fel kell tárni a KKV-k választék bővítési célú beszállítói lehetőségeit a nagyobb élelmiszergyártók számára.

A minisztériumi, és más állami vezetők hivatalos nemzetközi találkozóin és a nemzetközi kapcsolatok egyéb formái során erősíteni kell az élelmiszeripari termékek exportlehetőségeit. Ennek keretében kölcsönösen tájékoztatni kell a potenciális külföldi partnereket valamint a magyar termelőket a lehetőségekről. A keleti nyitás keretében meg kell vizsgálni új ázsiai piacok feltárásának lehetőségeit. További fontos cél, hogy Magyarország holland minta alapján disztribúciós központtá váljon.

Eszközök:

- Piaci felmérések rendszerének kialakítása
- A felmérések eredményeinek eljuttatása a piaci szereplőkhöz
- Új, alternatív értékesítési lehetőségek (pl. közétkeztetés, gasztronómia) kihasználásának elősegítése, partnerek „összehozása”
- Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója

4.3.5.2 Közösségi marketing lehetőségek kihasználása

A megváltozott piaci-gazdasági körülményeknek megfelelően új közösségi marketing stratégia kidolgozása szükséges, kiemelten a hazai termékek hazai piaci promóciós tevékenységének erősítésével, a minőségi rendszerek széleskörű megismertetésével, a külföldi programok célorientált tervezésével. Az ÉFS központi eleme „A magyar élelmiszer = ellenőrzött, biztonságos, kiemelkedő minőségű élelmiszer”, valamint „a magyar élelmiszer vásárlása = a magyar munkahelyek, és a magyar gazdaság támogatása” fogyasztói kép kialakításának elősegítése. Az ÉFS végrehajtásához jelentősen növelni kell a forrásokat, és biztosítani kell azok koncentrált,

célzott (termék- vagy terület-specifikus) felhasználását. A kollektív közösségi élelmiszer marketingben rejlő lehetőségeket kiemelten a KKV-k piaci promóciójára kell fordítani. Újra kell gondolni az AMC működésének gyakorlati megvalósulását. Növelni kell a források felhasználása során a kollektív jelleg erősítését, figyelembe kell venni a vállalkozások hozzájárulását, kockázatvállalási készségét.

Eszközök:

- Segítség marketingprogramok kidolgozásában
- Magyar élelmiszerek, kiemelten KKV-k termékeinek promóciója a bel- és külfiacon

4.3.5.3 Magyar élelmiszerek ismertségének, megkülönböztethetőségének javítása

A jelenleginél szélesebb körben ismertté kell tenni az Európai Unió minőségpolitikai intézkedéseit, kiemelten azokat az Uniós szintű tanúsítási lehetőségeket, amelyekkel egy-egy termék, vagy termékcsopórt eredetét, ökológiai állapotát, különleges hagyományos minőségét lehet kiemelni és megkülönböztető jelzéssel ellátni a hasonló termékek kínálatából az Unió egész területén. Ösztönözni és segíteni kell a termelők, termelői közösségek jelentkezését és részvételét az Uniós rendszerekben. Ki kell dolgozni a hatékony és következetes ellenőrzés rendszerét. Elő kell segíteni az értéknövelést, marketinget szolgáló nemzeti minőségi rendszerek bevezetését (termék-, termékcsopórt szintű rendszerek, regionális rendszerek), ill. a már meglévő rendszerek működését tovább kell fejleszteni. Ennek érdekében létre kell hozni a nemzeti minőségrendszerekként történő elismerés egységes szabályozását. Ösztönözni kell a közös védjegy vagy márkanev alkalmazását (tanúsított vagy minősített védjegy), ezáltal magasabb minőségi kategóriák irányába való elmozdulást.

Az Európai szabályozási keretek lehetőségeinek figyelembe vételével kiemelten támogatni kell azokat a terméktanúsítási rendszereket, amelyek a hazai termékek kínálatában különböztetik meg a fogyasztók számára is jól azonosítható módon azokat, amelyek egyedi hozzáadott értékkel rendelkeznek. Szervezett formában is segíteni kell a hungarikumnak tekinthető élelmiszerek, valamint a kiváló minőségű élelmiszerek piaci ismertségének, elismertségének növelését.

A magasabb minőségű termékekkel szembeni bizalom növelése, és e termékek kiemelkedő minőségének jogszabályi szintű biztosítása érdekében az alapszintű élelmiszerkönyvi szabályozás mellett a prémium termékekre vonatkozó – önkéntes alapon működő – szabályozási rendszer kialakításával elő kell segíteni a magasabb minőségi színvonalat képviselő, igényesebb összetételű élelmiszerek előállítását és fogyasztói megismerését. Lehetővé kell tenni e termékek esetében a pozitív megkülönböztető megnevezés használatát.

Eszközök:

- EU által elismert minőségrendszerek népszerűsítése (VP 3. prioritás)
- Hagományos előállítású, illetve magas minőségű élelmiszerek és az azokhoz kapcsolódó programok népszerűsítése (Hungarikum program, HÍR program, KMÉ, Élelmiszerkönyv emelt szint), nemzeti minőségi rendszer létrehozása és működtetése
- Nemzeti minőségi rendszerek egységes szabályozásának létrehozása és működtetése
- Közös védjegy és márkanev használat ösztönzése
- Önkéntes nyomonkövetési és minőségrendszerek támogatása (VP 3. prioritás)

4.3.5.4 *Fogyasztói bizalom és a fogyasztói tudatosság növelése*

Az óvodai, valamint az alap és középfokú iskolai képzésben folytatni kell a legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek átadását – együttműködve az oktatásért valamint a népegészségügyért felelős tárcákkal.

Előtérbe kell helyezni a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását, és segíteni kell őket, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többlet értékeket fel- és ismerjék. Kiemelt kampányok szervezésével erősíteni kell a tudatos vásárlói magatartást, segíteni kell a fogyasztókat a megfelelő élelmiszerek tudatos kiválasztásában. Ki kell alakítani a gyártóktól, forgalmazóktól független, pártatlan, táplálkozástudományi alapon álló információszolgáltatás rendszerét. Ösztönözni kell a hazai élelmiszerlánc szereplőit az egészséges táplálkozást elősegítő (pl. csökkentett só- és cukortartalmú) termékek arányának növelésére, és arra, hogy saját kampányaikkal csatlakozzanak a kormányzati fogyasztói felvilágosító, tudatosító kampányokhoz.

Korszerű információs rendszert kell kiépíteni és folyamatosan működtetni a fogyasztói visszajelzések, ötletek, észrevételek gyűjtésére, rendszerezésére és hasznosítására. Gondoskodni kell az elemzések eredményeinek széleskörű megismertetésére.

Eszközök:

- A legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal
- Az élelmiszerlánc szereplőinek ösztönzése az egészséges táplálkozást elősegítő (pl. csökkentett só- és cukortartalmú) termékek arányának növelésére
- Vásárlói tudatosság erősítése az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel, az árban megjelenő minőségi többséggel kapcsolatos felvilágosítással
- Információs rendszerek kiépítése

4.3.6 Támogató vállalkozási környezet

4.3.6.1 *Stabil, vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet*

A jogalkotóknak törekedniük kell a szabályozás egyszerűsítésére, ésszerűsítésére, végrehajthatóságára, ellenőrizhetőségére, és stabilitására. Olyan szabályozást kell működtetni, amely biztosítja az élelmiszerlánc szereplői számára az igazságos, méltányos feltételeket, a szereplők közötti erőviszonyok kiegyensúlyozását. A jogalkotás során törekedni kell az együttműködésre az ágazati szereplőkkel a szabályozási cél legésszerűbb módon való elérése érdekében. Az átlátható, ésszerű jogszabályok hozzájárulnak a jogszabálykerülés és a korrupció visszaszorításához.

A termékpályák (élelmiszerlánc) egyes elemeit érintő jogszabályok kidolgozása során meg kell vizsgálnia a szabályozás hatását a lánc többi szereplőjére, és a szabályozást termékpálya szinten kell optimalizálni. A FM-nek együtt kell működnie a társszeminisztériumokkal (gazdasági, pénzügyi, egészségügyi kormányzat) a vállalkozásokat érintő jogszabályok kidolgozásában, elősegítve azt, hogy a jogalkotás során figyelembe vegyék az élelmiszeripar szereplőinek az érdekeit.

Legalább ilyen fontos a kiszámítható és következetes jogalkalmazás lehetőségének biztosítása. A jogszabályoknak végrehajthatónak, ellenőrizhetőnek kell lenniük, és szükség esetén biztosítani kell kikényszerítésüket. Ez alapvető fontosságú a vállalkozás biztonsága és a feketegazdaság felszámolása szempontjából. Időszakonként felül kell vizsgálni a vállalkozásokat érintő szabályozásokat szükségszerűségük, célszerűségük és végrehajthatóságuk szempontjából, és meg kell tenni a szükséges intézkedéseket egyszerűsítésükre/ésszerűsítésükre. E célok elérése érdekében erősíteni kell az együttműködést a hatóságok között, valamint a hatóságok és az ágazati szereplők között.

Eszközök:

- (Lásd: Egyszerű Állam Program)

4.3.6.2 A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok

A környezetet, a gazdálkodást vagy az emberi egészséget veszélyeztető események megelőzése, a korlátozott erőforrások optimális felhasználása egy, a költséghatékonysági elveket figyelembe vevő, EU konform, az egész élelmiszerláncban koherensen végigvonuló kockázatelemzési rendszer kialakítása és alkalmazása segítségével lehetséges. Ehhez az élelmiszerlánc-felügyeleti ellenőrzési és vizsgálati adatok minőségének, elérhetőségének, időben történő szolgáltatásának, láncszintű elemezhetőségének javítása szükséges, egy átfogó informatikai alapokon nyugvó élelmiszerlánc-felügyeleti rendszer kialakításával (VM, 2012). Az Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégiában megfogalmazott kockázat alapú megközelítés, ágazatilag arányos ellenőrzések, valamint az elemzéseket lehetővé tévő élelmiszerlánc-felügyeleti adatbázis használata lehetővé teszi egy logikusan felépített, hatékony, minőségirányított felügyeleti szerv létrejöttét.

Az élelmiszer- és az élelmiszerellátás biztonságának szavatolása, a kiszolgáltatottság csökkentése, a minőség-ellenőrzés megerősítése, a kritikus infrastruktúrák védelme, ezek fenntartása nemzetbiztonsági kérdés. A fogyasztók és a tisztességes vállalkozók érdekében határozottan és hatékonyan kell fellépni a tisztességtelen vállalkozások, ügyeskedők, hamisítók, csalók ellen. Ide tartoznak a rossz minőségű, ellenőrizetlen külföldi termékek kiszűrésére hozott intézkedések is. Az illegális tevékenységek felszámolása érdekében központilag országos illetékességgel ellenőrzéseket kell végrehajtani, amelyre az agrár-szakigazgatási intézményrendszert fel kell készíteni.

Az élelmiszerlánc-kockázatok kezelését célzó intézkedések hatékonyságának javítása mellett fontos az információk gyűjtése, feldolgozása és megosztása is az élelmiszerlánc minden szereplője között. Szükséges összehangolni az élelmiszerlánc szereplők működését, egyfajta tudáshálózatot kell kialakítani, szorosabb együttműködés kialakításával. A partnerségnek ki kell terjednie az oktatással és tudományos szereplőkkel való intenzívebb közös munkára, a vállalkozásokkal, szakmai és civil szervezetekkel történő fokozottabb együttműködésre, valamint egy aktívabb közkapcsolati rendszer kiépítésére is a társadalom szereplőivel.

Eszközök:

- (Lásd: Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia)

4.3.6.3 Összehangolt támogatáspolitikai

Ahhoz, hogy az ágazat a jelenlegi mélypontról jelentősen elmozdulhasson, nagyságrendileg több forráshoz kell jutnia, mint az elmúlt 10 évben. Az elmaradt fejlesztésekhez és a strukturális átalakításhoz szakértői becslések szerint mintegy 500 Mrd Ft támogatásra lenne szükség a következő időszakban. Az EMVA források csökkenése miatt szükséges, hogy az élelmiszeripari vállalkozások a többi (kohéziós) forrásból is támogatáshoz jussanak. Ezt segíti elő, hogy a 2014-2020 közötti időszak programjainak tervezése – a korábbi időszakokkal ellentétben – összehangoltabban történik. Az EU-val kötendő partnerségi megállapodás kidolgozása során biztosítani kell az egyes programok összhangját, egymásra épülését. Az egyes programok tervezési folyamatában részt vesznek a kapcsolódó programok tervezését végző szakértők is, így biztosítva a támogatáspolitikai célok összehangolását. Az 500 Mrd Ft támogatási igényből reálisan mintegy 300 Mrd Ft igény elégíthető ki a VP és egyéb operatív programok keretében, amely még így is a korábbi támogatási periódusban az ágazat számára allokkált összegnek mintegy négyszerese.

A megfelelő nagyságrendű, és az ágazatpolitikai célokat segítő támogatási intézkedések kidolgozása mellett legalább ilyen fontos a szakmai értékelésen alapuló pályázati rendszer kidolgozása. Biztosítani kell a támogatáshoz jutás egyszerűsítését, és a hasonló típusú intézkedések esetében az összes operatív programra vonatkozóan egységes eljárásrendet kell kidolgozni.

Eszközök:

- Fejlesztési programok összehangolása (VP, GINOP, TOP stb.)
- Egységes, vállalkozásbarát eljárásrendek kialakítása

4.3.6.4 Versenyképességet támogató egyszerű adó- és járulékrendszer

Magyarországon a mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket európai összehasonlításban rendkívül magas ÁFA sújtja. Ez a magasabb fogyasztói árak mellett a feketegazdaság piaci részesedésének magas szintjét is eredményezi, ami különösen az elsődleges feldolgozást végző vállalkozások eredményességét rontja jelentősen. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet¹⁶, valamint az Ernst & Joung¹⁷ által készített tanulmányok számításai azt mutatják, hogy az alapvető élelmiszerek jelentős (10%-ra vagy ez alá) történő csökkentése jelenthetné a probléma megoldását. Ehhez meg kell határozni az alapvetőnek tekinthető élelmiszerek körét, számításokat kell végezni a várható pozitív és negatív hatásokra vonatkozóan, és – a költségvetés teherbíró képességének megfelelően – fokozatosan be kell vezetni a kedvezményes ÁFA mértéket. Meg kell vizsgálni, hogyan lehet harmonikus összhangban működtetni az adórendszer fogyasztási adók felé való terelésének kormányzati törekvéseit és az élelmiszeripar importtal szembeni versenyképességének megtartását.

A kedvező népegészségügyi hatások elérése, a lakosság egészséges táplálkozásának elősegítése, egészségi állapotának javítása érdekében tovább kell elemezni a NETA hatását, és az elemzések alapján, amennyiben szükséges, további szakmai korrekciókat kell tenni. Ugyanakkor az

¹⁶ A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékekre vonatkozó áfarendszer és -mérték változása és hatásai, Agrárgazdasági Kutatóintézet, 2013

¹⁷ Az alapvető élelmiszer ágazatban tapasztalható áfacsalás költségvetés-semleges felszámolása, Ernst & Joung, 2013.

élelmiszeripar feladata, hogy a lakosság számára olyan élelmiszereket állítson elő, amelyek ezeket a népegészségügyi célokat szolgálják. Továbbá a környezetvédelmi termékdíj hatását is meg kell vizsgálni, és a vizsgálat eredményei alapján szakmai korrekciókat kell tenni annak érdekében, hogy az élelmiszer-feldolgozás ágazati-stratégiai céljai, és a különadók társadalompolitikai céljai összhangban valósulhassanak meg.

Eszközök:

- Fogyasztási típusú adók hatásának vizsgálata, összehangolásuk az élelmiszergazdasággal kapcsolatos kormányzati célokkal
- Élelmiszerek ÁFA kulcsának felülvizsgálata, amennyiben ez illeszkedik a kormányzati adópolitikába, illetve a költségvetés teherbíró képessége lehetővé teszi
- Élelmiszer-előállítókat terhelő különadók kidolgozása/módosítása során az ágazat stratégiai céljainak lehetőség szerinti figyelembe vétele

4.3.6.5 Élelmiszeripar bel- és külpiazi érdekeinek kormányzati szintű védelme

Folytatni kell a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szembeni küzdelmet. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek vonatkozásában a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról szóló törvény eredményeit rendszeresen felül kell vizsgálni, és a tapasztalatok alapján el kell végezni a szükséges módosításokat. Továbbra is kulcsfontosságú a törvény végrehajtásának következetes ellenőrzése, a bejelentők anonimitásának biztosítása és az arányos szankcionálás alkalmazása. Az uniós szervezetek irányában továbbra is képviselni kell azt az álláspontot, hogy az egységes értelmezés, és a nemzetközi kiskereskedelmi láncok országonként eltérő, diszkriminatív gyakorlatának megtörése érdekében európai szinten, jogszabály keretében szükséges meghatározni a tisztességesnek tekintett kereskedői magatartás kereteit.

Az európai és a nemzeti szintű élelmezésbiztonság megőrzése, a függőségi helyzet megelőzése szempontjából alapvető fontosságú, hogy az uniós, valamint a WTO szintű tárgyalásokon megvédjük az európai, ill. magyar élelmiszergazdaság érdekeit. Kormányzati szinten törekedni kell arra, hogy ne „áldozzák fel” más ágazatok érdekében az európai agrárgazdaságot, ill. az élelmezésbiztonság szempontjából fontos szakágazatokat.

Eszközök:

- Védelem a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szemben
- EU és WTO szintű kereskedelmi tárgyalásokon az élelmiszergazdaság érdekeinek összehangolt képviselete
- *Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója (lásd: Kül- és belpiazi lehetőségek feltárása, kihasználása)*

4.4 Nyomon követési és értékelési rendszer

4.4.1 A nyomon követés és értékelés alapjai, eszközei

Az élelmiszeripar fejlesztése, versenyképességének javítása rendkívül szerteágazó feladat. A stratégiai célok megvalósítását lehetővé tevő eszközök több célcsoportra (különböző méretű, tulajdonú, profilú stb. élelmiszer-feldolgozó vállalkozások), irányulnak, és a célok megvalósulásában nagyon sok szereplő vesz részt, illetve érintett valamilyen módon (kormányzati szervek, szakmai szervezetek, pénzintézetek, befektetők, az oktatási, kutatási szervezetek, mezőgazdasági termelők, input szolgáltatók stb.).

Az öt társadalompolitikai cél, valamint a hat sarkalatos célterület és a bennük foglalt specifikus célok megvalósulásának nyomon követésére indikátorok meghatározása szükséges. Míg az egyes specifikus célokhoz tartozó eszközök, intézkedések végrehajtása jól jellemezhető output indikátorokkal, addig a célok – különösen a sarkalatos, valamint az átfogó társadalompolitikai célok – teljesülését jelző eredmény- és hatásindikátorok meghatározása jóval bonyolultabb. Nehéz ugyanis meghatározni, hogy bizonyos célok eléréséhez mennyiben járultak hozzá az ÉFS végrehajtásának eredményei, és milyen hatással voltak a stratégia „hatáskörén” kívüli – globális világgazdasági, politikai stb. események.

Az ÉFS nyomon követéséhez és értékeléséhez az előzetes értékelés nyújt alapot, mivel az értékelést végzők meghatározták azokat a mutatókat, amelyek az ÉFS egyes elemei szempontjából relevánsak és mérhetők, vagy egyéb módon értékelhetők. Az ÉFS végrehajtásának eredményeit ezeknek a mutatóknak a változása, és a változások elemzése, okainak és hatásainak értékelése alapján lehet bemutatni. (Lásd önálló mellékletként **Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiájának ex ante értékelését**)

4.4.2 Értékelések

Az ÉFS a 2014 és 2020 időszakra határozza meg a célokat. Az intézkedések egy jelentős részének – különösen az élelmiszeripar fejlesztésére irányuló legsürgősebb kormányzati intézkedésekről szóló jelentésben elfogadottak – határideje azonban az időtáv elejére (2014) esik, így fontos ezek értékelését elvégezni 2015 első felében, amely során kifejezetten a 2014 évi határidővel jelzett feladatok teljesülését szükséges áttekinteni.

A teljes ÉFS közbenső értékelését célszerű a 2014-2020 közötti uniós társfinanszírozású programok közbenső értékelésével összehangolni, különös tekintettel arra, hogy az ágazat fejlesztési támogatásai e programok keretében valósulnak meg. A közbenső értékelés során át kell tekinteni a célok időarányos teljesülését, és szükség esetén javaslatot kell készíteni az ÉFS módosítására.

Az ÉFS időtávjának lejárátát követően, 2021 első felében el kell végezni az utólagos értékelést.

4.4.3 Az értékelések végrehajtása

A nyomon követés és az értékelés koordinálása a Főosztály feladata, amely során figyelembe veszi az Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság szakmai iránymutatását és véleményét. Az értékeléshez szükséges adatok gyűjtésében, elemzésében részt vesznek a társ-főosztályok, háttérintézmények, szakmai szervezetek, és szükség esetén külső szakértő vagy szaktanácsadó cég is bevonható, hogy biztosítva legyen az értékelés függetlensége. A közbenső értékelések alapján az Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság egyetértésével a Főosztály javaslatot tehet az ÉFS esetleges módosításaira. Az értékelés eredményeit a Főosztály vagy a külső szaktanácsadó cég beszámoló formájában foglalja össze, amelyet a vidékfejlesztési miniszter fogad el.

4.5 Indikatív forrásterv

4.5.1 Források

Tekintettel arra, hogy az ÉFS végrehajtására irányuló kormányzati eszközök jelentős része közvetlenül nem „árazható be”, az ÉFS forrásszükséglete csak igen nagy vonalakban tervezhető. Továbbá, az egyes programok megvalósításához meghatározott – konkrét költségekkel járó – eszközök kidolgozására a program végrehajtása során kerül sor, így a pontosabb költség/forrásigényt, valamint ezek költségvetési fejezetek és előirányzatok szerinti lebontását is csak a program szintű kidolgozás során, az érintett tárcákkal egyeztetve – figyelembe véve az adott költségvetési év lehetőségeit – a konkrét feladatok alapján lehet meghatározni. Ennek megfelelően, az alábbi táblázat csupán programszinten mutatja a tervezett forrásigényeket, amelyben EMVA, ERFA és egyéb források összesítve szerepelnek.

Program	Tervezett forrásigény (millió Ft)
1. program: Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás	4 000
2. program: Innovatív, hatékony vállalkozások	300 000
3. program: Korszerű tudással rendelkező munkaerő	1 000
4. program: Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban	13 000
5. program: Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció	20 000
Összesen:	338 000

Az ágazat fejlesztéséhez a legjelentősebb eszköz- és forráskészlettel a VP rendelkezik, ugyanakkor további programok is hozzájárulnak a célok eléréséhez.

A VP forrásaiból mintegy 200 Mrd Ft támogatás felhasználása tervezett a hazai mezőgazdasági alapanyag-termeléssel szoros kapcsolatban álló, elsődleges feldolgozást végző („Annex I”) mikro- és kisvállalkozások versenyképességének és hatékonyságának növelésére, ill. élelmiszeripari profillal tevékenységi körét bővítő vállalkozások számára. Ugyanitt kaphatnak támogatást – mérettől függetlenül – a mezőgazdasági termelő vállalkozások élelmiszer-feldolgozásra irányuló fejlesztéseikhez.

A Kormány döntése alapján a GINOP különböző prioritásai keretében további mintegy 100 Mrd Ft forráshoz juthatnak az ágazat erre jogosult vállalkozásai (amelyek a korábbi támogatási időszakokban csak az EMVA forrásaiból juthattak támogatáshoz). A Partnerségi Megállapodás

értelmében azon közép-, nem mezőgazdasági terméket előállító vállalkozások részére, amelyek az EK Szerződés 1. melléklete szerinti termékeket állítják elő, ERFA támogatás elsődlegesen pénzügyi eszközökön keresztül lesz elérhető. Indokolt esetekben pénzügyi eszközök és vissza nem térítendő támogatások kombinációja is nyújtható ezen cégeknek. Mivel a GINOP nem dedikál forrásokat egyes iparágak számára, e források felhasználása jelentősen függ az élelmiszeripari vállalkozások abszorpciók képességétől. Uniós jogforrás alapján hagyományosan a GINOP támogatja továbbá a nem elsődleges feldolgozás iparágainak fejlesztéseit.

Egyéb források lehetnek az egyes programok kidolgozása során tervezett intézkedések/eszközök végrehajtására – a költségvetési források felhasználásának szabályai szerint – allokált nemzeti/költségvetési források (pl. támogatott hitelek, egyedi kormánydöntések alapján nyújtott támogatások, termékpálya stratégiák, felmérések elkészítésének költségei).

4.5.2 Megtérülés

Az indikatív forrástervben szereplő fejlesztési forrásokat az ágazat szereplői a VP és az egyéb operatív programok keretében használják fel, és a programok végrehajtása során a Bizottság által előírt/jóváhagyott mutatókat kell teljesíteni.

Ennél fontosabb, hogy a stratégia sikeres végrehajtásának eredménye az ágazatnak a jövőképpen megfogalmazott szerkezeti és technológiai megújulása lesz. A főbb fejlesztési irányokat, és a várható támogatási igényeket a fejezet végén látható táblázat tartalmazza. A fejlesztések kedvezményezettjei között kiemelt fontosságúak **a hús- és baromfifeldolgozás, a tejfeldolgozás és a zöldség-gyümölcs feldolgozás** területén működő vállalkozások.

Ez a megújulás közvetlen hatással lesz az ágazat legfőbb mutatóira, amelyek 2020-ra becslés szerint az alábbi módon alakulnak:

Az ágazat jövedelmezősége a jelenlegi 0% körüli értékről 4-5%-ra nő. A belföldi értékesítés 7-10%-kal, míg az export 30-40%-kal bővül. A közvetlenül az élelmiszer-feldolgozásban dolgozók száma 10-15 ezerrel bővül, és a növekvő mezőgazdasági alapanyag igény a mezőgazdasági foglalkoztatottak számának alakulására is kedvező hatással lesz. Növekszik az innovatív kis- és középvállalkozások száma.

Ez tovább részletezve azt jelenti, hogy:

Az ágazat a legkorszerűbb, világszínvonalú innovatív technológiák alkalmazásával lehetőséget kap az élelmiszer-feldolgozás élvonalához való felcsatlakozásra, ami stabilá teszi az ágazat helyzetét. Ez valódi áttörést jelenthet az ágazat versenyképességének növekedésében, a jövedelmezőség javulásában, ami hozzájárul az agrár-élelmiszergazdaság növekedéséhez is, a mezőgazdasági termelők kiszámíthatóbb és növekvő jövedelemre tehetnek szert.

A javuló vertikális együttműködések a mezőgazdasági termelőkkel biztonságosabbá teszi a mezőgazdaságban megtermelt élelmiszer célú alapanyag 2/3-ának feldolgozását, a magyar föld értékeinek magasabb hozzáadott értékű terméként történő értékesítését.

A fejlesztések és az innováció révén az ágazat egyre inkább az egészséges táplálkozást elősegítő, természetes alapanyagokból készülő élelmiszereket állít elő, hozzájárulva a lakosság általános egészségi állapotának javulásához. A biztonságos és jó minőségű hazai élelmiszer fogyasztása a megerősödő középosztály mintaadása révén a lakosság identitásának részévé válik, amelyet mindennapi vásárlási döntéseiben is érvényesít.

Az élelmiszer-feldolgozó vállalkozások – saját vállalkozási méretüknek megfelelően – fenntartható tevékenységet tudnak folytatni. A megerősödő közepes és nagy vállalkozásokra

stabilan lehet számítani a hazai élelmiszer szükséglet kielégítésében. Ezenkívül tovább tudják bővíteni export kínálatukat és új piacokra való belépéssel az exportált áru mennyiségét. A kis-, és mikro-vállalkozások pedig a magas hozzáadott értéket képviselő, egyedi, helyi ízeket megtestesítő, rövid ellátási láncban értékesített termékeket tudják korszerűbb és élelmiszerhigiéniai szempontból megbízhatóan előállítani, ami közvetlen és közvetett hatásain keresztül hozzájárul a vidéki térségek életszínvonalának javulásához.

A javuló térségi és termékpálya együttműködések biztonságosabbá teszik a kárpát-medencei tájegységek természetes kapcsolódási pontjain megtermelt mezőgazdasági alapanyag 2/3-ának feldolgozását, ez által a magyar föld értékeinek magasabb hozzáadott értékű terméként történő értékesítését, valamint a kárpát-medencei gazdasági kapcsolatok erősödését is.

Mindezek együttesen növelik mind a mezőgazdaság termelésben, mind az élelmiszer-feldolgozásban foglalkoztatottak létszámát, csökkenti a hazai lakosság import élelmiszereknek való kitétséget, azaz megteremti az élelmiszerek feletti önrendelkezést.

A kiemelt támogatások elmaradása értelemszerűen a fenti fejlődés elmaradását, a jelenlegi gyenge versenyképességi helyzet fennmaradását eredményezi, ami az ágazat jövedelmének, a foglalkoztatottak számának csökkenését vonja maga után. A hazai élelmiszer ellátást ennek következtében egyre inkább növekvő import élelmiszer fogja biztosítani.

Főbb fejlesztési területek	Becsült támogatási igény (Mrd Ft)
Gyártási technológiák megújítása	150
Kapacitásbővítés	50
Csomagolás, logisztika	50
IKT, nyomonkövetési, folyamatirányítási, minőségirányítási fejlesztések	30
Fejlesztések eredményeinek kipróbálását szolgáló megvalósuló pilot technológiák	20
Energia racionalizálás, vízfelhasználás csökkentés, szennyvízkezelés	150
Hulladékkezelés, melléktermék hasznosítás	50

4.6 Ütemterv- a megvalósítás intézményrendszere és folyamata

Az ÉFS végrehajtásának koordinálása az FM, és ezen belül a Főosztály feladata. Tekintettel a feladatok sokrétűségére, valamint arra, hogy az egyes eszközök/feladatok a kormány különböző szerveinek illetékességi körébe tartoznak, az ÉFS irányítását a 2.2 Előzmények fejezetben említett Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság végzi, amely szükség esetén munkacsoportokat hoz létre az egyes programok, ill. az egyes feladatok végrehajtására.

A feladatok ütemezését az egyes feladatok sürgőssége és összetettsége befolyásolja, másrészt, alkalmazkodni kell a 2014-2020 közötti uniós tervezési folyamat ütemtervéhez. A külső és belső feltételeket figyelembe véve megpróbáltunk feszes, de reális ütemtervet kialakítani.

Az ütemtervet, valamint a végrehajtásért felelős szervezeteket a következő táblázat tartalmazza.

Specifikus cél	Eszköz	Végrehajtásért felelős	Határidő
1. PROGRAM: STABIL FINANSZÍROZÁS, KIEGYENSÚLYOZOTT GAZDÁLKODÁS			
Egyszerű hitelhez jutás elősegítése	- Élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogram működtetése	FM, Miniszterelnökség, NGM	folyamatos
	- Az Élelmiszeripari Bankgarancia program és az egyéb finanszírozási konstrukciók elemzése, szükség esetén új konstrukciók kidolgozása	FM, NGM	2015.06.30.
	- Az élelmiszer-feldolgozást is támogató agrárbank létrehozása	FM, NGM	kormánydöntéstől függően
	- Vállalkozások koncentrált tájékoztatása a hitellehetőségekről	FM	folyamatos
Egyéb forrásbevonási lehetőségek ösztönzése	- Kapcsolódás a Nemzeti Befektetési Ügynökség befektetés-ösztönzési ágazati stratégiájához	FM, NGM	folyamatos
	- Egyéb befektetési lehetőségek ösztönzésével (pl. kockázati tőkebevonás, nyugdíjalapok tőkekihelyezése) tőkebeáramlás elősegítése az élelmiszeripar egyes szakágazataiba	FM, NGM	folyamatos
Struktúra kialakítása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások kezelésére	- „Probléma monitoring- és válságkezelési” rendszer kidolgozása	FM, NGM	2015.12.31.
	- Nehéz helyzetben lévő vállalkozások felmérése	FM, NGM	2015.12.31.
	- A már ismert problémák megoldására intézkedési terv kidolgozása	FM, NGM	2015.12.31.
A kiegyensúlyozott gazdálkodás, ezen belül a tartalékképzés ösztönzése	- A támogatások feltétele a kiegyensúlyozott gazdálkodás	FM, NGM	folyamatos
2. PROGRAM: INNOVATÍV, HATÉKONY VÁLLALKOZÁSOK			
Műszaki, technológiai korszerűsítés	- Magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, vállalati szerkezetátalakítást, jobb munkaerő és termelés hatékonyságot, versenyképesebb termékstruktúra kialakítását, piacra jutást elősegítő fejlesztések (ezek ösztönzése VP 2 prioritáson, GINOP-on keresztül)	Miniszterelnökség, FM, NGM	2014-2020 támogatási időszak
	- Anyag-, energia- víztakarékos, valamint környezetterhelést csökkentő feldolgozási technológiák bevezetése, üzemi infrastruktúra energia- és víztakarékosságot, valamint emisszió-csökkentést célzó korszerűsítése, beleértve az épületenergetikát (VP 5. prioritás, GINOP)	Miniszterelnökség, FM, NGM, NFM	2014-2020 támogatási időszak
	- Egyedi támogatások nagyvállalatok számára	KKM	2014-2020 támogatási időszak
	- Nagy élőmunka igényű termékek előállításához szükséges beruházások (VP 2 és 6. prioritás)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
Versenyképes ágazati struktúra kialakítása	- <i>(Termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása)</i>		<i>Lásd: Termékpálya szintű gondolkodás megerősítés</i>
	- Szakágazati szerkezetátalakítási programok kidolgozása, megfelelő támogatás biztosítása	FM	2015.12.31.

Specifikus cél	Eszköz	Végrehajtásért felelős	Határidő
K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése	- Az ágazat szempontjából hasznos alapkutatások, és gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások ösztönzése (GINOP, Horizont 2020)	Miniszterelnökség, NGM	2014-2020 támogatási időszak
	- Az élelmiszeripar egyes területeivel foglalkozó szellemi műhelyek létesítése az egyetemek, vállalatok, kormányzat, civil szervezetek bevonásával	FM	folyamatos
	- Tudás- és technológia transzfer hálózat kialakítása (VP – EIP)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
	- A piaci igényekre reagáló korszerű termékek, technológiák és eljárások kidolgozása, bevezetése és elterjesztése együttműködés keretében (VP 1. prioritás)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
	- Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szaktanácsadási rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
	- Első sorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szakmai továbbképzési rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
3. PROGRAM: KORSZERŰ TUDÁSSAL RENDELKEZŐ MUNKAERŐ			
Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben	- Menedzserképzés a korszerű vezetői ismeretek megszerzéséhez (hatékonytágra növelő szervezési megoldások, stratégiai gondolkodás, vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, társadalmi felelősségvállalás)	FM, NGM, EMMI	folyamatos
	- Vállalkozási ismeretekre irányuló képzési és tanácsadási programok (GINOP)	Miniszterelnökség, NGM	2014-2020 támogatási időszak
Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása	- A szakképzési és felsőoktatási rendszer átalakítása a gyakorlat igényeihez igazodva, a gyakorlati képzés feltételeinek megteremtése, javítása	FM, NGM, EMMI	folyamatos
	- Agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújítása a magas szintű, korszerű agrár-szakigazgatás biztosítása céljából, a szakmai értékek társadalmi szintű elismertetése	FM, NGM, EMMI	folyamatos
	- Élelmiszeripari szakemberek társadalmi és szakmai elismerésének javítása	FM, NGM, EMMI	folyamatos
4. PROGRAM: EGYENRANGÚ POZÍCIÓ AZ ÉLELMISZERLÁNCBAN			
Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése	- Termékpályák integrált helyzetelemzése, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása	FM	2015.12.31.
	- Az élelmiszerlánc-menedzsment szemlélet, és gyakorlati módszerek oktatása	FM, EMMI	folyamatos
	- Az egyes termékpályák szereplőinek hálózatba integrálása, ezzel a know-how átadás hatékonyságának növelése	FM	folyamatos

Specifikus cél	Eszköz	Végrehajtásért felelős	Határidő
Vertikális és horizontális együttműködés erősítése	- Jogszabályi feltételek áttekintése, szükség esetén segítő jogszabályok megalkotása, feldolgozó értékesítő szervezetekre („FÉSz”) vonatkozó rendelet megalkotása	FM	2015.12.31.
	- Együttműködéseket népszerűsítő programok, integrációk, szociális szervezetek, versenyképességet és innovációt elősegítő hálózatok előnyben részesítése a támogatásoknál	Miniszterelnökség, FM, NGM, BM	2014-2020 támogatási időszak
	- Rövid ellátási láncok kialakítása, szervezése, promóciója és a termelői részvétel elősegítése – a kistermelők bevonása a minőségi élelmiszerellátásba (REL alprogram)	Miniszterelnökség, FM	2014-2020 támogatási időszak
	- Közös infrastruktúra használatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása (TOP)	Miniszterelnökség, NGM	2014-2020 támogatási időszak
	- Az együttes piacra jutás elősegítése érdekében bármilyen formában együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelem-fejlesztési beruházásainak támogatása (TOP)	Miniszterelnökség, NGM	2014-2020 támogatási időszak
	- Kereskedőházak integrációs tevékenységének támogatása	KKM, NGM, FM	folyamatos
	- A hatékony együttműködési formák, azok előnyeinek bemutatása	FM	folyamatos
	- <i>(Közös védjegy vagy márkahasználat elősegítése)</i>		
5. PROGRAM: KERESETT MAGYAR ÉLELMISZEREK, ERŐS PIACI POZÍCIÓ			
Kül- és belpiaci lehetőségek feltárása, kihasználása	- Kül- és belpiaci felmérések, információk, elemzések rendszerének kialakítása	FM (AKI)	2015.12.31.
	- A felmérések eredményeinek eljuttatása a piaci szereplőkhöz	FM	folyamatos
	- Új, alternatív értékesítési lehetőségek (pl. közétkeztetés, gasztronómia) kihasználásának elősegítése, partnerek „összehozása”	FM	folyamatos
	- Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója	Kormány tagjai	folyamatos
Közösségi marketing lehetőségek kihasználása	- Segítség marketingprogramok kidolgozásában	FM, KKM	folyamatos
	- Magyar élelmiszerek promóciója a bel- és külpiacon, kiemelten KKV-k termékei	FM, KKM	folyamatos
Magyar élelmiszerek ismertségének, megkülönböztethetőségének javítása	- EU által elismert minőségrendszerek népszerűsítése (VP 3. prioritás)	FM	folyamatos
	- Hagyományos előállítású, illetve magas minőségű élelmiszerek és az azokhoz kapcsolódó programok népszerűsítése (Hungarikum program, HÍR program, KMÉ, Élelmiszerkönyv emelt szint), nemzeti minőségi rendszer létrehozása és működtetése	FM	folyamatos
	- Nemzeti minőségi rendszer egységes szabályozásának létrehozása és működtetése	FM	2015.06.30.

Specifikus cél	Eszköz	Végrehajtásért felelős	Határidő
	- Közös védjegy- vagy márkahasználat elősegítése	FM	folyamatos
	- Önkéntes nyomonkövetési és minőségrendszerek támogatása (VP 3. prioritás)	FM	2014-2020 támogatási időszak
Fogyasztói bizalom és a fogyasztói tudatosság növelése	- A legfontosabb fogyasztói, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal	EMMI, FM	folyamatos
	- A legfontosabb táplálkozási ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal	EMMI	folyamatos
	- Az élelmiszerlánc szereplőinek ösztönzése az egészséges táplálkozást elősegítő (pl. csökkentett só- és cukortartalmú) termékek arányának növelésére	FM, EMMI	folyamatos
	- Vásárlói tudatosság erősítése az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatban	EMMI, FM	folyamatos
	- Vásárlói tudatosság erősítése az árban megjelenő minőségi többlettel kapcsolatban	FM, EMMI	folyamatos
	- Információs rendszerek kiépítése	FM, EMMI	folyamatos
6. PROGRAM: TÁMOGATÓ VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET			
Stabil, vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet	- (Lásd: Egyszerű állam kormányzati program)	IM, Miniszterelnökség, NGM, FM	
A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok	- (Lásd: Élelmiszer-biztonsági Stratégia)	FM (NÉBIH)	
Összehangolt támogatáspolitikai	- Fejlesztési programok összehangolása (VP, GINOP, TOP stb.)	Miniszterelnökség, FM, NGM	
	- Egységes, vállalkozásbarát eljárásrendek kialakítása	Miniszterelnökség, FM, NGM	
Versenyképességet támogató egyszerű adó- és járulérendszer	- Élelmiszerek ÁFA kulcsának felülvizsgálata, amennyiben ez illeszkedik a kormányzati adópolitikába, illetve a költségvetés teherbíró képessége lehetővé teszi	Korm.	
	- Fogyasztási típusú adók hatásának vizsgálata, összehangolásuk az élelmiszergazdasággal kapcsolatos kormányzati célokkal	FM, NGM	
	- Élelmiszer-előállítókat terhelő különadók kidolgozása/módosítása során az ágazat stratégiai céljainak lehetőség szerinti figyelembe vétele	FM, NGM	
Élelmiszeripar bel- és külpiazi érdekeinek kormányzati szintű védelme	- Védelem a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szemben	FM, NGM	
	- EU és WTO szintű kereskedelmi tárgyalásokon az élelmiszergazdaság érdekeinek összehangolt képviselése	FM, NGM, KKM	
	- Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója	FM, NGM, KKM	

4.7 Társadalmi egyeztetés

Bár, amint azt a korábbi fejezetekben említettük, az ÉFS az FM és a kormányzat élelmiszeriparral kapcsolatos feladatait tartalmazza, már a munka előkészítő szakaszában is fontosnak tartottuk az érintettek, első sorban a vállalkozások és szakmai szervezeteik tájékoztatását, véleményük kikérését. Ennek keretében, 2012 januárjában munkaértekezletet tartottunk az élelmiszeripari vállalatok széles spektrumát képviselő vállalati vezetőkkel, megvitatta az ágazatot és a vállalkozásokat érintő legfontosabb kérdéseket. 2013 januárjában az élelmiszeripar szakmai szervezeteivel tartottunk megbeszélést, ahol az élelmiszeripar helyzetének javítására javasolt intézkedésekről egyeztettünk a résztvevőkkel, és megvitattuk a szakmai szervezetek lehetséges szerepvállalását ezek végrehajtásában. Ezekon kívül számos egyéb rendezvényen vettek részt a Főosztály és az Élelmiszerlánc-felügyeletért és Agrárigazgatásért Felelős Államtitkárság (továbbiakban: az Államtitkárság) vezetői és munkatársai, ahol ismertették és vitára bocsátották az ÉFS főbb gondolatait.

2013. szeptember közepére – részletes helyzetelemzés alapján – elkészültek az ÉFS legfontosabb fejezetei, amelyekben megfogalmaztuk az ÉFS átfogó társadalompolitikai céljait, az élelmiszeriparral kapcsolatos specifikus célokat és az ezek elérésére irányuló programokat (5. fejezet). Az 5.3. fejezet már felsorolásszerűen tartalmazta azokat az eszközöket is, amelyek véleményünk szerint a legjobban segíthetik a programok megvalósítását. Kihasnálva az Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás (OMÉK) nyilvánosságát, 2013. szeptember 19-én konferencia keretében ismertettük az ÉFS alapvető célkitűzéseit a szakmai érdeklődőkkel. Az ÉFS-t 2013. szeptember 23-án bocsátottuk hivatalosan társadalmi egyeztetésre, amelynek keretében a dokumentumot közzé tettük az Élelmiszerlánc-felügyeletért és Agrárigazgatásért Felelős Államtitkárság honlapján, valamint megküldtük – többek között – a szakmai szervezeteknek, stratégiai partnereinknek, az Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság tagjainak valamint az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottságának. (5. melléklet: A társadalmi egyeztetésben résztvevő szervezetek és szakértők)

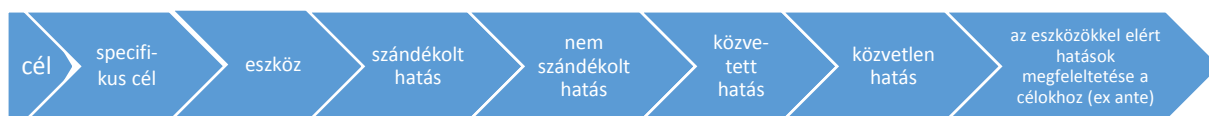
2013. október 7-ig vártuk az érdeklődők véleményeit, javaslatait. Összesen 11 szervezettől kaptunk véleményt illetve javaslatokat. A konkrét, szövegszerű javaslatok jelentős részét beépítettük az ÉFS szövegébe, az egyéb észrevételeket és véleményeket a társadalmi egyeztetést lezáró, 2013. október 17-i munkaértekezleten vitattuk meg a javaslattevőkkel (6. melléklet: Emlékeztető). Az emlékeztetőt az államtitkárság honlapján közzé tettük.

4.8 Előzetes értékelés

Az ÉFS kidolgozásával párhuzamosan, az ÉFS készítőivel interaktív kapcsolatban készült el **Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiájának ex ante értékelése** (lásd külön mellékletben). Az előzetes értékelés főbb megállapításai az alábbiak:

Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája a helyzetértékelésre építve átfogó társadalompolitikai célokat és a célok megvalósulását segítő specifikus programok eszközrendszerét határozza meg. Az élelmiszeripari stratégia előzetes („ex-ante”) hatáselemzésének célja a sikeres, hosszú távon is eredményes, valamint hatékony fejlesztéspolitikai stratégia tervezésének és végrehajtásának támogatása volt.

Az előzetes hatásvizsgálat során a stratégia helyzetelemzésre építő átfogó társadalompolitikai céljainak és annak megvalósítását szolgáló specifikus programok eszközeinek, valamint a célok és az eszközök összefüggéseinek vizsgálatára került sor. Az előzetes hatásvizsgálat módszertana szerint az átfogó társadalompolitikai célok és a specifikus célok hatásainak vizsgálata az alábbiak szerint történt:

A vizsgálatok az indikátorok elemzésével egészültek ki, amelyek változása – ez az egyes eszközökre külön-külön került meghatározásra – a bázis indikátorokhoz képest a tervezett eszközök megvalósításának eredményességét jellemzi.

A stratégia előzetes („ex-ante”) hatáselemzése a hatásútvonal mellett a helyzetértékelésre építő stratégiai célok megvalósíthatóságát méri fel a kulcs indikátorok bázisára vetített elmozdulások figyelembevételével. A szándékolt és nem szándékolt, valamint a közvetlen és közvetett hatások a stratégiai célok várható eredményét fejezik ki.

A stratégiai célok megvalósulását érvényesítő eszközök hatásai érintik az élelmiszer előállítás minden szereplőjét függetlenül attól, hogy a versenyszféra vállalkozója, vagy az önfoglalkoztató, saját termelésű mezőgazdasági alapanyagot feldolgozó háztáji gazdálkodó. A stratégiában meghatározott, a teljes élelmiszertermelés fejlesztését érintő átfogó- és specifikus programcélok megvalósulásával a következő fontosabb – a társadalom egészét is érintő – hatások rögzíthetők:

- A belföldi élelmiszerfogyasztás (élelmiszerszükséglet) kielégítésének alapvető forrásává a hazai élelmiszertermelés válik, amellyel a vidéki lakosság önfenntartó képessége megalapozódik. Magyarország élelmiszer termelési potenciálját kihasználva a lakosság minél nagyobb arányban (legalább 80%-ban) hazai előállítású termékeket fogyaszt. A legfontosabb élelmiszer termékekből a közvetlen értékesítés 25 %-kal való bővülése.

- Az élelmiszer a lakosság egészségét és életminőségét befolyásoló egyik tényező. A hazai lakosság – az eszközrendszer hatásaként - nagyobb mértékben fogyaszt hazai előállítású, magas hozzáadott értéket tartalmazó, az egészséges életmódot támogató termékeket. Oktatással, valamint aktív marketing politikával minden korosztályban az egészséges táplálkozás szemlélete erősödik. Ez a társadalompolitikai cél több minisztériumot érintő közös eszközrendszer kialakítását és érvényesítését követeli meg.
- Nő az élelmiszer-előállítás foglalkoztatásban betöltött szerepe. A helyi élelmiszer-feldolgozás a munkájukat elvesztő, a verseny-, vagy a közszférából kiszorult munkaerő számára alternatív lehetőséget biztosít, a tartós és magas munkanélküliséggel küzdő régiók „kitörési” lehetőséget kapnak. Az élelmiszer-feldolgozás helyzetének javulása a mezőgazdasági foglalkoztatást is pozitívan befolyásolja.
- A világ élelmiszertermelése előtt álló legnagyobb kihívás, hogy a növekvő népesség élelmiszer ellátását a környezet terhelés csökkentésével kell megvalósítani. Környezeti állapotunk védelme, javítása az élelmiszeripar fejlődésének progresszív elemévé válik. Ennek a társadalompolitikai célnak a megvalósulása több program specifikus cél eszközrendszerének együttes hatásaként érvényesül és elősegíti az agrár-élelmiszergazdaság környezetterhelés csökkentését.
- Tovább erősödik a magyar élelmiszeripari tevékenység nemzetgazdasági szintű, stratégiai jelentősége. Nő az élelmiszer-feldolgozás versenyképessége, ami pozitívan járul hozzá az ország GDP-jének növekedéséhez. Az élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javulása pozitívan hat a teljes élelmiszer előállítási lánc versenyképességére, azon belül különösen a mezőgazdasági alapanyag előállítók versenyképességének javulására.
- A pozitív export egyenleg javítja az ország külkereskedelmi egyensúlyát, az EU-n kívüli kereskedelmi, partneri kapcsolatok megerősödnek. Az élelmiszeripari vállalkozásoknál – mérettől függetlenül - a versenyképesség javításában meghatározó szerepe lesz az innovációnak.

A stratégia átfogó társadalompolitikai céljait megvalósító specifikus programok eszközei a következő hatásokat érik el:

- a finanszírozási és a műszaki, technológiai helyzet javítása érdekében tett pénzügyi, költségvetési jellegű intézkedések eredményeként a vállalkozások gazdálkodási helyzete javul
- az innováció ösztönzésével, a műszaki fejlesztés irányainak befolyásolásával, a célzott eszközfejlesztések eredményeként korszerű üzemek és hatékony technológiák kialakítása válik lehetővé, amelynek eredményeként a hazai élelmiszer-feldolgozás versenyképessége javul a szakképzés megújításával, a felsőoktatás megerősítésével, valamint vezetőképzés ösztönzésével korszerű tudással rendelkező humán erőforrás biztosítható az élelmiszeripari üzemek működtetéséhez, valamint minden élelmiszer előállító (minden vállalkozási forma) tevékenysége irányításához
- a stratégiai célok megvalósulása megköveteli az élelmiszerláncban résztvevők egyenrangú és hatékony együttműködési formáinak kialakítását, amely a nemzetközi példák alapján létrehozott fórumokon és együttműködések keretében hozzájárul az élelmiszer előállítás eredményességének javulásához a hazai előállítású élelmiszerek piaci pozíciója az előző eszközök alkalmazásával erősödik, a közösségi marketing programok és a bevezetésre kerülő, megkülönböztetést is célzó minőségsszabályozási rendszerek

eredményeként a hazai fogyasztók tudatossága a hazai előállítású termékek irányában fokozódik, a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok hatékonysága is javul

- az élelmiszeripari vállalkozások gazdasági környezete megváltozik a programcéloknak megfelelő ösztönző rendszerek és támogatások kialakításával, amely elősegíti az előző specifikus eszközök megvalósítását, a nemzetgazdaság szempontjából fontossá váló ágazat teljesítő képességének javulását.

Szükséges ugyanakkor arra is felhívni a figyelmet, hogy az intézkedések – különösen és elsősorban a vállalkozások gazdálkodási helyzetét javító pénzügyi jellegűek – elmaradása a fentiekkel ellentétes hatást eredményezhet, azaz az élelmiszer-feldolgozó ágazat versenyképessége tovább csökken, ami vállalkozások megszűnését, a foglalkoztatás csökkenését, a mezőgazdaság versenyképességének romlását eredményezi.

1. melléklet: A helyzetelemzés táblázata

1. táblázat: Az élelmiszergazdaság jelentősége a magyar nemzetgazdaságban

Év	Az élelmiszeripar élelmiszeripar (TEÁOR'08: 10-12 ág) részaránya			Élelmiszer, ital, dohányáru		
	Foglalkoztatásból, %	Bruttó hozzáadott értékéből	Beruházásból	részaránya		külkereskedelem egyenlege, Mrd Ft
				Fogyasztásból	Exportból	
2000	4,0	3,3	3,7	25,3	6,9	302,2
2001	4,1	3,6	4,1	25,3	7,5	374,8
2002	4,2	3,6	3,1	24,8	6,8	308,9
2003	3,9	3,2	3,6	24,3	6,5	303,2
2004	3,6	2,9	3,7	23,7	6,0	223,1
2005	3,6	2,7	3,6	22,7	5,8	181,1
2006	3,6	2,5	3,1	23,3	5,5	214,8
2007	3,4	2,4	3,2	24,2	6,3	360,5
2008	3,3	2,2	1,8	24,8	6,7	373,4
2009	3,5	2,5	1,9	24,6	7,2	347,6
2010	3,3	2,4	2,2	24,1	6,9	464,2
2011	3,2	2,2	2,5	24,6	7,5	594,9
2012	3,2	2,2	3,3	25,4	8,2	764,9

Forrás: KSH adatok alapján

2. táblázat: Az élelmiszeripar (élelmiszer, ital és dohánytermék gyártás) termelése és értékesítése (milliárd forint, illetve változás az előző évhez viszonyítva %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Termelési érték folyó áron	1949,5	1854,8	1946,5	2004,0	2103,6	2070,4	2031,6	2285	2527,3	2615,3
Termelési érték volumenváltozása	-4%	-5,3%	1,2%	-3,9%	-6,7%	-2,0%	-0,7%	3,1%	4,6%	-0,1
Belföldi értékesítés folyó áron	1495,9	1440,8	1465,9	1509,5	1539,4	1463,1	1415,3	1493,7	1592,2	1613
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-6,7%	-4,3%	-0,9%	-5,1%	-8,3%	-4,6%	-2,2%	-2,5%	1,2%	-1%
Exportértékesítés folyó áron	429,3	442,2	460,7	497,2	571	614,5	649,9	769,8	912,9	1012
Exportértékesítés volumenváltozása	3%	2,1%	-1,9%	3,8%	-1,1%	4,8%	7,8%	6,7%	11,0%	5,4%
Összes értékesítés folyó áron	1925,3	1882,9	1926,6	2006,6	2110,4	2077,6	2065,3	2263,5	2505,2	2624,9
Összes értékesítés volumenváltozása	-4,7%	-2,9%	-1,2%	-3,1%	-6,5%	-2,0%	0,7%	0,4%	4,6%	0,2%

Forrás: KSH alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás

3. táblázat: A nemzetgazdaság és az élelmiszeripar gazdasági teljesítményének alakulása

Millió Ft

Év	Árbevétel (élip)	Árbevétel (ng)	Export árbevétel (élip)	Export árbevétel (ng)	Kibocsátás (élip)	Kibocsátás (ng)
2004	2 332 950	46 089 796	431 398	9 619 286	2 069 450	26 048 462
2005	2 269 969	50 525 764	450 017	11 350 235	1 996 022	2 838 4011
2006	2 248 284	60 676 693	469 625	15 389 726	2 020 527	33 367 478
2007	2 418 131	64 429 632	539 207	17 404 811	2 151 987	35 483 750
2008	2 609 275	70 254 015	593 351	18 840 636	2 337 894	37 808 233
2009	2 755 016	63 546 253	681 590	15 135 269	2 397 070	33 513 865
2010	2 761 227	67 010 681	744 144	18 992 961	2 395 406	40 047 111
2011	3 147 250	71 372 080	923 634	21 822 025	2 763 234	43 203 471
2012	3 156 989	70 848 258	942 914	21 773 261	2 806 885	42 970 170
2013	3 223 208	72 297 625	1 056 442	22 654 877	2 864 468	44 162 631

Forrás: APEH-NAV gyorsjelentés alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás

4. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2004-2013 között (millió Ft)

Év	Üzemi tevékenység eredménye	Pénzügyi műveletek eredménye	Rendkívüli eredmény	Adózás előtti eredmény	Adózott eredmény	Mérleg szerinti eredmény
2004	40 081	-10 562	8 344	37 714	26 390	-25 019
2005	60 222	-20 629	11 477	51 016	39 687	2 851
2006	72 182	-29 189	8 595	51 421	41 752	14 325
2007	50 645	-29 796	4 582	25 237	17 830	-3 705
2008	56 603	-50 982	3 986	9 550	-889	-52 153
2009	95 433	-40 967	-1 436	53 036	42 883	457
2010	87 903	-28 823	2 336	61 424	51 087	1 267
2011	94 173	-58 985	2 882	38 073	30 328	-19 736
2012	64 550	-19 774	1 015	45 791	38 192	-4 553
2013	92 404	-29 868	8 854	71 390	62 728	18 027
2012/2004, %	161,0	187,2	12,2	121,4	144,7	18,2

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás (2013 – NAV Gyorsjelentés)

5. táblázat: Az élelmiszeriparban¹⁸ foglalkoztatottak száma a KSH és NAV adatai alapján 2008 és 2012 között

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2012/2008, %
KSH, Teljes munkaidőben alkalmazásban állók létszáma	92131	86364	83802	80030	79673	79253	86,5%
KSH, alkalmazásban állók létszáma (összesen)	101578	96427	97371	95690	94208	94018	92,7%
NAV, átlagos statisztikai létszám	99651	96 072	94 752	94 842	na	na	95,2% (2011/2008)

6. táblázat: A keresetek alakulása az élelmiszeriparban, 2013

Forrás: KSH és NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás				
	Bruttó átlagkereset (Ft/fő/hó)	Bruttó átlagkereset indexe (százalék, 2012=100)	Nettó átlagkereset (Ft/fő/hó)	Nettó átlagkereset indexe (százalék, 2012=100)
Nemzetgazdaság összesen	230714	103,4	151118	104,9
Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása	196392	104,6	128635	105,8
Élelmiszergyártás	182751	105,2	119701	106,2
Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása	157218	104,8	102978	105,4
Halfeldolgozás, -tartósítás	145651	112,6	95384	113,0
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	179274	102,9	117424	103,8
Növényi, állati olaj gyártása	408419	102,5	267514	104,8
Tejfeldolgozás	218244	103,1	142950	104,5
Malomipari termék, keményítő gyártása	254860	103,6	166899	105,4
Pékáru, tésztafélek gyártása	147575	106,4	96660	106,8
Egyéb élelmiszer gyártása	234067	100,2	153314	102,0
Takarmány gyártása	245647	104,7	160899	106,6
Italgyártás	279722	101,1	183218	103,5
Desztillált szeszes ital gyártása	249011	101,6	163101	103,5
Szőlőbor termelése	181120	104,9	118634	105,9
Sörgyártás	349850	100,1	229152	103,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	328846	101,3	215394	104,1
Dohánytermék gyártása	341446	107,1	223647	108,8

Forrás: KSH

¹⁸ Élelmiszer és italgyártás, dohánytermék gyártása nélkül 102 756

7. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2009-2013 között

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Befektetett eszközök aránya (%)	46,7	47,0	45,5	46,1	47,0
Befektetett eszközök fedezettsége (%)	124,5	124,1	130,6	127,8	82,2
Tőkeerősség (%)	37,5	37,9	34,8	36,1	38,6
Eladósodottság foka (%)	58,1	58,5	61,5	60,4	57,3
Vevők/szállítók aránya (%)	129,5	133,5	110,2	105,3	105,3
Létszám arányos árbevétel (mFt/fő)	28,7	29,1	33,2	35,3	35,1
Árbevétel arányos üzemi eredmény (Ft/100 Ft)	3,46	3,18	2,99	2,23	2,87
Árbevétel arányos adózott eredmény ROS (Ft/100 Ft)	1,56	1,85	0,96	1,35	1,95
Eszközarányos nyereség ROA (Ft/100 Ft)	2,23	2,64	1,41	2,03	2,97
Saját tőke arányos nyereség ROE (Ft/100 Ft)	5,94	6,96	4,05	5,64	7,66
Likviditási ráta (együttható)	1,18	1,39	1,11	1,15	1,21

Forrás: 2009-2012 NAV adatbázis és 2013 NAV Gyorsjelentés alapján készült az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán

8. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2008-2012 között a vállalati méret függvényében

ÉV	Bef. eszk. aránya (%)	Bef. eszk. fedezettsége (%)	Tőkeerősség (%)	Eladósodottság mértéke (%)	Vevők és szállítók aránya (%)	Létszám arányos árbevétel (mFt/fő)	Árbevétel arányos üzemi eredmény (Ft/100 Ft)	Árbevétel arányos adózott eredmény (Ft/100 Ft)	Eszköz arányos nyereség (Ft/100 Ft)	Saját tőke arányos nyereség (Ft/100 Ft)	Likviditási ráta
Mikro vállalkozások											
2009	58.3	183.9	31.7	64.5	98.7	14,04	0.37	-4.09	-2.75	-8.69	0.99
2010	60.3	202.6	29.7	66.6	86.9	13,59	-1.30	-3.51	-2.13	-7.17	0.91
2011	52.1	176.2	29.5	67.1	123.0	15,95	1.26	-0.167	-0.10	-0.35	1.08
2012	58.4	185.4	31.5	65.3	82.4	16.68	1.00	-0.27	-0.20	-0.62	1.04
2013	56.9	n.a.	37.8	58.9	90.2	15.92	1.99	0.01	0.01	0.02	1.17
Kisvállalkozások											
2009	51.2	130.6	39.2	57.2	113.3	16,99	3.09	1.45	1.77	4.50	1.23
2010	51.6	119.9	43.0	53.6	222.5	16,76	3.62	2.78	3.14	7.30	1.31
2011	50.6	131.8	38.4	58.2	115.3	18,92	1.53	-1.09	-1.30	-3.38	1.19
2012	48.0	116.3	41.3	55.0	107.9	19.76	2.53	1.22	1.46	3.54	1.21
2013	49.6	n.a.	45.5	50.2	117.0	20.43	2.80	3.35	4.39	9.65	1.39
Középvállalkozások											
2009	46.9	128.0	36.7	60.1	126.45	25,69	3.32	0.71	0.93	2.56	1.07
2010	45.6	119.3	38.3	58.8	130.45	26,58	3.46	1.82	2.56	6.70	1.09
2011	47.6	127.6	37.3	59.7	109.02	29,46	3.59	2.14	3.06	8.20	1.08
2012	49.9	155.4	32.1	64.5	109.65	31.78	1.76	0.81	1.11	3.46	1.10
2013	48,3	n.a.	35.8	60.5	117,8	32.54	3.57	2.49	3.51	9.82	1.26

Nagyvállalkozások											
2009	42.9	111.7	38.5	55.9	140.24	41.03	3.83	2.41	4.14	10.76	1.28
2010	43.7	117.7	37.2	58.7	114.40	42.46	3.22	1.99	3.39	9.11	1.16
2011	41.0	124.2	33.0	62.7	107.97	49.50	3.16	0.93	1.63	4.94	1.12
2012	40.6	107.6	37.7	58.6	104.24	51.42	2.49	1.77	3.26	8.65	1.18
2013	51.2	n.a.	38.9	57.3	96.6	49.88	2.58	1.46	2.73	7.03	1.14

Forrás: 2009-2011 NAV adatbázis és NAV Gyorsjelentések alapján készült az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán

9. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paraméterei vállalkezési méret szerint

Darab	2009	2010	2011	2012	2013
Mikrovállalkozások	3 426	3 517	3 725	3 736	3 709
Kisvállalkozások	1 004	1 033	1 059	1 027	986
Középvállalkozások	291	306	293	295	274
Nagyvállalatok	66	66	65	70	102
Összesen	4 787	4 922	5 142	5 128	5 071
Létszám	2009	2010	2011	2012	2013
Mikrovállalkozások	6 963	7 186	7 547	7 735	7 746
Kisvállalkozások	21 633	21 860	22 327	21 572	20 788
Középvállalkozások	31 236	31 057	30 530	30 526	28 076
Nagyvállalatok	36 240	34 649	34 438	36 547	35 318
Összesen	96 072	94 752	94 842	96 380	91 928
Árbevétel (Mrd Ft)	2009	2010	2011	2012	2013
Mikrovállalkozások	97,8	97,7	120,3	129,0	123,3
Kisvállalkozások	367,6	366,5	422,4	426,3	424,7
Középvállalkozások	802,4	825,7	899,4	969,9	913,6
Nagyvállalatok	1 487,1	1 471,1	1 704,9	1 879,4	1 761,5
Összesen	2 755,0	2 761,2	3 147,2	3 404,6	3 223,1

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

10. táblázat: CR5 mutatók (%)

Szakágazat megnevezése	2009	2010	2011	2012
Húsfeldolgozás, -tartósítás	40,1	40,9	40,2	42,8
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	44,5	46,1	47,6	47,6
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	91,6	87,6	87,5	83,1
Halfeldolgozás, -tartósítás	100,0	99,2	98,0	99,4
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	99,9	98,9	99,9	99,6
Gyümölcs-, zöldségféle gyártása	90,7	87,6	84,6	85,8
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	42,8	44,1	44,6	35,6
Olaj gyártása	98,0	98,1	98,5	98,0
Margarin gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Tejtermék gyártása	61,3	61,3	59,8	56,1
Jégkrém gyártása	95,2	95,3	95,4	95,5
Malomipari termék gyártása	48,0	43,4	48,5	48,3
Keményítő, keményítőtermék gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Kenyer; friss pékáru gyártása	13,7	14,4	14,0	14,5
Tartósított lisztes áru gyártása	69,7	66,5	69,8	69,1
Tésztafélék gyártása	66,8	67,8	71,2	67,9
Cukorgyártás	100,0	100,0	100,0	100,0
Édesség gyártása	81,9	80,0	79,5	79,6
Tea, kávé feldolgozása	69,4	78,2	73,0	71,3
Fűszer, ételízesítő gyártása	84,5	85,0	84,6	82,5
Készétel gyártása	98,8	96,9	96,2	97,5
Homogenizált, diétás étel gyártása	99,5	98,8	97,9	97,4

M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	47,8	46,7	53,4	54,2
Haszonállat-eledelel gyártása	37,1	38,7	39,9	42,2
Hobbiállat-eledelel gyártása	97,0	97,2	97,1	96,7
Desztillált szeszes ital gyártása	65,5	65,5	64,3	64,2
Szőlőbor termelése	34,2	34,1	34,2	33,3
Gyümölcsbor termelése	91,0	99,1	98,3	96,8
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Sörgyártás	99,2	99,1	99,2	99,4
Malátagyártás	100,0	100,0	100,0	100,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	80,4	76,6	74,1	69,2
Dohánytermék gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

11. táblázat: CR10 mutatók (%)

Szakágazat megnevezése	2009	2010	2011	2012
Húsfeldolgozás, -tartósítás	51,3	51,2	49,8	53,5
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	65,3	67,1	69,1	69,8
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	96,7	95,6	93,9	92,4
Halfeldolgozás, -tartósítás	100,0	100,0	100,0	100,0
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	100,0	100,0	100,0	100,0
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	96,3	95,5	94,2	94,7
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	57,9	58,8	59,3	54,6
Olaj gyártása	99,3	99,3	99,4	99,7
Margarin gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Tejtermék gyártása	80,4	80,1	80,9	79,1
Jégkrém gyártása	99,9	99,5	99,1	99,4
Malomipari termék gyártása	69,2	68,4	71,3	71,8
Keményítő, keményítőtermék gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Kenyer; friss pékáru gyártása	19,4	20,4	20,7	20,8
Tartósított lisztes áru gyártása	88,0	87,5	87,6	87,5
Tésztafélék gyártása	76,8	80,5	82,8	80,8
Cukorgyártás	100,0	100,0	100,0	100,0
Édesség gyártása	89,9	88,7	88,1	88,7
Tea, kávé feldolgozása	91,3	93,8	93,2	91,9
Fűszer, ételízesítő gyártása	95,6	95,2	95,2	94,7
Készétel gyártása	99,9	99,7	99,0	99,6
Homogenizált, diétás étel gyártása	100,0	100,0	99,9	99,9
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	68,6	67,6	70,6	72,4
Haszonállat-eledelel gyártása	60,4	60,1	61,7	59,2
Hobbiállat-eledelel gyártása	99,3	99,4	99,4	99,4
Desztillált szeszes ital gyártása	85,1	83,1	82,0	81,5
Szőlőbor termelése	48,8	49,7	47,2	47,1
Gyümölcsbor termelése	100,0	100,0	100,0	100,0
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0
Sörgyártás	99,6	99,5	99,6	99,7
Malátagyártás	100,0	100,0	100,0	100,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	90,8	88,8	88,2	84,6
Dohánytermék gyártása	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

12. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és összetevőinek alakulása

millió Ft

Év	Jegyzett tőke	Ebből: külföldi	Ebből: belföldi társas	Ebből: belföldi magán	Ebből: állami
2004	431 146	252 231	121 618	45 118	5 048
2005	312 556	165 055	86 646	49 633	4 175
2006	330 769	167 699	102 214	49 701	5 243
2007	299 554	151 193	88 874	50 693	3 547
2008	296 436	157 779	86 941	46 267	2 576
2009	291 952	151 328	82 445	45 065	2 696
2010	274 703	158 908	63 682	46 667	2 515
2011	276 163	163 665	61 811	45 394	2 469
2012	276 615	153 458	73 101	45 691	2 571
2013	248 013	122 970	71 878	43 749	3 186

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

13. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások alakulása a nemzetgazdasághoz viszonyítva, és anyagi, műszaki összetétel szerint

Folyó áron, millió forint					
Nemzetgazdaság összesen	2008 4 942 419	2009 4 659 670	2010 4 505 735	2011 4 390 857	2012 4 264 066
ebből: élelmiszeripari	96 844	87 303	98 184	109 249	117 942
Gép és jármű összesen	69 065	63 175	69 421	72 185	81 434
Gép összesen	60 104	57 132	61 430	66 027	75 484
Jármű összesen	8 962	6 043	7 991	6 158	5950
ebből: Belföldi gép	36 600	33 073	33 302	34 469	31 179
Belföldi jármű	5 179	3 213	5 308	3 832	3 330
Import gép	23 503	24 059	28 128	31 557	44 305
Import jármű	3 783	2 830	2 683	2 327	2 620
Épület	27 183	23 223	27 616	36 072	35 137
Élelmiszeripar aránya a nemzetgazdaság beruházásaiból (%)	2	1,9	2,2	2,5	2,8
Volumenindex (előző év=100)					
Nemzetgazdaság összesen	2008 100,4	2009 91,9	2010 95	2011 95,4	2012 95,0
ebből: élelmiszeripari	81,1	88,5	111	108,7	105,1
Gép és jármű összesen	87,4	90,1	108,4	101,6	110,0
Gép összesen	82,2	91,8	106	104,6	110,9
Jármű összesen	151,5	76,2	131,3	77,7	100,6
ebből: Belföldi gép	84,7	90,4	98,7	102,1	90,5
Belföldi jármű	174,8	83,5	163,4	74	91,9
Import gép	78,6	93,9	116,2	107,3	131,8
Import jármű	128,1	69,3	94,6	84,7	114,5
Épület	68,9	83,1	117,4	127,6	95,0

KSH, teljes körű megfigyelés

14. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásai szakágazatok szerint*

Megnevezés	2008	2009	2010	2011	2012
	folyó áron, millió Ft				
Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása összesen	85 768	77 168	89 597	105 765	114 736
Hús- és halfeldolgozás,- tartósítás	3 665	3 642	6 002	6 994	7 141
Húsfeldolgozás,- tartósítás	3 655	3 631	5 986	6 527	7 137
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	4 119	3 956	4 824	6 778	6 018
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	4 545	3 745	3 886	4 618	5 794
Halfeldolgozás, tartósítás	10	11	15	467	4
Gyümölcs-,zöldségfeldolgozás,-tartósítás	7 234	9 275	8 225	7 618	8 119
Olaj gyártása	2 524	1 666	1 337	808	1 509
Margarin gyártása	..	..	..	..	..
Tejtermék gyártása	7 160	6 422	7 368	6 446	4 121
Malomipari termék gyártása	3 046	3 178	6 358	2 481	2 096
Kenyér; friss pékáru gyártása	5 462	5 317	5 836	4 021	6 083
Tartósított lisztes áru gyártása	3 983	4 365	3 507	4 399	6 458
Tésztafélék gyártása	1 024	1 159	867	880	3 102
Takarmány gyártása	4 125	4 608	6 959	4 772	5 076
Cukorgyártás	742	474	..	..	..
Édesség gyártása	2 428	1 704	2 958	1 590	3 271
Tea, kávé feldolgozása	2 766	3 306	6 351	8 716	11 180
Desztillált szeszes ital gyártása	1 187	1 841	1 208	1 881	2 022
Szőlőbor termelése	3 391	5 198	6 431	7 267	9 179
Sörgyártás	6 801	2 696	3 519	3 324	4 443
Üdítőital, ásványvíz gyártása gyártása	8 929	5 119	4 568	9 116	6 407
Dohánytermékek gyártása	2 318	1 585	4 924	1 296	3 555

Forrás: KSH

*Az adatok a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra, a költségvetési- és a költségvetési rend szerint gazdálkodó szervekre és a kijelölt non-profit intézményekre vonatkoznak

15. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása vállalati méret szerint (millió Ft)

Vállalati méret	2008	2009	2010	2011	2012
Mikro-vállalkozások	8 808	7 342	8 342	9 593	20 099
Kisvállalkozások	15 801	19 797	16 029	21 477	17 559
Középvállalkozások	46 423	33 530	29 784	36 658	58 244
Nagyvállalatok	55 558	43 774	35 359	50 608	34 919
Összesen	126 591	104 442	89 514	118 336	130 821

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

16. táblázat: Az élelmiszeripar szakágazatainak legfőbb mutatói 2012-ben

Fő, darab, millió Ft

Szakágazat megnevezése	Létszám	Váll. száma	Árbevétel	Beruházás
Húsfeldolgozás, -tartósítás	13 634	401	382 124	13 509
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	8 926	123	285 889	8 052
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	4 529	70	107 714	1 302
Halfeldolgozás, -tartósítás	50	13	288	7
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	335	11	12 072	149
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1 033	62	66 243	1 264
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6 740	376	217 934	8 204
Olaj gyártása	754	70	224 652	1 719
Margarin gyártása	40	2	4 651	53
Tejtermék gyártása	6 260	102	267 987	5 089
Jégkrém gyártása	189	20	5 092	241
Malomipari termék gyártása	2 308	119	142 288	5 186
Keményítő, keményítőtermék gyártása	301	8	113 324	2 414
Kenyér; friss pékáru gyártása	19 089	1 275	151 376	5 705
Tartósított lisztes áru gyártása	2 613	104	51 877	2 580
Tésztafélék gyártása	1 520	149	37 042	1 371
Cukorgyártás	270	10	53 098	1 839
Édesség gyártása	4 670	231	167 978	3 534
Tea, kávé feldolgozása	177	31	5 803	341
Fűszer, ételízesítő gyártása	1 232	44	29 613	1 391
Készétel gyártása	263	30	5 071	211
Homogenizált, diétás étel gyártása	293	20	10 588	272
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	4 549	217	76 365	22 906
Haszonállat-eledel gyártása	2 716	133	216 682	5 242
Hobbiállat-eledel gyártása	1 560	40	80 565	2 308
Desztillált szeszes ital gyártása	1 506	324	65 417	2 488
Szőlőbor termelése	3 741	752	91 906	18 363
Gyümölcsbor termelése	26	12	732	105
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	6	5	66	26
Sörgyártás	1 955	54	133 824	4 581
Malátagyártás	29	6	11 997	95
Üdítőital, ásványvíz gyártása	3 809	308	189 814	6 314
Dohánytermék gyártása	1 257	6	194 595	3 960
Összesen	96 380	5 128	3 404 667	130 821

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

17. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriának alakulása szakágazatok szerint 2012-ben

millió Ft

Szakágazat megnevezése	Üzemi	Pénzügyi	Rendkív.	Adózás előtti	Adózott
Húsfeldolgozás, -tartósítás	2 388	-4 727	-151	-2 491	-3 045
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	124	-1 249	196	-928	-1 161
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	-2 348	228	-424	-2 544	-2 809
Halfeldolgozás, -tartósítás	-26	-25	0	-51	-51
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	-667	-66	-26	-759	-760
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	3 921	-994	28	2 954	2 706
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	11 579	-3 988	3 362	10 953	10 419
Olaj gyártása	9 580	3 692	828	14 100	13 052
Margarin gyártása	-418	-118	-1	-537	-538
Tejtermék gyártása	1 067	-754	-86	227	-48
Jégkrém gyártása	465	10	-5	470	454
Malomipari termék gyártása	6 059	-1 777	157	4 439	4 098
Keményítő, keményítőtermék gyártása	25 698	-1 120	1	24 579	23 678
Kenyer; friss pékáru gyártása	1 894	-948	278	1 224	872
Tartósított lisztes áru gyártása	3 754	-541	-75	3 137	2 885
Tésztafélék gyártása	1 384	-550	-40	794	685
Cukorgyártás	2 430	-119	-353	1 959	1 854
Édesség gyártása	4 582	-3 048	15	1 550	1 387
Tea, kávé feldolgozása	260	15	4	279	265
Fűszer, ételízesítő gyártása	1 098	-627	60	531	500
Készétel gyártása	569	34	-13	590	553
Homogenizált, diétás étel gyártása	178	74	-33	220	201
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	-1 317	-453	176	-1 595	-1 972
Haszonállat-eledel gyártása	5 322	-2 038	-43	3 240	2 730
Hobbiállat-eledel gyártása	3 976	-306	85	3 754	3 297
Desztillált szeszes ital gyártása	2 237	-446	-368	1 423	1 188
Szőlőbor termelése	872	-1 261	614	225	-220
Gyümölcsbor termelése	30	-15	0	15	13
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	25	0	0	25	24
Sörgyártás	-9 343	-2 317	-112	-11 771	-11 992
Malátagyártás	-307	-206	0	-513	-518
Üdítőital, ásványvíz gyártása	2 142	-1 125	176	1 193	864
Dohánytermék gyártása	-1 177	-1 129	-96	-2 403	-2 696
Összesen	76 028	-25 893	4 153	54 288	45 915

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

18. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének szerkezete szakágazatok szerint 2012-ben

millió Ft

Szakágazat megnevezése	Jegyzett tőke	Ebből: külföldi	Ebből: belf. t.	Ebből: belf. m.
Húsfeldolgozás, -tartósítás	15 084	3 623	6 853	4 552
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	14 804	4 628	7 230	1 894
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	15 289	4 701	10 182	405
Halfeldolgozás, -tartósítás	32	7	7	19
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	1 559	1 503	0	56
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	5 789	4 784	490	515
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	13 251	4 464	4 864	3 718
Olaj gyártása	12 554	11 795	553	206
Margarin gyártása	289	0	286	3
Tejtermék gyártása	20 513	8 481	10 208	1 825
Jégkrém gyártása	1 751	1 689	33	30
Malomipari termék gyártása	12 857	5 585	2 249	5 007
Keményítő, keményítőtermék gyártása	5 198	2 483	2 664	52
Kenyer; friss pékáru gyártása	10 521	2 604	3 058	4 767
Tartósított lisztes áru gyártása	4 072	2 885	669	518
Tésztafélék gyártása	2 305	282	830	1 187
Cukorgyártás	9 845	8 667	979	89
Édesség gyártása	15 825	14 870	104	850
Tea, kávé feldolgozása	342	94	3	245
Fűszer, ételízesítő gyártása	2 272	0	1 744	526
Készétel gyártása	105	9	6	90
Homogenizált, diétás étel gyártása	298	206	0	91
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	4 384	2 058	1 026	1 299
Haszonállat-eledelel gyártása	13 031	6 455	4 269	2 306
Hobbiállat-eledelel gyártása	2 508	2 443	13	52
Desztillált szeszes ital gyártása	6 016	2 041	1 858	2 117
Szőlőbor termelése	33 705	13 290	7 332	10 518
Gyümölcsbor termelése	23	0	0	23
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	7	0	0	7
Sörgyártás	18 456	17 975	8	457
Malátagyártás	599	592	6	1
Üdítőital, ásványvíz gyártása	23 415	19 710	1 342	2 266
Dohánytermék gyártása	9 915	5 537	4 234	0
Összesen	276 615	153 459	73 101	45 691

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

19. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása szakágazatok szerint

millió Ft

Szakágazat megnevezése	2009	2010	2011	2012
Húsfeldolgozás, -tartósítás	6 972	7 013	9 664	13 509
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	3 753	4 959	6 980	8 052
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	2 732	2 866	1 797	1 302
Halfeldolgozás, -tartósítás	5	0	4	7
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	286	290	421	149
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1 370	2 236	1 810	1 264
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	8 811	5 703	10 923	8 204
Olaj gyártása	1 119	1 548	3 350	1 719
Margarin gyártása	0	381	35	53
Tejtermék gyártása	7 835	6 787	8 680	5 089
Jégkrém gyártása	521	150	78	241
Malomipari termék gyártása	4 585	8 910	5 073	5 186
Keményítő, keményítőtermék gyártása	2 480	1 861	2 237	2 414
Kenyer; friss pékáru gyártása	6 650	6 469	7 097	5 705
Tartósított lisztes áru gyártása	4 755	3 470	3 781	2 580
Tésztafélék gyártása	1 433	2 051	2 551	1 371
Cukorgyártás	531	434	272	1 839
Édesség gyártása	5 073	2 989	14 220	3 534
Tea, kávé feldolgozása	101	145	148	341
Fűszer, ételízesítő gyártása	3 540	2 319	754	1 391
Készétel gyártása	192	204	973	211
Homogenizált, diétás étel gyártása	3 155	242	420	272
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	1 656	955	1 207	22 906
Haszonállat-eledel gyártása	4 593	4 292	5 049	5 242
Hobbiállat-eledel gyártása	4 730	1 195	2 147	2 308
Desztillált szeszes ital gyártása	2 456	2 927	2 530	2 488
Szőlőbor termelése	9 161	7 901	10 783	18 363
Gyümölcsbor termelése	33	127	4	105
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	0	0	1	26
Sörgyártás	3 049	2 033	2 922	4 581
Malátagyártás	1 899	832	669	95
Üdítőital, ásványvíz gyártása	9 493	3 684	7 881	6 314
Dohánytermék gyártása	1 471	4 542	3 879	3 960
Összesen	104 442	89 514	118 336	130 821

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

20. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazítatlan volumenindexei (2002–2013) [előző év=100,0]

Év	Élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes	ebből:		Nem élelmiszer termék	Kiskereskedelem (üzemanyag-forgalom nélkül)	Kiskereskedelem összesen
		élelmiszer jellegű vegyes	élelmiszer-, ital- , dohányáru-			
kiskereskedelem						
2003	108,1	109,5	95,7	109,9	109,0	107,8
2004	102,8	102,7	103,3	108,4	105,8	105,4
2005	104,6	104,7	103,2	106,2	105,5	105,1
2006	105,0	105,2	102,3	103,3	104,1	104,7
2007	98,7	99,0	95,1	95,5	97,0	97,9
2008	98,8	98,7	100,5	97,4	98,1	98,4
2009	95,9	95,7	98,3	91,1	93,6	94,7
2010	98,0	97,5	102,8	99,2	98,6	97,9
2011	100,3	100,2	101,0	101,3	100,8	100,2
2012	99,1	98,8	102,1	96,5	97,9	97,8
2013	102,3	97,3	150,9	100,7	101,7	101,8

Forrás: KSH

21. táblázat: A magyar élelmiszergazdasági export alakulása feldolgozottság szerint (2000-2012)

Év	Élelmiszer-gazdaság összesen	Ebből:					
		Elsődleges élelmiszeripari termékek		Másodlagos élelmiszeripari termékek		Élelmiszeripari termékek összesen	
		millió euró	%	millió euró	%	millió euró	%
2000.	2442	888	36,3	798	32,7	1686	69,0
2001.	2841	1060	37,3	861	30,3	1921	67,6
2002.	2821	1002	35,5	888	31,5	1890	67,0
2003.	2855	1000	35,0	960	33,6	1960	68,7
2004.	3098	1055	34,1	1066	34,4	2121	68,5
2005.	3324	1088	32,7	1162	35,0	2250	67,7
2006.	3675	1122	30,5	1298	35,3	2420	65,8
2007.	4863	1382	28,4	1518	31,2	2900	59,6
2008.	5735	1641	28,6	1835	32,0	3476	60,6
2009.	5112	1501	29,4	1706	33,4	3207	62,7
2010.	5790	1823	31,5	1837	31,7	3660	63,2
2011.	6879	2299	33,4	2127	30,9	4427	64,3
2012.	8082	2504	31,0	2519	31,2	5023	62,2

Forrás: KSH adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítások

2. Melléklet: A HS-nomenklátúra feldolgozottság szerinti besorolása

Mezőgazdasági alapanyag termelés

- HS-01
- HS-0301
- HS-0407
- HS-05
- HS-06
- HS-07, kivéve: HS-0710 – HS-0714
- HS-08, kivéve: HS-0811 – HS-0814
- HS-10
- HS-12, kivéve: HS-1208
- HS-13
- HS-14
- HS-2401

Elsődleges élelmiszeripari feldolgozás

- HS-02
- HS-03, kivéve: HS-0301
- HS-04, kivéve: HS-0403, HS-0405 – HS-0407
- HS-0710 – HS-0714
- HS-0811 – HS-0814
- HS-09
- HS-11
- HS-1208
- HS-15
- HS-17, kivéve: HS-1704
- HS-18, kivéve: HS-1806

Másodlagos élelmiszeripari feldolgozás

- HS-0403, HS-0405, HS-0406
- HS-16

- HS-1704
- HS-1806
- HS-19
- HS-20
- HS-21
- HS-22
- HS-23
- HS-24, kivéve: HS-2401

Forrás: HS-nomenklatúra alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült osztályozás

3. melléklet: TEÁOR 2008

A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszeréről

NEMZETGAZDASÁGI ÁG – FELDOLGOZÓIPAR

10 Élelmiszergyártás			
	10.1	Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása	
		10.11	Húsfeldolgozás, -tartósítás
		10.12	Baromfihús feldolgozása, tartósítása
		10.13	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása
	10.2	Halfeldolgozás, -tartósítás	
		10.20	Halfeldolgozás, -tartósítás
	10.3	Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	
		10.31	Burgonyafeldolgozás, -tartósítás
		10.32	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása
		10.39	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás
	10.4	Növényi, állati olaj gyártása	
		10.41	Olaj gyártása
		10.42	Margarin gyártása
	10.5	Tejfeldolgozás	
		10.51	Tejtermék gyártása
		10.52	Jégkrém gyártása
	10.6	Malomipari termék, keményítő gyártása	
		10.61	Malomipari termék gyártása
		10.62	Keményítő, keményítőtermék gyártása
	10.7	Pékáru, tésztafélék gyártása	
		10.71	Kenyér; friss pékáru gyártása
		10.72	Tartósított lisztes áru gyártása
		10.73	Tésztafélék gyártása
	10.8	Egyéb élelmiszer gyártása	
		10.81	Cukorgyártás
		10.82	Édesség gyártása
		10.83	Tea, kávé feldolgozása
		10.84	Fűszer, ételízesítő gyártása
		10.85	Készétel gyártása
		10.86	Homogenizált, diétás étel gyártása

		10.89	M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása
	10.9	Takarmány gyártása	
		10.91	Haszonállat-eledel gyártása
		10.92	Hobbiállat-eledel gyártása
11.0 Italgyártás			
		11.01	Desztillált szeszes ital gyártása
		11.02	Szőlőbor termelése
		11.03	Gyümölcsbor termelése
		11.04	Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása
		11.05	Sörgyártás
		11.06	Malátagyártás
		11.07	Üdítőital, ásványvíz gyártása
12.0 Dohánytermék gyártása			
Dohánytermék gyártása			
		12.00	Dohánytermék gyártása

4. melléklet: A magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform Innovációs stratégiai tervében meghatározott alapelvek összefoglalása

- A kihívásokra választ adó stratégia alapja a hozzáadott érték valamint a hatékonyság növelése, mivel az árverseny megnyerését a magyar élelmiszeripar erőforrásai és kapacitásai nem teszik lehetővé. Az innováció segítségével, az árra kevésbé érzékeny termékek, és szolgáltatások felé kell elmozdulni, ahol a versenyelőnyt a termékek megkülönböztethető, vonzó, előnyös tulajdonságaival, magasabb hozzáadott értékével lehet elérni, amelyekért a fogyasztó hajlandó a magasabb, **értékarányos** árat megfizetni.
- A hozzáadott érték, valamint a hatékonyság növelése mellett, a veszteségek csökkentésével javítani kell a nagy volumenű tömegtermékek hazai versenyképességét is a piaci pozíciók megőrzése érdekében.
- Kiemelt erőfeszítéseket kell tenni továbbá a csúcstechnológiai és összeszerelő iparágakban kifejlesztett modern hatékonyságnövelő és veszteségcsökkentő módszerek és műszaki megoldások élelmiszeripari adaptálására és minél szélesebb körű alkalmazására a **költségek csökkentése** érdekében.
- Az életminőség javítása érdekében az élelmiszeriparnak a kormányzattal és az élelmiszer-gazdaság fejlődésében érdekelt más felekkel közösen **részt kell vállalnia a fogyasztónak az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosításában** és tájékoztatnia kell a fogyasztókat, **hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többlet értékeket fel- és elismerjék.**
- A technológiai területekkel azonos fontosságúak a **kutatás-fejlesztés hatékonyságának és gyakorlati alkalmazásának javítását, az innováció megerősítését** szolgáló tevékenységek, a **tudás és technológia transzfer**, a gazdaság igényeinek megfelelő **munkaerő képzéséhez** szükséges **oktatás** és az iparban és a kutatásban dolgozó szakemberek, az ipar és a társadalom, valamint a kutatás és a társadalom közötti **kommunikáció** erősítése.
- A **mezőgazdasággal** való **együttműködés** és annak megértetése, hogy az élelmiszeripari innováció a hazai mezőgazdasági termékek értékesíthetőségének egyik meghatározó tényezője. Kiemelkedő fontosságú az azonos szakmán belüli szervezetek közötti együttműködés erősítése a költségek megosztásával, az innovációt akadályozó problémák közös megoldására és az **élelmiszerlánc menedzsment** területén elért kutatási eredmények alkalmazásának az élelmiszer lánc mentén összehangolt, minden résztvevő számára előnyöket nyújtó együttműködésére épülő piaci versenyelőnyök kialakítására, továbbá az **egészségüggyel és a táplálkozástudománnyal** való **szoros együttműködés**. Fontos továbbá a többi beszállító iparágakkal történő szoros együttműködés, az érdekek összehangolásával a kölcsönös előnyök mentén.

A K+F és innovációs erőfeszítéseket és erőforrásokat néhány a megkülönböztethető, előnyös tulajdonságok kialakítását lehetővé tevő **területre kell összpontosítani**, és a további ugyancsak fontos K+F és innovációs területeket a fő célok megvalósítását segítő támogató területként kell kezelni.

A támogató, kapcsolódó kutatás-fejlesztés és innováció területén végzett kutatási-fejlesztési tevékenységeket úgy kell kialakítani, hogy azok elsősorban a két kiemelt területen folyó kutatások eredményeinek gyakorlati alkalmazását, az ott kifejlesztett termékek és technológiák sokoldalú megalapozását segítsék.

A magyar élelmiszeripar egyeztetett K+F és innovációs stratégiája szerint a kiválasztott fő kutatási, fejlesztési és innovációs területek:

- **az élelmiszer-minőség és feldolgozás;**
- **a fenntartható élelmiszertermelés;**

valamint az ezek gyakorlatban történő hasznosíthatóságát és terjedését elősegítő

- **tudás- és technológia transzfer.**

Az ezeket támogató, kapcsolódó kutatási területek:

- az élelmiszer és a fogyasztó;
- az élelmiszer-biztonság;
- a táplálkozás és az egészség kapcsolatának népegészségügyi vonatkozásai;
- az élelmiszerlánc menedzsment.

Ezen belül kiemelt jelentőségű K+F+I területek az alábbiak, amelyekhez a támogató szakterületekkel a K+F+I –nek is csatlakoznia kell

- a hagyományos élelmiszerek tulajdonságait megőrző termékek kifejlesztése,
- a fogyasztónak nagyobb kényelmet és élvezeti értéket nyújtó,
- az egészségtudatos étrendet elősegítő,
- a feldolgozási technológiák és a kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése, ötvözve a fenntartható élelmiszer-termelés szempontjaival,
- a megkülönböztethetően előnyös tulajdonságokat nyújtó, speciális és a magyar fogyasztói ízlésnek jobban megfelelő helyi termékek fejlesztése,
- a hatékonyság növelő -, veszteség csökkentő módszerek és műszaki megoldások alkalmazása, amelyek a minőség megőrzése mellett jelentős költségcsökkentést tesznek lehetővé.

5. melléklet: A társadalmi egyeztetésben résztvevő szervezetek és szakértők

Szakmai és társadalmi szervezetek:

Baromfi Termék Tanács
Országos Fogyasztóvédelmi Egyesület
Budapesti Corvinus Egyetem
Szegedi Tudományegyetem
Élelmiszer-feldolgozók Országos Szövetsége
FRUITVEB Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanács
Magyar Ásványvíz Szövetség és Terméktanács
Magyar Édességgyártók Szövetsége
Magyar Gabonafeldolgozók, Takarmánygyártók és Kereskedők Szövetsége
Magyar Húsiparok Szövetsége
Magyar Hűtő- és Konzervipari Szövetség
Magyar Pékszövetség
Magyar Sörgyártók Szövetsége
Magyar Szeszipari Szövetség és Terméktanács
Magyar Tartósítóipari Szövetség
Magyarországi Üdítőital-, Gyümölcslé- és Ásványvízgyártók Szövetsége
Mezőgazdasági Bizottság
Nemzeti Agrárgazdasági Kamara
Országos Fűszerpaprika Terméktanács
Pálinka Nemzeti Tanács
Tej Szakmaközi Szervezet és Terméktanács
Tudatos Vásárlók (Közhasznú) Egyesülete
Vágóállat és Hús Terméktanács

Vidékfejlesztési Minisztériummal partnerségi szerződést kötött cégek:

Bonduelle Kft.
Eisberg Hungary Kft.
Fino Food Kft.
Fornetti Kft.
Gyermelyi Zrt.
Hajduhús Kft.
Her-csi-hús Kft.
Kométa 99 Kft.
Master Good Kft.
Mirelite Mirsa Zrt.
Sió-Eckes Kft.
Sole-Mizo Zrt.
Surjány-Hús Kft.
Tolnatej Zrt.
Univer Product Zrt.
"Szarvasi Mozzarella" Kft.
Agárdi Pálinkafőzde kft

Egerfood Kutatási, Fejlesztési Kft
Gallicoop Zrt.
Hungerit Zrt
Megújuló Hangya 2010 Szövetkezet
Pápai Hús 1913 Kft.
Szentkirályi Ásványvíz Kft.

Élelmiszeripar-fejlesztési Tárcaközi Bizottság tagjai, ill. munkatársai:

Bencze Attila.....	attila.bencze@ngm.gov.hu
Biró Krisztina Dr.....	krisztina.biro@emmi.gov.hu
Bittsánszky Márton	marton.bittsanzsky@vm.gov.hu
Bognár Lajos Dr.	lajos.bognar@vm.gov.hu
Bödőcs Róbert.....	robert.bodocs@hita.hu
Czibolya Gábor	gabor.czibolya@kim.gov.hu
Csépe Balázs	balazs.csepe@vm.gov.hu
Dr. Kabai Anikó	kabai.aniko@nfu.gov.hu
Dr. Kapronczai István	kapronczai.istvan@aki.gov.hu
Dr. Lakner Zoltán.....	zoltan.lakner@uni-corvinus.hu
dr. Pleva György	etbi@nebih.gov.hu
Dr. Vatai Gyula	gyula.vatai@uni-corvinus.hu
Feldman Zsolt Dr.	zsolt.feldman@vm.gov.hu
Fentős Péter	peter.fentos@vm.gov.hu
Fógel Andrea Dr.	andrea.fogel@vm.gov.hu
Galambos Annamária	annamaria.galambos@vm.gov.hu
Garainé Tóth Aranka Katalin.....	aranka.garaine.toth@vm.gov.hu
Gyalog Cecília dr.....	cecilia.gyalog@nfm.gov.hu
Hajek Dóra	dora.hajek@nfm.gov.hu
Jankuné dr. Kürthy Gyöngyi.....	jankune.kurthy.gyongyi@aki.gov.hu
Jurenka Csaba.....	jurenka.csaba@mfb.hu
Karsai Tamás.....	tamas.karsai@nfu.gov.hu
Képes György.....	gyorgy.kepes@ngm.gov.hu
Kiss Zsófia Dr.	zsofia.kiss@ngm.gov.hu
Kissné Dr. Horváth Ildikó Dr.....	ildiko.horvath@emmi.gov.hu
Kudomrák Tamás	kudomrak.tamas@mfb.hu
Maácz Miklós Dr.....	miklos.maacz@vm.gov.hu
Maruzsa Zoltán dr.	zoltan.maruzsa@emmi.gov.hu
Mautner Márk.....	mark.mautner@hita.hu
Monoki Péter.....	peter.monoki@ngm.gov.hu
Nagy Klára.....	klara.nagy@kim.gov.hu
Nemes Andrea dr.	andrea.nemes@ngm.gov.hu
Németh Gyula	gyula.nemeth@vm.gov.hu
Palotai Kinga	kinga.palotai@ngm.gov.hu
Palotásné Gyöngyösi Ágnes.....	agnes.gyongyosi@vm.gov.hu
Rátné dr. Ludányi Ágnes	agnes.ludanyi@nih.gov.hu
Répás Zsuzsanna	zsuzsanna.repas@kim.gov.hu
Sándor Attila.....	attila.sandor@ngm.gov.hu

Sándor Benedek	benedek.sandor@ngm.gov.hu
Sárváriné Lakatos Éva	sarvarinee@nebih.gov.hu
Sebők Katalin	katalin.sebok@nih.gov.hu
Sentényi Lilla	lilla.sentenyi@vm.gov.hu
Soós Beatrix	beatrix.soos@vm.gov.hu
Szakáli István Loránd	lorand.istvan.szakali@ngm.gov.hu
Szentirmay Zoltán	zoltan.szentirmay@vm.gov.hu
Szépe Ferenc	ferenc.szepe@vm.gov.hu
Szép-Tüske Rita dr.	rita.tuske@ngm.gov.hu
Tarpataki Tamás	tamas.tarpataki@vm.gov.hu
Tóth Zsombor László Dr.	laszlo.zsombor.toth@vm.gov.hu
Török Zoltán dr.	zoltan.torok@ngm.gov.hu
Vagács István	istvan.vagacs@ngm.gov.hu
Vámos Zoltán	zoltan.vamos@ngm.gov.hu
Varga Zoltán	zoltan.varga2@ngm.gov.hu
Viski József dr.	jozsef.viski@vm.gov.hu
Wayda Imre Balázs	imre.wayda@vm.gov.hu
Weingartner Lilla dr.	lilla.weingartner@ngm.gov.hu
Zelina Erika	erika.zelina@ngm.gov.hu

A társadalmi egyeztetés keretében írásbeli észrevételt tevők jegyzéke

Budapesti Corvinus Egyetem:

Vatai Gyula

Lakner Zoltán

ÉFOSZ

Magyar Ásványvíz Szövetség és Terméktanács, valamint a Magyarországi Üdítőital-, Gyümölcsle-
és Ásványvízgyártók Szövetsége

Magyar Gabonafeldolgozók Takarmánygyártók és Kereskedők Szövetsége

Magyar Húsiparosok Szövetsége

Magyar Sörgyártók Szövetsége

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara

Surjányhús Kft.

Nemzetgazdasági Minisztérium – Fogyasztási és Forgalmi Adók Főosztály

Nemzetgazdasági Minisztérium – Turisztikai és Vendéglátóipari Főosztály/Turizmusért Felelős

Helyettes Államtitkárság

VM- Agrárközgazdasági Főosztály

VM- Mezőgazdasági Főosztály

6. melléklet: Emlékeztető

Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája - workshop

Időpont: 2013. október 17.

Helyszín: Vidékfejlesztési Minisztérium

Résztvevők: a jelenléti ív szerint

Program:

- Előadás: Magyarország közép- és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiája – Gyaraky Zoltán
- Beérkezett szakmai vélemények összefoglalása – Szilágyi Péter
- Vita

Gyaraky Zoltán

Főosztályvezető úr a résztvevők üdvözlése, illetve a közvetlen munkatársak bemutatása után kiemelte, hogy 2012 júliusában jelentést készítettünk elő a kormány részére az élelmiszeripar aktuális helyzetéről, amely még nem volt stratégiai dokumentum, de ennek eredményként rögzítette a kormány, hogy az élelmiszeripar stratégiai jelentőségű ágazat.

2013-ban az ÁROP 1.1.19 pályázat keretében felvállaltuk az élelmiszeripari stratégia kidolgozását, amelyben kijelöljük a szükséges irányvonalakat. A magyar élelmiszer-feldolgozás stratégiai ágazat. Jó adottságokkal rendelkezünk a lakosság biztonságos, jó minőségű, hazai forrásokból származó élelmiszerekkel történő ellátásához. A munkahelyteremtés és megőrzés fontos eszköze is, főleg a vidéki népesség megőrzése szempontjából. A fenntartható környezeti állapot megőrzése, a fenntartható termelési potenciál kialakításában is kulcsszerepe van. Hozzájárul a nemzetgazdaság egészének fejlődéséhez. Ezek mind olyan átfogó társadalompolitikai célok, amelyek a Kormányprogramban, a Nemzeti Vidékstratégiában (NVS) egyaránt megjelennek. Főosztályvezető Úr előadásában bemutatta az élelmiszer-feldolgozó ágazat helyzetét, a SWOT elemzés eredményét, az élelmiszeripar belső problémáit és azok kapcsolatait, az élelmiszeripar versenyképességének helyreállítását célzó eszközkészletet, a stratégiában megfogalmazott célrendszert.

Felhívta a figyelmet az EMVA támogatási rendszer kidolgozása során felmerült problémákra.

Szilágyi Péter:

Megköszönte a stratégiához beérkezett véleményeket, majd hangsúlyozta, hogy ez a stratégia a kormányzat stratégiája, azaz az a központi kérdés, hogy mit tud tenni a Minisztérium az élelmiszeriparért. A társadalmasításra megküldött anyag nem teljes, a célok és eszközök kidolgozása jelenleg is folyamatban van, illetve a helyzetértékelésen túllépve, azt kellene megvizsgálni, hogy az azokból levont következtetések mennyire helytállóak. *A beérkezett vélemények nagy része az eszközök, a forrás és ütemterv hiányára is kitért.* Ezeken is dolgozunk, amit tudni lehet, jelentős forrás a Vidékfejlesztési Program és GINOP keretében állhat rendelkezésre. *Többen felvetették, hogy egy-egy szakágazat nem szerepel a helyzetelemzésben (és miért azok szerepelnek amelyek...).* Tudatosan azok a szakágazati elemzések kerültek be a helyzetelemzésbe, amelyeknek speciális problémáik vannak, közvetlenül kapcsolódnak a mezőgazdasági termeléshez és ilyen szempontból a legérzékenyebbek.

A célrendszer és eszközkészlet kidolgozása során szakágazati szinten nem tudtunk mozogni, bár a célrendszer kidolgozása során meg fognak jelenni szakágazati vonatkozások is. A legtöbb szakágazat problémái horizontálisak – pl. a söripar és édesipar esetében a Neta. A Neta kérdést

azonban csak a Kormány egyéb prioritásaival összhangban tudjuk érvényesíteni a Kormányon belüli egyeztetések során. *Nincsenek a versenyképesség kérdései eléggé hangsúlyozva.* Véleményünk szerint mind a problématerkép, mind a céltérkép közvetve vagy közvetlenül a versenyképesség javítását szolgálják, azonban kormányzati szinten nekünk a társadalompolitikai célokat kell figyelembe vennünk, és ennek egyik eszköze az élelmiszeripar versenyképesség növelése.

Csíkné Dr. Kovács Klára- Magyar Sörgyártók Szövetsége

Gyaraky Zoltán előadására reagálva, nem tudja eldönteni, hogy támogatni fogják-e az élelmiszeripart. Véleménye szerint a kormányzati stratégiák között nincs konzisztencia, és a termékkategóriák nem gazdasági, mezőgazdasági, vagy élelmiszeripari kategóriák, hanem politikai kategóriákká váltak. Ez veszélyes, mert ilyen módon a politika és a gazdaság nem választódik külön. A versenyképességgel összefüggésben pedig a magyar fogyasztó nem árérzékeny (csak), hanem nincs pénze.

Gyaraky Zoltán

Magyarországon politikai vonalon is egyetértés van abban, hogy az élelmiszeripar talpra állítását meg kell oldani. Azonban szeretne volna felhívni a figyelmet arra, hogy fél évvel ezelőtt Brüsszel tájékoztatott minket arról, hogy nagyobb GINOP forrás is rendelkezésre áll, melyet most annyiban módosítottak, hogy a DG Regio jelenlegi véleménye szerint GINOP támogatási forrást ANNEX I. termékekre nem lehetne felhasználni. Ezért is kér mindenkit, hogy saját területükön intézményes kapcsolataikat felhasználva lobbizzanak.

Bikfalvi Istvánné- Magyar Ásványvíz Szövetség és Termék tanács

A Neta az iparágak fejlődésének a korlátja, nagyobb a gazdasági hátránya, mint az egészségügyi haszna, nemcsak a szénsavas üdítőitalokat, de a gyümölcsitalokat is sújtja. A nagy terhek és különadók miatt visszafejlődés figyelhető meg ezekben az ágazatokban. (Dániában már vissza is vonták.) A betétdíjról is hasonló a véleménye. Kéri a VM segítségét abban, ezeket az adókat el lehessen törölni.

Gyaraky Zoltán

Tekintettel arra, hogy a Kormány része vagyunk, nem várható el, hogy a Kormány ellen harcoljunk. Ezen adók tekintetében nekünk az a felelősségünk és feladatunk, hogy ezek szakmai oldalról megalapozottabbak legyenek, a terhek a résztvevők között szétteríthetőbbek legyenek, és egyik ágazat működését se tegyék lehetetlenné. Célunk a magasabb minőségű termék kímélése, amelyet Brüsszel nem fogadott el, pedig ez által jobb helyzetbe hozhattuk volna a jobb minőségű termékeket.

Patay Vilmos- Országgyűlési képviselő - Hangyaszövetkezet országos elnöke

A megküldött stratégia egy megalapozott és támogatott intézkedéseket tartalmazó anyag, Nagyon jó kiindulási alap, amelyből tovább lehet építkezni.

A Hangyaszövetkezet részéről pontosítaná és megerősítené, hogy jelenleg 180 ezer agrártermelő részesül földalapú támogatásban, ebből 38 ezren működnek együtt valamilyen hivatalos formában például TÉSZ. Ha ez egy jobban működő együttműködés lenne, hatása is erősebb lehetne az élelmiszergazdaságban. A vállalkozási és tulajdoni szerkezetnél fontos lenne annak az ismerete, hogy az élelmiszeripar tulajdoni szerkezetében mekkora hányadot képvisel az agrártermelés. Míg a hozzáadott érték növelés az alapanyag termeléshez képest Hollandiában

4,2-szeres, Németországban 2,5-szörös, hazánkban 1,5-szeres. A számok is azt mutatják, hogy mi alapanyagot adunk el.

A stratégia tartalmazza, hogy jelentős szempont legyen, hogy a közösségi pénzek esetében az együttműködést vállalkók előnyben részesüljenek. Fontos lenne, ha a termelői közösségek száma bővülne a termékpályákon, hogy a termelők is érdekelték legyenek az élelmiszergazdaságban. Véleménye szerint az agrárkutató intézetek ki vannak szolgáltatva az egyetemek rossz anyagi körülményeinek. Kérdése: Van-e élelmiszerkutató és ezek vissza kerülnek-e a VM-be? A kartellezéssel kapcsolatban pedig megjegyezte, hogy a piacon összefogni tiltott dolog, azonban szövetkezésben nem.

Gyaraky Zoltán

A tulajdonlás kérdésével kapcsolatban megjegyezte, hogy nem feltétlenül célszerű, ha tisztán a termelőknek adjuk az élelmiszeripari vállalkozásokat. Legjobb megoldás, ha az élelmiszeripari termelők mellett élelmiszeripari szakmai befektetők is a tulajdonosok.

Folláth Györgyné-ÉFOSZ

Örülnek a stratégiának, amelyből jobban érződik, hogy kis-közepes és nagyvállalatokra egyaránt szüksége van az élelmiszeriparnak. *A kifejlesztett eszközök rész is megfelelő lesz, ha hozzárendeljük a célokhoz.* Kitér arra, hogy ma hazánkban senki sem akar alapanyagot termelni, továbbá a élőmunka-igényes termelést is korszerűsíteni szükséges. *Kérdésként felmerül, hogy honnan lesz az élelmiszeriparnak az energiahatékonyság növelésére és a környezetvédelemre forrása, mert ez kimaradt a táblázatból.* Javasolja, hogy próbáljunk GINOP forrást is biztosítani a feldolgozóknak. A betétdíj is egy fölösleges kiadás, hiszen a házaknál történő szelektív hulladékgyűjtés EU-s kötelezettség, és a két rendszer együttes alkalmazása egymás ellen hat. Ezt az ágazatot nem szabad különadókkal terhelni, tekintettel arra, hogy a mérleg szerinti eredménye 2012-ben 20 Mrd forint volt, a 2500 Mrd bevételhez képest ez kb. 1%.

Gyaraky Zoltán

Kutatóintézetek fölvetésre reagálva; a kutatóintézetek visszakérülnek a VM-hez. Azonban ezen a területen van bőven feladat. Ha komoly tudás transfert akarunk elérni, fel kell támasztanunk különösen az alkalmazott kutatást, amely főleg a kis- és közepes vállalatok szempontjából lehet érdekes.

Szilágyi Péter

Energiahatékonyság növelésére és a környezetvédelemre lesz-e forrás. A Vidékfejlesztési Program legbiztosabb pontja (5A vagy 5B prioritás) az energia-, víz- és nyersanyag hatékonyság támogatása. Mivel ezek támadhatatlan támogatások, felmerült az is, hogy még több pénzt kell erre a prioritásra átcsoportosítani az általános versenyképességi támogatások címsorról. Az ilyen jellegű horizontális jellegű támogatás részleteit viszont még nem ismerjük. A GINOP-pal van közvetlen kapcsolódásunk, és több területen kaphatunk támogatást Annex I-re, (pl. K+F), reméljük, az egyes intézkedésekben nevesíteni tudjuk az élelmiszeripart. Most nyitottság van az EU részéről ezekre a területekre. Partnerségi megállapodást kell kötni az EU-val, és ebben azt vizsgálják, hogy az összes magyar operatív program hogyan dolgozik együtt, ez pedig rákényszeríti a tárcákat a közös munkára.

Benke Anna - Magyar Édességgyártók Szövetsége

Bár sokan fontosnak tartják az együttműködést, azt tapasztalja, hogy sokszor a gyártók nem találják jó megoldásnak. A szakképzés és a kutatás-fejlesztés azonban a gyártók mellett az

élelmiszerkereskedők érdeke is. Nagyon fontos a megfelelő vállalati lobbytevékenység, az érdekek összehozása, ki kell használni a belső lobbyerőt a Kormány felé, a szövetségeknek pedig a gyártók felé. Abban is biztos, hogy vannak olyan vállalatok, amelyekkel együtt lehetne dolgozni, és amelyek hajlandók pénzt áldozni a közösen kitűzött stratégiai célok megvalósításáért. Kereskedelmi cégek kereskedő képzéseket szerettek volna finanszírozni, tanulói szerződéseket szerettek volna kötni, de lehetetlen jogi feltételei voltak, így jogi segítséget is várnak.

Szilágyi Péter

A szakképzés területe az eszközlistánkban címsorként szerepel, és a stratégiában is címsorként szerepel, a humán erőforrás program része, és amikor az eszközlistát kidolgozzuk, azt szakmával együtt fogjuk elvégezni. Várjuk a szakma aktivitását!

Tóth Tibor- Surjányhús Kft., Alföldhús képviseletében

A húsiparban is súlyos a helyzet, a talpon lévő cégek száma igen kevés. „Nagyon jó” a kereskedelem stratégiája, nincs esély az üzletekbe bekerülni, vagy ár alatti értékesítésre kényszerítik a vállalatokat. Véleménye szerint a hatékonyság egyik korlátja, hogy a mezőgazdasági támogatásnak köszönhetően nincs ma Magyarországon állattenyésztés, így nincs alapanyag. Addig, amíg nem lesz az állattenyésztésnek becsülete, nem lesz alapanyag! Másik probléma, hogy nincs Magyarországon tőke, a meglévőt is kivonják, nem adnak plusz forrást, szükség lenne magyar bankokra. Nagyobb szigorúságot vár a tekintetben, hogy a helyi piacokon nem jön be áfa és ez komoly versenyhátrányt jelent.

Losó Viktor- Mirelite Mirsa Zrt. képviseletében

Alátámasztja, hogy bár alapanyag-termelő ország vagyunk, nem vagyunk hatékonyak, és ezáltal versenyképesek. Véleménye szerint a termelők és feldolgozók együttműködése keresztrészesedéssel sem a legjobb megoldás. Lehetőséget abban lát, hogy a kutatás-fejlesztés területén a mezőgazdaság és a feldolgozás együttműködik, pl. jobb kihozatalú, feldolgozhatóbb növényt termelnek és dolgoznak fel. A termékfejlesztés nagyon gyenge lábakon áll, először piackutatás szükséges.

Gyaraky Zoltán

A stratégiát a Kormány elé kell terjeszteni és el kell fogadtatnunk. Segítsük egymás munkáját és várjuk a további észrevételeket!

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Az élelmiszeripar üzemi és adózás előtti eredményének alakulása 2004-2012 között.....	19
2. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratidő szerint	20
3. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint	21
4. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint.....	21
5. ábra: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és legfőbb összetevőinek alakulása	26
6. ábra: Az élelmiszeripari beruházások értékének alakulása	28
7. ábra: Az egy főre eső reáljövedelem és élelmiszerfogyasztás alakulása Magyarországon 2000 és 2012 között, 2000=100%.....	36
8. ábra: Az élelmiszer-kiskereskedelem árbevételének és adózás előtti eredményének alakulása, 2000-2012.....	37
9. ábra: Problématérkép	58
10. ábra: Céltérkép.....	59

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az élelmiszergazdaság jelentősége a magyar nemzetgazdaságban	97
2. táblázat: Az élelmiszeripar (élelmiszer, ital és dohánytermék gyártás) termelése és értékesítése (milliárd forint, illetve változás az előző évhez viszonyítva %)	97
3. táblázat: A nemzetgazdaság és az élelmiszeripar gazdasági teljesítményének alakulása	98
4. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2004-2013 között (millió Ft)	98
5. táblázat: Az élelmiszeriparban foglalkoztatottak száma a KSH és NAV adatai alapján 2008 és 2012 között	99
6. táblázat: A keresetek alakulása az élelmiszeriparban, 2013	99
7. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2009-2013 között	100
8. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2008-2012 között a vállalati méret függvényében.....	100
9. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paraméterei vállalkozási méret szerint	102
10. táblázat: CR5 mutatók (%).....	102
11. táblázat: CR10 mutatók (%).....	103
12. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és összetevőinek alakulása	104
13. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások alakulás a nemzetgazdasághoz viszonyítva, és anyagi, műszaki összetétel szerint.....	105
14. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásai szakágazatok szerint*	106
15. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása vállalati méret szerint (millió Ft)	107
16. táblázat: Az élelmiszeripar szakágazatainak legfőbb mutatói 2012-ben.....	107
17. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása szakágazatok szerint 2012-ben	108
18. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének szerkezete szakágazatok szerint 2012-ben ...	109
19. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása szakágazatok szerint	110
20. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazított volumenindexei (2002–2013) [előző év=100,0]	111
21. táblázat: A magyar élelmiszergazdasági export alakulása feldolgozottság szerint (2000-2012)	111

Hivatkozásjegyzék

1. Agrárgazdasági Kutatóintézet (2012): Az élelmiszer-kereskedelem termelékenység és jövedelmezősége 103. o.
http://www.adko.hu/01_files/adotanulmanyok/2012/ak_2012_05_Kereskedelem.pdf
2. Agrárgazdasági Kutatóintézet (2014): Pénzügyi hírlevél VII. évfolyam, 1. szám 20-22. o.
3. BÁNÁTI D. (2007): Európai erőfeszítések az élelmiszer-biztonsági problémák elhárítására és megelőzésére (European Efforts to Avoid and Prevent Food Safety 16 Problems). Az elmúlt három év állategészségügyi-, élelmiszer-biztonsági problémái és a megoldás lehetőségei (Veterinary and Food Safety Related Problems and Possibilities for the Solution in the Past Three Years). SZIE ÁOK, 9 November, Budapest, pp. 21-28.
4. Dr. Szakály Zoltán (2009): A védjegyek jelentősége a hazai termékek fogyasztói ismertségének növelésében
5. Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság (EFSA) (2010): Az uniós fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos kockázatokat érintő vélekedéseiről szóló új kutatási eredmények
http://www.efsa.europa.eu/en/pr/docs/EFSA_2010_02930000_HU_TRA.pdf
6. Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia 2013-2020 (2013) 69. o.
7. Halász Péter (2012): Magyar termékek: melyik boltban mennyi van?
<http://tudatosvasarlo.hu/cikk/magyar-termek-melyik-boltban-mennyi-van>
8. Ipsos Zrt. (2009): A magyarság egyértelmű termékelőny, de nem záloga a sikernek
<http://www.ipsos.hu/site/a-magyars-g-egy-rtelm-term-kel-ny-de-nem-z-loga-a-sikernek/>
9. Kasza Gyula - Fehér Orsolya - Kispál Judit - Ózsvári László (2011): Magyarországi eredetű élelmiszerek részesedése a hazai kiskereskedelemben
10. KSH, Statisztikai Tükör, 2012/51.
11. Magyar Nemzeti Élelmiszertechnológiai Platform (MNÉTP) (2009): „AZ ÉLELMISZER AZ ÉLETÉRT”, 7. o.
12. MEDIÁN Közvélemény- és Piackutató Intézet (MEDIÁN Zrt.) (2010): A közvélemény a szintetikus anyagok egészségügyi hatásairól
http://www.levego.hu/sites/default/files/vegfi_felmeres1004.pdf
13. Mfor.hu (2013): Kényszerből vásárol tudatosan a magyar
http://www.mfor.hu/cikkek/GfK_kenyszerbol_vasarol_tudatosan_a_magyar.html
14. Nielsen Piackutató Kft. (2010): Fogyasztói bizalom és élelmiszerbiztonság
<http://hu.nielsen.com/site/20100224.shtml>
15. Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) (2013a): Országos helyzetkép az óvodai közétkeztetésről 2013 - Óvodai táplálkozás-egészségügyi felmérés
<http://www.oeti.hu/download/ovoda2013.pdf>
16. Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézet (OÉTI) (2013b): Országos iskolai MENZA körkép 2013 - Iskolai táplálkozás-egészségügyi környezetfelmérés
<http://www.oeti.hu/download/menza2013.pdf>

17. Szakály Z. - Szente V. - Szigeti O. - Polereczki Zs. (2009): Az etnocentrikus fogyasztói magatartás vizsgálata, Magyarországon, Kutatási jelentés, FVM Agrármarketing Centrum, Budapest-Kaposvár
18. Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége (VOSZ) (2012): Az élelmiszeripar kitörési pontot jelenthet – együttműködés az érdekképviselőben
<http://voszbkm.hu/2012/11/04/egyuttmukodes-az-elelmiszeripari-erdekvedelemben>
19. Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) (2011): NEMZETI VIDÉKSTRATÉGIA 2020, 148. o.,
20. Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) (2012): Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020 91. o., 92. o., 101. o.